

İMKANSIZI İSTEMEK!

SLAVOJ ŽIŽEK
ÇEVİREN: CAN SENERDOĞAN

www.yedigöze.com.tr / 38

YEDİGÖZE YAYINLARI

SLAVOJ ŽIŽEK

İMKÂNSIZI
İSTEMEK



SLAVOJ ŽIŽEK

Ljubljana Üniversitesi'nde Sosyoloji Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı, Marksist sosyolog, filozof ve kültür eleştirmenidir. 1949 doğumlu olan Žižek, uluslararası felsefe, psikanaliz ve siyaset dünyasında kültür eleştirmeni olarak çok konuşulan ve tartışılan bir isimdir. Lacan'ın psikanalitik kuram ve kavramlarını popüler Hollywood filmleri üzerinden okuyarak ünlenen Žižek, "felsefenin Elvis"i ve "akademik rock yıldızı" olarak anılmaktadır. Popüler kültürü Marx, Hegel, Kant gibi filozoflarla okuyarak yaptığı çalışmaları ve dünyanın dört bir yanında güncel meselelere dair vermiş olduğu konferanslarla dünyaca tanınmış ve farklı çevrelerce beğeni toplamıştır.

Žižek Ljubljana Teorik Psikanaliz Topluluğu başkanı, Avrupa Lisansüstü Okulu'nda profesör, Londra Üniversitesi Birkbeck Beşeri Bilimler Enstitüsü'nde uluslararası yöneticidir. Žižek'in çalışmaları mizah içeren, canlı ve popüler örneklerle sahiptir. Elliden fazla kitap yazmış olan Žižek'in kitapları Türkçe de dahil olmak üzere birçok dile çevrilmiştir.

SLAVOJ ŽIŽEK

İMKÂNSIZI
İSTEMEK



DOĞU (KİTABEVİ

Doğu Kitabevi - 64
Sosyologca Kitapları 36
1. Baskı, Őubat 2014

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 16997

Sosyologca Dizisi Genel Yayın Yönetmeni:
Ertan Eđribel - Ufuk Özcan

İmkânsızı İstemek
Slovaj Őižek
Editör: Yong-june Park
Çeviren: Can Semercioğlu

Bu baskı Polity Press Ltd., Cambridge ile yapılan anlaşmayla yayınlanmıştır.
This edition is published by arrangement with Polity Press Ltd., Cambridge

Orijinal adı: Demanding the Impossible
Copyright© Indigo Book Company 2013
İlk baskısı: Polity Press 2013
Doğu Kitabevi, Őubat 2014

Bu kitabın tüm yayın hakları Doğu Kitabevine aittir.
Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında tüm alıntılar ve görseller
Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi gereği yayınevinin iznini gerektirir.

Baskı-Cilt

Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd.Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No: 244 Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 576 01 36

ISBN: 978-605-5296-52-0

Doğu Kitabevi
Cađalođlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokak, No: 6 Cađalođlu İstanbul
Tel: 0212 527 29 26 Faks: 0212 527 29 26

www.dogukitabevi.com

İÇİNDEKİLER



| | |
|---|----|
| Teşekkürler | 7 |
| Çevirmenin Önsözü | 9 |
| 1. Siyaset ve Sorumluluk | 13 |
| 2. Uyum Takıntısı / Tanıma Yükümlülüğü | 16 |
| 3. Ahlakın Siyasallaştırılması | 21 |
| 4. Bitmek Bilmeyen Vasıtalar: Pratik Siyasal Bilgelik | 24 |
| 5. “İlginç Zamanlarda Yaşayalım” | 28 |
| 6. Komünizm: Etik-Siyasal Fiyasko | 33 |
| 7. Başarısız Bir Devrimden Kim Korkar? | 37 |
| 8. Başka Bir Dünya Mümkün | 40 |
| 9. Ne Yaptıklarını Bilmeyenler İçin | 44 |
| 10. Postmodern Küreselleşmeye Paralaks Bakış | 47 |
| 11. Skandalın Kamusal Kullanımı | 51 |
| 12. Nezaket Ekranı / Boş Hareketler ve Edimler | 55 |
| 13. Totaliter Komünizmin Çıkmazı | 61 |
| 14. Teorinin Yıkıcı Kullanımı | 65 |
| 15. Proleter Konumu Somutlaştırmak..... | 69 |
| 16. Apartheid’in Yeni Biçimleri | 75 |
| 17. Dışlananların Sosyo-Politik Alana Habersiz Girişi | 79 |
| 18. Öfke Sermayesi ve Risk Alan Devrimci Değişimler | 84 |
| 19. Café Devrimi..... | 88 |
| 20. Baştan Başlamak..... | 92 |

| | |
|--|-----|
| 21. Gerçek Aşk Korkusu | 96 |
| 22. Liberal Üstünlüğün Diyalektiği | 101 |
| 23. Sonraki Gün | 106 |
| 24. Siyasal Mucizelerin Evrenselliği..... | 111 |
| 25. Mesihçilik, Çokluk ve Arzulu Düşünme | 115 |
| 26. Favelas'ın Siyasallaştırılması | 118 |
| 27. Bolivarcılık, Popülist Ayartma | 123 |
| 28. Şiddet İçeren Sivil İtaatsizlik | 127 |
| 29. Sembolik Şiddetin Meşruiyeti | 131 |
| 30. Gandhi, Aristide ve İlahi Şiddet..... | 136 |
| 31. Ahlaki Değerlendirme Yok, Bencilik Var | 140 |
| 32. Somut Evrensellik İhtimali | 145 |
| 33. Özgürlük İçin Ortak Mücadele | 149 |
| 34. İmkânsız Gerçekleşiyor | 155 |

TEŞEKKÜRLER



Bu kitap, Güney Kore, Busan'da bir eğitim merkezi olan Indigo Sowon Global Humanities Project'in bir parçası olarak başladı. 2004'te kurulan Indigo, kitap yayıncısının, derginin ve kitapçının bir birleşimidir ve aynı zamanda uluslararası konferanslar da düzenlemektedir. Indigo, eğitim kurumu için ilerici, hümanist bir denge ağırlığı sağlamayı ve bir idealizm ve katılım vahası olmayı amaçlamaktadır.

İlk teşekkürüm, vizyonu ve çalışkanlığıyla bu projenin doğmasını sağlayan meslektaşlarımdır: Aram Hur, Youn-yeong Lee, Han-kyeol Yoon, Jin-jae You, and Dae-hyun Park, bunun yanı sıra Uppsala Üniversitesi'nden Brian Palmer (brianpalmer.org). Büyük ekibimizi iki günlük kurs boyunca evine davet eden Slavoj Žižek'e son derece minnettarım. Žižek şaşırtıcı derecede enerji dolu ve sıcak biri ve onun akli bizde bizi elektrikleştirilmiş ve aydınlatmış hissi bıraktı.

Ben ve meslektaşlarım bu kitaptaki sohbetlerin okuyucu için zevkli olmasını ve canlı tartışmalara yol açmasını umuyoruz.

Yong-june Park

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ TÜRKİYE'DE ZİZEK'İ OKUMAK



Slavoj Žižek, dünyada çokça konuşulan, adından çokça söz ettiren bir filozof. Gazetelere, dergilere yazmış olduğu yazılara, makalelerine ve kitaplarına sıklıkla atıf yapılmakta. Peki, Türkiye için Žižek ne ifade ediyor?

Žižek, henüz 90'lı yıllarda Türkiye'de dergilerde boy göstermeye başlamıştı. Özellikle 90'ların ikinci yarısında etkinliğini artırmasının ardından, 2000'li yıllarda kitapları Türkçeye çevrildi. Bugün baktığımızda, Žižek külliyyatının neredeyse tamamının Türkçeye kazandırıldığını görüyoruz. Michel Foucault'nun başına gelen, bugün Žižek'in başına gelmedi. Foucault'nun entelektüel alanda en faal olduğu dönemde, Türkiye'de esamisi okunmazken, yaklaşık on-on beş yıl sonra Foucault eserlerini Türkçede görmeye başladık. Geç olan bu ilgi hızla arttı. Žižek'in eserlerinin artık çıktığı tarihten en geç bir yıl içinde Türkçeye çevrildiğini görüyoruz. Türkiye'de oluşan bu külliyyatın değerlendirilmesine bugün ihtiyaç duyuyoruz.

Žižek için "Edward Said ve Terry Eagleton'la birlikte Türkiye'de en çok ilgi gören filozof" tanımlaması kullanılıyor. Acaba Žižek, Türkiye'deki ilgisini eserlerine mi

yoksa popülerliğine mi borçlu? Türkiye’de defalarca konferans veren Žižek, diğer ülkelerde yaptığı konuşmaların özgül versiyonlarını türeterek provokatif konuşmalar yaptı. Özellikle Osmanlı’ya ve neo-Osmanlılık’a yaptığı paralel düzeyde atıf sol kesimin büyük tepkisini çekti. Buradaki bir diğer nokta, bir filozofun popüler olmasına yönelik geliştirilen reflektir. Bu refleks –liberal anlamda söylemiyorum– her şeyden önce dışlayıcıdır. Aynı zamanda tepkiseldir de. Basit bir basın taramasında bile Žižek’in Osmanlılık’la, sisteme kanalize olmakla itham edildiği, Lady Gaga ile ilişkisinin olduğuna ilişkin türlü magazinel haberlerle karşılaşırız. Bu türden bir tepkisellik, bir yüzeyselliği de içinde barındırmaktadır. Ancak Žižek’in kendisi de bu türden bir imgeselliğe rıza gösteriyor gibidir. Kinaye yollu bile olsa, Stalin fotoğraflarının yanı başında çektiği fotoğraflar hafızalardan kolayca silinmiyor. İnternetin özgürlük, demokrasi vs. getirdiği söylemi geçerliliğini farklı bir düzlemde sürdürse bile, yanı sıra yüzeyselliği ve bir sıkışmışlığı da beraberinde getirmektedir. Her ne olursa olsun, Žižek hakkında elde edinilen bilgi, tek başına yüzeysel ya da üçüncü parti okumalardan, aktarmalardan ibaret kalmaktadır.

Zizek konusundaki bilgi eksikliğinin en önemli örneğini Türkiye’de Zizek üzerine yazılan kitaplarda veya tezlerde görmekteyiz. Bu konuda yapılan akademik nitelikte çalışmaların toplamı bir elin parmaklarını kolay kolay geçmemektedir. Žižek her ne kadar satış düzeyinde bakıldığında okunuyorsa da, ne derece anlaşıldığı tartışmalıdır. Žižek’e belirli bir önyargıyla, salt birkaç sözünden

ötürü tepki gösterenlerin yanı sıra, her ne kadar az da olsalar, ona kayıtsız şartsız tapan ve aynı zamanda fildişi kulelerinden çıkıp Žižek'i tartışmaktan bilinçli bir biçimde imtina eden bir kesim de bulunmaktadır. Söz ettiğimiz iki yaklaşım da birbirinin tamamen zıddıdır. Ve aynı oranda topyekun sorgulanmaya muhtaçtır.

Oysaki Žižek'i sadece yukarıdaki parametreler üzerinden okumaya kalkmak, büyük eksiklikleri ve nafile çabaları beraberinde getirmektedir. Žižek'in Türkiye'yi ne derece iyi analiz edip etmediği tartışmalıdır, büyük ihtimalle Türkiye'yi yeterince iyi tanıdığı da söylenemez. Diğer filozoflar da Türkiye'yi yeterince iyi tanımıyorlardı. Örneğin Foucault, 1990'lı yıllarda Türkiye'de en çok atıf yapılan filozoftu. Türkiye'yi çok mu iyi biliyordu? Ancak herkes onun yöntemini, düşünme tipini (tarzını) bir şekilde büyük ölçüde de tuhaf bir biçimde Türkiye için kullanılır hale getirebiliyordu, halen de getirebiliyor.

Önemli olan Žižek'e tapan ve onu tümüyle reddeden bir yaklaşımın ötesine geçip Žižek'e "yamuk bakmak"tır. Ancak onu okuduğumuz, anladığımız, sorguladığımız ve eleştirdiğimiz sürece Türkiye'de Žižek'i kullanışlı hale getirebilmek mümkündür. Onu tüketmek veya pazarlamak-tansa anlamayı ve eleştirmeyi tercih edebiliriz. Tıpkı Žižek'in de bu kitapta dile getirdiği gibi, Žižek'i de "yeniden düşünmek" gerekmektedir.

Can Semercioğlu

SİYASET VE SORUMLULUK



Bugün siyaset için ne yapmalı? Bütün ortaklığımızın –eko-
lojik felaketler, can alıcı biyogenetik mutasyonlar, nükleer
ya da benzeri askeri-toplumsal çatışmalar, finansal fiyasko vb.–
tehlikede olduğu radikal değişimlerin ortasında, ortak iyi diye
bir şey var mı? Ortak iyi söylemin ne ölçüde kullanışlıdır?

SZ: Benim için sorunsal olay şey “ortak” kelimesi değil,
“iyi” kelimesidir. Çünkü benim gördüğüm yerden, Avrupa-
lı perspektifimden, geleneksel estetik birtakım *yüce iyi*’ye yö-
nelmiştir. Bu Tanrı, insanlık, evren vs. olabilir: Biz bu *ortak
iyiyi* hepimizin uğruna çalışması gerektiği önemli bir yüce
değer olarak görüyoruz. Fakat bana göre, modernite Descar-
tes’la başlar ve Kant’la devam eder –açık olmak adına, bir
etik varken, ortak iyinin bir etiği artık yoktur. Örneğin, Kant’ta
saf biçimsel etiği bulursunuz: Ahlaki hukuk yasası falan. Bu-
rada, etik herhangi bir şekilde *politikleştirilemez*: Herhangi
bir ortak iyi basitçe önceden varsaymadığınız bağlamda po-
litikleştirilebilir. Daha doğrusu, bu bir karar verme mesele-
si. Benim ortak iyi kavramı hakkında bulduğum sorunsal bu.

Bugün ortak iyi nedir? Tamam, diyelim ki ekoloji. Muh-
temelen birçok kişi siyaseten farklı olsak bile hepimizin

dünyaya değer verdiğini kabul edecektir. Fakat daha yakından bakarsanız, çok fazla karar vermek zorunda olduğunuz çok fazla ekoloji olduğunu göreceksiniz. Bunu söyledikten sonra, benim buradaki konumum çok çılgın. Bana göre, siyasetin etik karşısında önceliği vardır. Kaba olmayan anlamda istediğimiz ne varsa yapabiliriz –adam bile öldürürüz ve sonra etiği siyasete bağlarız– fakat daha radikal bir anlamda iyimizin bizim ortaya çıkaracağımız bir şey olmadığını belirtiriz; dahası bizim bu iyimizi tanımlamamız için *sorumluluk* almamızı gerektirir.

Ve birçok radikal ekolojistlerin işaret ettiği gibi, doğanın iyiliği için çalışmış gibi görünen ekolojinin ne kadarı *gizli* siyasal seçimleri kapsar? Örneğin, ortak iyinin bizim Dünyamız olduğunu ve gezegenimizin büyümesi gerektiğini söylediğinizde –neden gezegenimiz büyüyor? Çünkü biz insanlar bunu istiyoruz ve bu yüzden hayatta kalabiliriz. Ekoloji benim bakış açımdan buradaki en egoist, insan-merkezli makine. Doğa çılgındır. Doğa kaotiktir ve vahşi olmaya, öngörülemez ve anlamsız felaketlere eğilimlidir ve biz onun merhametsiz kaprislerine maruz kalmaktayız –Dünya Ana gibisi yoktur. Doğada daima felaketler vardır, işler kötü gider ve bazen gezegen patlar.

Size göstermek istediğim gerçek, daha yakından bakarsanız, daha yüksek bir ortak iyiye başvurduğumuzda, en yakından benim gördüğüm şekilde, bu daima bizim saklı ayrıcalıklarımız tarafından tanımlanmıştır. Örneğin, insanlar “Aa! Başka bir büyük şehir kuruyoruz ve doğayı mahvediyoruz. Korkunç!” diyebilirler. Ve buna karşı birçok ekolojistin bile kullandığı kullanışlı bir cevap var, “daha doğal bir

biçimde yaşamamız gerek, ormana daha yakın falan.” Hayır! Almanya’dan arkadaşım olan, çok takdir ettiğim bir ekolojist bana bu türden yanıtların ekolojik olarak tamamen katastrofik olduğunu söyledi. Ekolojik bir bakış açısından, en iyi şey şu: Her yerde çok fazla kirlilik var, o yüzden alabildiğine insanı büyük bir şehre toplarsınız; sonra yoğunluk artar ve kişi başı kirlilik düşer, böylece büyük alanları görece daha temiz tutabilirsiniz. Bunu Kore’de yapıyor musunuz, bilmiyorum, ama birileri bana Japonya’da yaptıklarını söyledi. İnsanların bir araya toplandığı geniş, kirli şehirlerin doğa için en iyisi olduğunu düşünüyorum. Yine, bizim güneş enerjili, kendi kendine yeten küçük evlerde yaşamamız gerektiğini söyleyen başka bir ekolojik fikir var –insanlar bunun bir ekolojik yaşama yolu olduğuna inanıyorlar. Fakat insanların çoğu böyle yaşamak isterse bunun sonu nereye varır düşünebiliyor musunuz? Herkes çok daha yayılacak ve ormanlar görünmez hale gelecek. İronik bir biçimde, bu, çevremizi “güvenle” ne kadar kirleteceğimiz sorusuna bağlıdır. O yüzden bu görüşe hiç güvenim yok. Yüksek iyi için olduğu gibi bir şey önerildiği ve bencilliğimizi aşmamız ve onun için çabalamamız gerektiğini söylediğimiz vakit, zaten gizlice bunu yaptığımızı daima keşfedeceğiz.

Benim esas konumum temelinde önermek istediğim şey, insanların siyasetle genellikle bağdaştığı anlamda –ucuz manipülasyon, yolsuzluk, iktidar mücadeleleri vs. gibi– siyaset değildir, dünyadaki hayatımız ve *tamamen* sorumluluk almak zorunda olduğunuz kolektif kararlar hakkındaki temel kararlar anlamında siyasettir.

UYUM TAKINTISI / TANIMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ



“Tam sorumluluk” derken neyi kastediyorsunuz? Eğer ortak iyi, özellikle siyasal mücadele ve ekolojik kriz alanında vermek zorunda olduğumuz kararlar meselesiyse, öyleyse bu sosyal reform veya devrim için dahi sorumluluğu kucaklayan bir terim mi?

SZ: Eh, bir Avrupa perspektifinden düşündüğüm sorunsal bir tür doğal denge veya unsurların uyumunun var olduğunu söyleyen bu oryantal hikmettir. Dünyada hiç uyum görmüyorum. Aksine, bütün uyumun yalnızca *kısmi uyum* olduğunu düşünüyorum. Bununla ne mi demek istiyorum? Örneğin, bazı insanlar şöyle diyebilir: “Komünizm kötüydü çünkü çok toplumsallaştırıcıydı. Her şey toplumsaldı ve bireyselliğe izin verilmiyordu. Diğer taraftan, liberal kapitalizm çok bireyci ve herkes kendini düşünüyor falan. Yani ikisinin de uyumsuz olduğunu ve bir tür orta yol bulmaya ihtiyaç duyduğumuzu söylüyorlar: Belirli bir toplumsal ortaklık duygusuna sahip, ama bununla beraber biraz da bireysel özgürlüğe sahip bir toplum.” Hayır! Bence düşünmemiz gereken şey, bu aşırı *karşıtlık*. Bireysel özgürlüğü nasıl hayal ediyoruz? Ve ortak

iyiyi nasıl hayal ediyoruz? Bu sorular zaten belirli bir alana ait. Bunlar, bu belirli alanda aşırı uç olanlar.

Yapmak istediğim ilk şey iki aşırı uca sahip olduğumuzu ve dengeyi bulmamız gerektiğini öne sürmenin ne kadar absürt olduğunu göstermek. Bu iki aşırı uç zaten birbirine karışıyor. Bu yüzden “sentez” aşırı uçların kimliğini onaylamaz, fakat tersine farklılıklarını onaylar. Bu yüzden *sentez*, farkı “tanıma yükümlülüğü”nden kurtarır. Başka bir deyişle, karşıtına doğru ani bir geçiş, bizim *tanıma yükümlülüğüne* tam olarak sunduğumuz bir kanıttır.

Aklıma Kuzey Kore’den bir örnek geldi. Son 15 yılda burada günlük hayatta yaşanan korkunç açlığı açıklamaya çalışan –bilirsiniz, 15 yıl önce, Kuzey Kore devleti işleyişi basitçe daha fazla veya az durdurmuştu– Batılı bir yazar tarafından kaleme alınan bir kitap okudum. Diyor ki, devlet her toplumsal altyapıyı çok fazla kontrol etti, bu yüzden insanlar hayatta kalabilmek için yeterince yiyecek ve iş bulamadılar vesaire. Kapitalizmin çok ilkel, vahşi bir türü: İnsanlar ormana gittiler ve kendileri için ve markette satmak için meyve topladılar. Dünyaya gösterdikleri üzere her şeyin –lüks gözlüklerin, bebek gibi robotik dansçılarıyla Toplu Oyunların– altında korkunç bir Darwinist-sürvivalist bireyciliği nasıl bulduğunuz ilginç değil mi? Temel olarak, herkes için hayat, birey için hayattır. Stalinizmle aynı. Çin’de bile, Kültürel Devrimin gerçek sonucunun nefret ettikleri kapitalizm olduğunu öne sürüyorum.

Diğer taraftan, kapitalizmde elimizde olanlara bakın. İnsanlar bireycilik hakkında konuşuyorlar, fakat bu ne türden bir bireycilik? Devlet, birleşik medya şirketlerini dü-

zenlemeye çalıştığında, enerji şirketlerine sınırlama getirdiğinde, hava kirliliği düzenlemelerini güçlendirdiğinde, yaban hayatı koruduğunda ve milli parklara girişi sınırladığında vs., büyük şirketlerin devlete yönelik evanjelik saldırıları kabul etmekten mutluluk duyduğuna şüphe yok. Radikal bireyciliğin, hiçbir demokratik kamu kontrolü olmaksızın hayatlarını düzenleyen bir anonim güç olarak bireylerin büyük çoğunluğunun deneyimlediği kısıtlanmamış gücün ideolojik gerekçesi olarak iş görüyor olması tarihin mükemmel bir ironisidir.

Şimdi internette neler olduğuna bakalım. Gün geçtikçe hayatımızın daha çok seri üretimini yapıyoruz: Aynı filmleri izlemeye giriyoruz, aynı haberleri dinliyoruz. İnsanlar bunu bulutlara doğru hareket olarak tanımlıyor: Bulut bilgi işlem [cloud computing]. Artık video oyunları oynamak için, oğlumla eğlenmek için benim evimde de olduğu gibi, büyük bilgisayarlara ihtiyacımız yok. On yıl önce, bilgisayar masanın üzerinde duran büyük bir kutudan ibaretti ve download floppy disklerle ve USB belleklerle yapılıyordu; bulut bilgi işlem internet tabanlı olduğundan beri, bugün artık güçlü bireysel bilgisayarlara ihtiyacımız yok –örneğin, bilgisayarlara ya da talep üzerine akıllı telefonlara, bu sanki kendi bilgisayarınızda yüklü bir programmışçasına kullanıcıların bir tarayıcı aracılığıyla erişebileceği web tabanlı araçlar veya uygulamalar kılığında yazılım ve bilgi sağlanmaktadır. Bu sayede, dünyada nerede olursak olalım herhangi bir bilgisayardan, akıllı telefonlarla erişimi kelimenin tam manasıyla cebimize atarak bilgiye erişebiliyoruz.

Her şey burada gerçekleşiyor. İnsanlar bunun her şeyi nasıl da standartlaştıracağıının farkında mı? Google veya iTunes gibi yalnızca tek bir sağlayıcıya bağlanacağız, fakat onların seçimleriyle sınırlandırılmış olacağız. Mücadelemiz bu yüzden ulus aşırı kamusal alana bir tehdit haline gelen bu boyutlara odaklanmak olmalı. “bulut bilgi işlem” denen şeye yönelik siber alanın örgütlenmesinde son günlerdeki eğilim, “genel aklın” özelleştirilmesine yönelik bu küresel baskının bir parçasıdır.

Bu noktaya geri dönüyoruz: İki aşırı ucumuzun olduğunu ve dengeyi bulmamız gerektiğini söyleyen yaklaşımdan hoşlanmıyorum, çünkü bu ilke bence çok soyut. Örneğin, bazı ülkelerde demokrasi olmadığını, diğer taraftan bazılarında da fazla demokrasi olduğunu söyleyebiliriz. Daima dengeye ihtiyacımız olduğunu söyleyebilirsiniz. Fakat benim için gerçek devrim, dengenin kendisini değiştirdiğiniz zaman olur: *Değişimin miktarını*.

Ben çok gençken, cinsel devrimden önce, iki farklı görüşün olduğu düşünülürdü: Yalnızca evlenince cinselliğe izin verilmesi gerektiğini düşünen muhafazakârlar, diğer tarafta cinselliği özgürleşmesini teşvik edenler. Ama sonra ne oldu? Denge tamamen değişti. Basitçe eski dengenin kaybolduğunu ve şimdi daha çok cinsel özgürlük olduğunu söyleyemezsiniz, fakat daha çok aşırı olanın miktarının değiştiğini söylemelisiniz. Bu yüzden bu benim için gerçek devrimdir. *Bütünlük* tamamen değiştirilmiştir; aşırı uçların miktarı değişmiştir.

Bu aynı zamanda sizin sosyal reform hakkındaki diğer sorunuzla da ilişkili. Mesele toplumsal devrim için şidde-

te ihtiyacımız olması değil. Elbette şiddetten hoşlanmıyorum. Fakat bence reform mevcut düzen *içinde* değişiklik anlamına geliyor: Bizde şimdi çok fazla bireycilik olduğunu, bu yüzden daha çok sosyal sorumluluğa ihtiyacımız olduğunu söyleyebilirsiniz. Fakat bu bir alanda duruyor. Aksine, devrim toplumun temel kuralının değiştiği yerdedir. Bu nedenle kapitalizm radikal bir devrimdir. Çünkü bütün istikrar kavramı kapitalizmle veya kapitalist demokrasiyle beraber değişmiştir: Yalnızca kapitalizmle belirli dinamikler istikrarın bir parçası olabilir. Eğer bir şey değişmezse, dağılır. Kapitalizm toplumsal alanın bütün mantığını değiştirdi. Bugün istikrar hakkında konuştuğunuzda, bu dinamik gelişimin istikrarı demek oluyor. Bu, modern öncesi zamanlardan tamamen farklı bir istikrar mantığı.

AHLAKIN SİYASALLAŞTIRILMASI



Modern kapitalizmin yeni mantığıyla yüz yüze geldiğimizde kendi sorumluluklarımızı nasıl idrak etmemiz gerek?

SZ: Şey, ortak iyi kavramı konusunda şüpheliyim. Bence önvarsayılan, a priori, önceden, doğa tarafından belirlenen bir ortak iyi yok. Hatta doğa bakımından ortak iyi ne olabilir? Doğanın dengelenmeye ihtiyacı var, böylece insanlık dünyada yaşamını idame ettirebilir, diyebiliriz. Fakat dengeyi tanımlamamız gerek. Hepimizin bildiği gibi, doğanın çılgın olduğunu söylemek istiyorum. Doğanın her zaman felaketleri vardır. Dinozorlar öldüğünde veya petrol bulunduğunda ne olduğunu hayal bile edebilir miyiz? Şimdi, bir zamanlar Sahra çölünün büyük bir okyanus kadar olduğunu biliyoruz.

Bu yüzden doğa dengeli değildir. Burada çok modernim. Moderniteden önce, çok basit biçimde ortaya koymak gerekirse, insanlar kaderi önceden belirlenmiş bir düzene inanıyordu: Bu da biz insanların harap ettiği, şimdi de geri getirmek zorunda olduğumuz bir tür küresel harmonidir. Bu çözüme inanmıyorum, özellikle de bugün ekoloji konusunda. Doğal düzenin olduğunu düşünmüyorum. Doğal düzenler katastrofiktir.

Sorularınıza geri dönecek olursak, bu açıdan *ahlâkın siyasallaştırılması* lehine, yalnızca görevlerimizi yapmakla ya da iyi için çalışmakla yükümlü değiliz, aynı zamanda iyimin ne olduğuna karar vermekle yükümlüüz. Peki, hatta bazı insanlar bir çeşit doğal denge olduğunu ileri sürdüklerinde, bu aynı zamanda tamamen tutarlı *politik-ekolojik* bir karar olmuyor mu? Örneğin, bazıları küresel nüfusun çok arttığını söyleyebilirler –burada çok fazla insan var ve çok fazla üretici güç geliştirdik falan. Varmak istedikleri nokta, daha mütevazı yaşamayı öğrenmeleri gerekirken, bunun yerine bulaşıcı hastalıkları teşvik etmemiz; böylece insanlığın en azından üçte ikisi ölecek. Bu dünya ve hatta insanlık için en iyisi olacak. Elbette ben bu görüşü topyekûn reddediyorum, fakat buna karşı ne a priori söylenebilir ki? Ekolojik bir noktadan itiraz edemiyorsunuz ki. Ne diyeceksiniz? Bu dünya için kötüdür mü diyeceksiniz? Hayır! Şimdi yaşayan bütün insanlar için yiyecek olmasındansa bu muhtemelen dünya için daha iyi. Dünya için en iyi şey, yavaşça örgütlenmek olmaz mı? Böylece insanların üçte ikisi ölür. Dünya için, bu muhtemelen olabilecek en iyi şey.

İşte benim meselem bu. Daima *ahlâki-politik* kararlar veriyoruz. Üzerinde durmak istediğim şey de bu: Düşündüğümüzde çok daha fazla özgürüz ve sorumluluk sahibiyiz. Genelde şunu söylemek modadır –eski Marksistler böyle şeyler derdi– “özgür gibi gözüküyoruz. Mağazaya gidersiniz ve istediğinizi alırsınız, fakat gerçekte manipüle edilmişsinizdir.” Doğru, fakat aynı zamanda bu düşüncüğümüzden daha özgür olmamızın da bir yolu. Bir tür kadere inanıyorsanız, hayat kolaydır. Zor olan kaderi par-

çalamaktır. Hepimiz bu gelişim patlamasının ve sanayinin kaderimiz olduğunu farz ediyoruz. Ekolojistlerin çoğu bile sanayinin nasıl ekolojik hale getirileceği hakkında kafa yoruyorlar. Sanayinin önceliğini kabul ediyorlar. Fakat ben bunların hepsini problematik buluyorum.

Birinci adımın yalnızca iyi anlamda değil, aynı zamanda korkutucu anlamda karar vermemiz gereken bir radikal reform olan modernitenin sonuçlarını kabul etmek olduğunu düşünüyorum. Bu tamamen bize bağlı. Jacques Lacan'ın "Büyük Öteki yoktur –il n'y a pas de grand Autre" dediğinde kastettiği şey de bu. Güvenebileceğimiz bir fail yoktur. Kriz olduğu zaman, insanlar kendiliğinden bir denge kaybı bulmaya çalışıyorlar. Bunların hepsi, benim aptallığın orijinal bir biçimi olarak gördüğüm Konfüçyüs'le başladı. Konfüçyüs bir proto-ideolog olarak pek de filozof değildi: Onu ilgilendiren şey metafizik hakikatlerdi, fakat daha çok bireylerin mutlu ve ahlaki hayatlar sürebildiği uyumlu bir toplumsal düzendi.

Konfüçyüs'ün düzensizlik açıklamasında çevresindeki toplumda ironik olarak gerçekten demokratik bir toplum açıklaması getirdiğine şüphe yok. Konfüçyüs, burada proto-Althusserci türden bir ideolojik soru ortaya koyuyor: Ayrıntılarında (ritüellerinde) vücut bulan ideolojik "büyük Öteki" (gelenek), bireylerden bilgi ister ve bu da bireyin onu kendisi yapan unvanıyla yaşamasına ve hareket etmesine bağlıdır. Konfüçyüs'ün fikri, orijinal uyum kaybolduğunda krizin olacağı, sonra uyumun eski haline geleceğiydi. Dönmemiz gereken ya da dönebileceğimiz bir uyum yok. Uyum için, ne istediğimize ve ne için mücadele edeceğimize ve savaşacağımıza karar vermemiz gerek.

BİTMEK BİLMEYEN VASITALAR: PRATİK SİYASAL BİLGELİK



Ahlaki-politik kararlarımıza rehberlik edecek ne tür değerleri teşvik etmemiz gerek?

SZ: Beni cezbeden şey Mısır'da süren olaylar. Batı yıllardır "Arapları demokratik hale getirmek istiyoruz" deyip duruyorlar. Bu tamamen ikiyüzlülük. Şimdi içinde bulunduğumuz, aynı zamanda da –en azından şimdilik– mutlak Müslüman köktenciliğin olmadığı demokratik bir patlama var. Her şeye rağmen herkes korkuyor. Beni daima cezbeden şey de bu. Burada, teorik analiz başlar ve bu çoğu zaman siyasette doğrudur: Çok farklı taraflardan bir köprü kurarsınız.

Slovenya'da, bir atasözümüz var, eğer çok fazla konuşuyorsan bir şey istiyorsundur: Bir şeylerin olmasından gerçekten korkuyorsundur ve o şey olmayacağından emin olduğun çok bol bol konuşuyorsundur. Arap ülkelerindeki demokrasi de biraz böyle. Herkes demokrasiye ihtiyaçları olduğunu söylüyor, fakat herkes demokrasinin buraya gelmesinden ölümüne korkuyor.

Bu belki de sizin bana öğrettiğiniz bir şey. Ortak iyi dediğiniz zaman, aklıma gerçek siyasal faaliyet geliyor

–ve elbette iktidar mücadelesi veya yozlaşmayı kastetmiyorum; daha çok karar verme sürecini kastediyorum. Bu muhakeme etme ve karar verme siyasal alanında, Aristo'nun *phronesis* [siyasal pratik bilgelik] dediği şeye, herhangi bir gelişkin teorik ölçüye sahip olmadığınız ve çıkarlarınızı siyasal olmayan bir yoldan saptayamayacağınız yerdeki yansımaya ihtiyacımız var. Benim için siyaset yalnızca objektif açıdan dini, toplumsal ve ahlaki meselelere karar vermek anlamına gelmiyor. Açıkçası bu doğru değil.

Siyasetin verdiği ders, *vasıta ve son (amaçlar)* arasında bir ayrım yapamayacağınızdır. Hepimiz bunun Stalinizmin büyük çelişkisi olduğunu biliyoruz. Onlar komünist özgürlük istediler, fakat gittikleri yol bunun tam zıddına ulaştı. İşte tekrardan, benim için siyaset kesin olarak her şeyin bir karar verme meselesi olduğu, sizin kendi arzu dolu olumsal kararınızın olmadığı bir şeydir. Fakat kararlar verilmelidir, özellikle bugün. Ve sadece ekolojide değil, aynı zamanda biyogenetikte ve diğer konularda da.

Bizim her şeye karar vermek zorunda olduğumuz açık. Çok kısa biz zamanda, genleri manipüle etme yoluyla yalnızca fiziksel görünümleri değil, aynı zamanda psikolojik özellikleri de etkileyerek korkunç şeyler yapma yeteneğine sahibiz. Örneğin, birkaç yıl önce Beijing ve Şangay'ı ziyaret ettim ve Çin Bilimler Akademisi'nde çalışan bazı arkadaşlarımla buluştum ve bana Biyogenetik Enstitülerindeki bayağı korkunç bir programı gösterdiler. Dediler ki "Amacımız Çin halkının fiziksel refahı ve aynı zamanda *psikolojik* refahını muhafaza etmek." Bu,

insanların psikolojik özelliklerini bile bir şekilde kontrol etme planları olduğu anlamına geliyor. Burada eski din bir işe yaramıyor. Bütün geleneksel hikmetlerimizi buraya uygulayamazsınız. Çünkü koordinatlarının temeli çürütülmüştür.

Geleneksek ahlak bize der ki, görevler yerine getirilmeli ve çok çalışılmalı. Bana iki öğrenci örneğini vermeme izin verin. Biri tembeldir ve diğeri çok çalışır. Normal ahlakta, çok çalışan iyi tip kazanacaktır. Fakat tembel olan, yeteneğini geliştiren bazı hapları alırsa, böylece daha az çalışır ve çalışkan olanı yenmez mi? Bu durumda ne yapacaksınız? Ahlaki koordinatlar burada değişiyor.

Jürgen Habermas –ona katılmadığım halde– bunun farkında ve onun çözümününün basitçe yapılması zor. Fakat çözümününün işe yaradığını düşünmüyorum. Bunun ne denli acı verici bir karar olduğunu düşünebiliyor musunuz? Diyelim ki, ben tembel, siz de çalışkan bir öğrencisiniz. Çok çalışıyorsunuz ve ben hap alıyorum ve çaba sarf etmeksizin soruları sizden daha hızlı çözüyorum. Sonrasında her türlü aptal gibi hissetme hakkında sahipsiniz. Niye bu ahlaki çabaya ve çalışkanlığa katlanmak zorunda olasınız ki? Ahlakımızın temeli ne? Sizi özgür kılması mı? İnsanlar şöyle diyorlar: “Özgürlük görevleri beraberinde getirir. Özgür olmak için kendini disiplinize ederek ve çok çalışarak bunu hak edersin.” Fakat ya disiplini ve çalışma anlayışını değiştirmek zorundaysak? Her şey değişir. Dolayısıyla tamamen yeni bir durumun içinde oluruz.

Böylece bir kez daha, eğer ortak iyi derken kastettiğiniz şey, ortak iyi olan şeye karar verirken bunun farkın-

da olmaksız, size katılıyorum. İnsanlığın bugün bulunduğ u yere ilişkin hala, kaosun olduğu, böylece istikrara geri dönmemiz gereken geleneksel Konfüçyüsçü paradigmayı uygulayabiliriz. Nasıl bir istikrar istediğimize karar vermemiz gerek. Ve hiçbir doğal dengenin ve toplumsal uyumun garantisi yok. Bu bağlamda bir pesimistim.

“İLGİNÇ ZAMANLARDA YAŞAYASIN”



Çarpıcı yeni durumumuzdan konuşurken, bir keresinde Antonio Gramsci'den alıntı yaptınız: “Eski dünyanın gürültüsü azalıyor ve yeni dünya ortaya çıkmak için mücadele veriyor: İşte şimdi canavarlar zamanıdır.” Ve bu ilginç zamanlarda, hemen karşımızda bir şeyler var. Bütün bu sözde canavarlar arasında, bazıları tarafından yeni canavar olarak görülen Çin'in yükselişini nasıl analiz edersiniz?

SZ: Ne derece doğru bilmiyorum, ama Avrupa'da biz, eğer birinden gerçekten nefret ediyorsak ona lanet etmek için Çinlilerin şu atasözüne sahip olduğunu iddia ediyoruz: “İlginç zamanlarda yaşayasın!” Fakat ben Çin'deyken, bana bunu Batılı insanlardan duyduklarını söylediler. Birine bir şeyi atfetmeniz tipik bir şeydir ve eğer sonra oraya giderseniz, onlar bunun hakkında bir şey bilmezler. Her nasılsa, tarihsel olarak “ilginç zamanlar” huzursuzluk, savaş ve sonuçlarından milyonlarca masumun acı çektiği iktidar mücadeleleri dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Ve bugün kesinlikle ilginç zamanlarda yaşıyoruz – tehlike ve gerilimlerle birlikte.

Kimse doğanın ve ekonominin büyüyen kaosuyla nelerin olacağını bilmez. İşte beni endişelendiren de bu: Bazı insanların ekolojistlerin küresel ısınmayı abarttığını iddia ederek onlardan kuşku duyduğu büyük tartışmalar gerçekleşti. Fakat buradaki nokta yalnızca basit bir cevap: İyi ekolojik bilimcileri dinlediğiniz zaman, onlar sizi küresel ısınmanın basitçe her yerin ısındığı anlamına gelmediği, aşırılıkların artacağı anlamına geldiği konusunda uyarıyor. Eğer küresel ısınma devam ederse, Batı Avrupa'da yeni bir buz devri olacağına ilişkin paradoksal olan bir önerme var. Bu Körfez Akıntısı hakkında bir teori: Eğer dünya daha çok ısınır, Körfez Akıntısı artık Avrupa'ya ulaşamayacak. İnsanlar New York'un İspanya'yla neredeyse aynı çizgide olduğunu unutma eğilimindedirler. Bu da demek ki, biz Avrupa'da Kuzey'deki insanlardan görece daha sıcak olacağız. Bu yüzden küresel ısınma Avrupa'da yeni bir buz devri anlamına geliyor. Bu çılgınlık.

Yine, bağlamak istediğim yer şurası: Kaçınılmazlık düşüncesi göz önünde tutulduğunda, düşünmeye ihtiyacımız var –ve bu benim herhangi bir komünist hayallerim yüzünden de değil. Komünist bir ülkede yaşadım. Daha küresel bir düzeyde ne kadar korkunç olduğunu biliyorum. Avrupa'daki yeni buz çağı veya Afrika'da meydana gelen daha şiddetli kuraklık gibi bir şeyden söz edelim. Aynı zamanda bize –doğru olup olmadığını bilmiyorum– kuzey Sibiryadaki devasa ormanların yaşanabilir hale geleceğini çünkü buradaki kalıcı toprak buzunun erimekte olduğunu söylüyorlar. Doğru, iklim değişikliği kaynakları için artan rekabeti, kıyı taşkınlarını, kalıcı toprak

buzun erimesinden ötürü oluşacak altyapı hasarını, hayvan türleri üzerindeki ve bölgenin yerli kültürleri üzerindeki etkisini beraberinde getirecek –bunların hepsine etnik şiddet, toplumsal kargaşa ve yerel çete kuralları eşlik edecek. Aynı şekilde, küresel ısınmaya kulak vermemizi tembihleyen çok daha fazla ses duyar olduk. Kötümser tahminler daha dengeli bir bağlamda ele alınmalı.

Fakat eğer bu gerçekleşirse, şeyleri organize edecek mekanizmalara tamamen sahip miyiz? İnsanları, diyelim ki Afrika'dan başka bir yere nasıl nakledeceğiz? Hâlihazırda kendiliğinden nakiller gerçekleşiyor. Takriben bir yıl içinde kargo gemileri yakın harcamasını keserek ve karbon emisyonlarını azaltarak doğrudan kuzey rotasına geçebilecek. Ve zaten Sibiryaya'ya göç eden çok sayıda Çinliye bunu dedim. Neler olduğunun farkında mıyız? İki milyon Çinli zaten Afrika'da egemen olmaya başladı. Bu, benim buradaki solcu arkadaşlarımı korkutuyor.

Fakat onlara çok merkezli bir dünyaya etkili bir şekilde yaklaştığımızı, geleneksel ol için yeni, nahoş sorular sormamıza gerek olduğunu söylüyorum. Bu belki de bizim ABD'yi daima otomatik olarak kötü çocuk olarak kabul etmemiz gerektiği anlamına gelmiyor mu? Ekonomik bir neokolonyal devlet olan Amerika hakkında konuşuyoruz, peki ya Çin neokolonyalizmi ne olacak? Ne dersen de soyut bir şekilde bir anti-kapitalistim. Meselâ, ABD üzerine nefretini odaklayan eski solculardan şüphe duyuyorum. Sol niye bunun hakkında suskun? Bunu söylediğimde sınırları bozuluyor tabi. Fakat Çin'in şimdi Afrika'da mega bir ekonomik kolonyal güç olduğu aşikâr. Bazı şeyleri Ba-

tı'dan daha iyi yapıyorlar, ama hepsini değil. Örneğin, Sudan ya da Zimbabwe'de yerel tiranlıklar tarafından insafsızca kurulan fabrikaları ele alın. Ya da Myanmar'a bakın. General'in birkaç yıl önce Budist rahiplerin önderliğindeki büyük protestodan nasıl kurtulduğu kesinlikle açıktır: Askeri rejim Çin güvenlik danışmanlarının sağduyulu yardımıyla kurtarıldı. Çin büyük doğal kaynakları sömürmede özgürlük karşılığında askeri rejimin yozlaşmasını destekleyen standart postkolonyal stratejiyi oynarken, Myanmar etkili bir şekilde Çin ekonomisi haline geldi.

Bu, Güney Koreli ticaret şirketlerinin Madagaskar'da yapmak istedikleriyle aynı şey. Resmen kabul edilmediğini duydum, fakat yine de farklı bir kapitalist kolonyalizm örneği. Dediğim gibi, plan epeyce korkunç. Güney Kore'deki büyük uluslararası şirketlerden Daewoo Logistics, Madagaskar'da tarıma elverişli toprağın neredeyse yarısına denk düşen en bereketli toprağın 3.2 milyon dönümünü almak istediklerini duyurdu. Ve bu toprağın yaklaşık dörtte üçüne mısır ekmeyi, geri kalanını da küresel biyo-yakıt pazarında anahtar konumdaki bir ürün olan hurma yağı olarak kullanmayı planlıyorlar. Ve anlaşmalarından Madagaskar'ın da çıkarı olduğunu öne sürüyorlar. Fakat herkes biliyor ki, ekonomi tıkırında olduğu sürece sıkıntı yok. Eğer işler tıkırında olmazsa, Madagaskar'daki insanlar açlıktan kıvranırlar. Devlet düzeyinin ötesinde ve üzerinde bazı türden bağlantıların olmadığı çılgın zamanlarda yaşadığımızı gerçekten düşünüyorum, yeni bir kaosun içinde yitip gideceğiz. Postkolonyal bağlılık çemberi bir kez daha böylece kapandı.

Siyasi arkadaşlarımdan birçok devletin sessizce borç için çoktan hazırlık yaptığını duydum. Amerikan siyasetini okumanın tek yolu, onun dünyanın çoğunun yakında kaosun içine düşeceği öncülüne dayandığını görmektir. Bu yüzden biz sadece kendimizi ayrı tutarız, koruruz ve Ortadoğu'daki petrol gibi birkaç hayatı konuyu nasıl kontrol altına alacağımız hakkında düşünürüz. Peki ya diğerleri, kimin umurunda? Bırakın açlıktan gebersinler. Bu yüzden komünizm bir kez daha kapıda. Kararlar pazara bırakılamayacaksa, buradaki önceliklere kim, nasıl karar verecek? İşte burada komünizm sorunu bir kez daha ön plana çıkmalı.

6 KOMÜNİZM: AHLAKİ-SİYASAL FİYASKO



Öne sürdüğünüz gibi komünizm kavramının diriltilmesi, ancak ortaklıklara bağlı olduğunda meşru hale getirilebilecek. Ve Guardian'daki ilgi çekici bir söyleşinizde komünizmin kazanacağı "sırrını ifşa ettiniz". Bununla ne demek istediniz? Ve ayaklanmaların ve isyanların patlak vermesi bizi yirminci yüzyıl komünizminin başarısızlıklarının üstünden gelmemiz için öncülük eder mi?

SZ: Egemen devletlerin eski kavramları ya da hatta sorularan ekoloji gibi konuların mega sorunlarıyla karşı karşıya kalmamız anlamında *ortaklık* yaklaşımını seviyorum. Bakınız, örneğin, finansal kriz için ne yaptılar: Mevcut gıda krizi karşısında yoksuz ülkelerin tarımı geliştirmelerine yardımcı olmak için zengin ülkelerce taahhüt edilen 22 milyar doların, bankacılık sistemini stabilize etmek amacıyla tek başına ABD tarafından harcanın 700 milyar dolarla oranlandığında, bunun yalnızca 2.2 milyar doları kullanılabilir hale getirildi. Finansal erime, küresel kapitalizmin bariz irrasyonelliğini görmezden gelerek bunu yaptı. Bu anlamda Kopenhag İklim Zirvesi basitçe bir fiyas-

ko oldu. Herhangi bir ekolojik toplantı olduğunda, hepsi şunu söylüyor: “Evet, konuşmaya devam etmemiz lazım ve sonra başarılı olacağız, çünkü iki yıl içinde toplanmaya ve konuşmaya karar verdik.” Görüyorsunuz, ne olursa olsun, finansal kriz için, inanılmaz derecede büyük olan para meblağıyla acilen harekete geçebiliyorlar. Bence bu bir paradoks.

Stalin’in dediğine bakın: “Bir kişiyi vurursanız katilsinizdir. Eğer birkaç kişiyi öldürürseniz gangstersinizdir. Eğer çılgın bir devlet adamıysanız ve milyonları ölüme gönderirseniz kahramansınızdır.” Bu korkunç bir şey. Şimdi bunun aynısını suç için de söyleyebilirsiniz. Eğer yüz bin dolar çalarsanız, hırsızsinizdir. Eğer milyarları ve bankaları silip süpürürseniz devlet size yardım edecektir. Gerçekten endişeliyim.

Benim komünizm hakkında demek istediğim bu –tamamen çılgınca olan Leninist biçimi değil. Ne zaman yirminci yüzyıl komünizminin insanlık tarihindeki en büyük etik-siyasal fiyasko olduğunu öne sürsem, birçok solcu arkadaşım benden nefret ediyor. Burada daha yumuşak bir açıklamanın olacağını düşünmüyorum. Bazı şeyler iyi kottarıldı, ama küresel olarak bir fiyaskoydu. Fakat komünizmin cevap bulmaya çalıştığı sorunlar her zamankinden daha çok hala önümüzde duruyor.

Bu yüzden benim için komünizmin cevap olmadığını söylemek istiyorum. Komünizm çözümün değil, *sorunun* adıdır: Yaşamımızın maddesi olarak doğanın ortaklığı, biyogenetik ortaklıklar sorunumuz, kültürel ortaklıklar sorunumuz (“fikri mülkiyet”) ve son olarak önemli nok-

talardan bir de kimsenin dışlanmaması gereken insanlığın bu evrensel alanı olarak ortaklıklar sorunudur. Çözüm ne olursa olsun, bu sorunu çözmek zorundadır. Bu yüzden ortak iyile yakalamaya çalıştığımız şey sorunun adıdır. Benim için komünizm budur. Cevap ne olacak? Bilmiyorum. Belki bir cevabımız yoktur. Belki bu bir felakettir. Belki... Bilmiyorum.

Yine de burada çok da kötümser değilim. Beni şok eden şey, tekrar ve tekrar sözde uzmanların haksız çıkması oldu. Yaklaşık 10 ya da 15 yıl önce, insanlar postmodern zamanlarda artık çevrimlerin olmayacağını, insanların sokağa çıkmasını urıtacağımızı söylediler. Tanrım, şimdi her yer deler. Kim bilir, buradan nereye gideceğiz?

Suudi Arabistan'ı görmek isterdim. Bu gerçek bir merak. Herkes Mısır yüzünden değil de inanılmaz derecede yozlaşmış bir rejim olan Suudi Arabistan yüzünden panik içinde. Fakat esas absürt olan şey ne biliyor musunuz? Bu yozlaşmış bir şekilde burada değil, çünkü sistemin içinde. Diğer ülkelerde devleti soyan siyasetçiler var, fakat burada devleti başında kral var, bu yüzden çalmasına gerek yok. Sistemin kendisi tek başına korkunç.

Yeni yıl için Katar'daydım ve bana bunun inanılmaz bir hikâyeye olduğunu söyleyen Suudi Arabistanlı insanlarla tanıştım. Temel olarak, kraliyet ailesi devleti elinde bulunduruyor. Hiçbir şeyi çalmalarına bile gerek yok, çünkü hepsi zaten onların. Anahtar nokta hepsinin bir metresi ve damızlığı var, bu yüzden ailede 10 bin kadar prens var. Hepsinin harikulade hayatları var. Fakat komşularına gittiğinizde, ülke sefalet içinde. Birkaç yıl önce Suudi

Arabistan'da bile küçük gösterilerin olduğunu biliyor muydunuz? Burada çok önceden başlamıştı. Şimdi herkes Batı'dan korkuyor, fakat daha çılgın ve kendine zarar veren patlamanın bunun ertelenmesi olduğunu görmüyorlar mı? Her yerde patlamalar görüyorum. Katar'da, müzedeki kadın bir küratör beni Doha'nın varoşlarındaki bir sanayi şehrine götürdü. Neredeyse bir toplama kampı gibi görünüyordu. Göçmen işçiler için askeri kışlalar vardı. Kendilerini köle olarak satmış serbest meslek sahipleri gibi görünüyorlardı. Birçoğu Nepal'den, Endonezya'dan ya da Filipinler'den gelmiştir. Ve dört yıl boyunca işçilerin pasaportlarında el koymuşlardı ve bunun maaşları ödemek için güvenli bir yol olduğunu öne sürmüşlerdi. Ayrılmak için bile özgür değiller. Yazıları 57 dereceye yükselen sıcakta, klima olmaksızın çalışmak zorundalar. Abartısız, bu sıcakta dışarı çıksanız hiçbir sorun olmadan yumurta pişirebilirsiniz. Ve onlara şirketin gıda almasının dışında ayda 150 dolar ödeniyor.

Şimdi de işin güzel yanı geliyor: Onları görünmez kılmak istiyorlar. Cumaları, şehri gezmekte özgürler. Fakat mağazaları gezmelerini engellemek için ustaca bir çözüm bulmuşlar. Her Cuma, bekâr erkeklerin alışveriş merkezlerinde aile ruhunu sürdürmek için buraya girmesi resmen yasak; fakat bu elbette yalnızca bir bahane. Elbette bütün bu işçiler bekâr. Bu yüzden aileyi korumanın alt metninde, özgür oldukları tek günde de alışveriş merkezine gitmelerini engellemek yatıyor. Bunların hepsi patlamayı bekliyor. Bu yerlerde –Katar, Abu Dabi, Dubai'de– olan şeyler ilginç. Bu köleliktir ve patlayacaktır.

BAŞARISIZ BİR DEVRİMDEN KİM KORKAR?



Mısır'dan Tunus'a şimdi bu patlamalara tanık oluyoruz. Ve peki ya onlar bunu salt devrimci bir hadise olarak sonlandırırırlarsa? Ekonomik olarak gergin olan bu zamanlarda, savaş niye genişletiyoruz, ABD yönetimi Afganistan'daki savaş niye genişletiyor?

SZ: Batı'nın burada problemi kendisinin yarattığı daima tekrarladığım bir şeydir: Dini köktencilikğin yükselişi kesin bir biçimde solun geri çekilişinin bir etkisidir. Örneğin, bunu Afganistan'da görebilirsiniz. Yalnızca 40 sene önce Afganistan son derece seküler, müsamahakâr bir Müslüman Ortadoğu ülkesiydi. Bir tür Batı yanlısı seküler teknokrat bir kral ve çok güçlü bir komünist parti vardı. Sonra ne oldu? Komünist partiye ve Sovyetler Birliğine *darbe (coup d'état)* yapıldı ve Batı, Müslüman köktencileri arkasına alarak Amerikalılarla burada müdahale etti, bu yüzden Afganistan'da köktenciler var. Tatlı bir paradoks değil mi? Burası bizim aydınlatmamız gereken eski, geleneksel, köktenci bir toplum değil, her şekilde onu köktenci hale getiren dünya siyaseti olmuştur. Küresel li-

beral sistemle birlikte, köktenciliği biz yarattık. Bu, bütün Arap ülkelerinde aynı.

Dini köktenciliğin kesin bir şekilde Müslüman ülkelerin diğer tarafındaki seküler solun görünmezliği olduğunu öne sürüyorum. Arap ülkelerindeki seküler solun ne kadar güçlü olduğunu unutmaya meyilliyiz. Burada Bayağı onurlu bir rol oynadılar. Seküler sol yalnızca Sovyetler Birliği'nin Suriye, Irak veya hatta Mısır'daki bir enstrümanı değildir. Ve hepimiz örneğin, Mısırlı siyasetçi Cemal Abdül Nasır'ın muhtemelen en büyük suçunun ne olduğunu biliyoruz. 60'ların ortasında, temel olarak bütün komünistleri öldürdü. Sıklıkla alıntıladığım Walter Benjamin diyor ki: "Her faşizm, başarısız bir devrimin işaretidir" der. Bu belki de bugün her zamankinden çok geçerli.

Liberaller, sol ve sağ "aşırı uçları" arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmaktan hoşlanırlar: Hitler'in terörü ve kampları Bolşevik terörü taklit etti, Leninist parti bugün El Kaide ile yaşıyor –evet, fakat bunlar ne anlama geliyor? Bu aynı zamanda faşizmin nasıl doğrudan solcu devrimle yer değiştirdiğinin (onun yerini aldığı) işareti olarak okunabilir: Faşizmin yükselişi solun başarısızlığıdır, fakat bu devrimci bir potansiyelin, solun harekete geçirmesinin mümkün olmadığı bir memnuniyetsizliğin olduğunun da bir kanıtıdır. Radikal İslamcılığın yükselişi, Müslüman ülkelerdeki seküler solun ortadan kayboluşu ile bağıntılı değil mi? Bu seküler gelenek nerede ortadan kayboldu? Bu bizim merkez liberallere mesajımız olmalı: "Ah, bizden, aşırı soldan kurtuldun, ama şimdi dini köktencilerin var".

Eğer *yeni bir seküler sol* ortaya çıkmazsa –insanları öldüren anlamında “devrimci”yi kastetmiyorum, fakat görmeye alıştığımız gibi, tam olarak liberal mirası himaye edebilen belirli radikal önlemler anlamında “devrimci sol”u kastediyorum– kendimizi totaliter kapitalizm anlamına gelen, bizim Avrupa’da ironik bir şekilde “Asya değerleriyle kapitalizm” dediğimiz bir duruma ulaştırken buluruz.

Şimdi buraya yaklaşıyoruz. İtalya’ya, Macaristan’a ya da hatta Batı Avrupa’ya bakın. Avrupa’da ırkçılığın yeni biçimlerini görüyoruz. İsveç o kadar da kötü değil, fakat ben Norveç’teyken bana buradaki ikinci partinin hâlihazırda göçmen karşıtı bir parti olduğunu söylediler. Daima toleransın bir sembolü olagelmiş bir ülke olan Hollanda da aynı. Bu çok endişe verici. Macaristan’da otoriterizmin ne denli sağlam bir mevzu tuttuğunu ve bunun faşizmin rehabilitasyonu ile nasıl bağlantılı olduğunu hayal edemezsiniz. Avrupa sağının en son modası, İtalya’dan tutun Macaristan’a ve Romanya’ya kadar, her şeyi Hitler’e bağlamak; böylece diğerlerini kurtarabilirsiniz. Sağ kanat Nazizme tamamen karşı olduğunu söylüyor, faşizme değil. Mussolini’nin, Franco’nun o kadar da kötü olmadığını söylüyorlar, fakat bu diğer yumuşak faşistlerini kurtarmanın bir yolu. Neden İtalya’daki gibi “yumuşak” faşist rejimlerin eski memurları değil de, ideolojisi açıkça Hıristiyan karşıtı, pagan olan Nazilerin kendilerinden bu dürtüyü çıkarıp atmaya çalışıyorlar? Bütün bunlarda çok fazla sorun görüyorum.

BAŞKA BİR DÜNYA MÜMKÜN



*S*izin komünizm kavramınıza bir yanıt bulmayı arzulayan, hayal kırıklığına uğrayan okurlarınız oldu. Ben aynı zamanda inanıyorum ki, seküler solun yükümlülüğü sadece ideoloji için mücadele değil, aynı zamanda en iyi Beckettçi Lenin alıntısı olarak büyük soruyu getiren baştan başlamaktır. Bir keresinde bugünün geçerli olan kapitalizminin zorluğunun bizim küresel kapitalizme yaşanabilir bir alternatif üretmememiz olduğundan söz etmiştiniz. Gözümüzün önüne mümkün bir alternatifi gerçekten getiremiyor muyuz? Tek mümkün seçeneğimiz ne olacak? İyi bir toplumun yeni modelini nasıl resmedersiniz? Gelecek için fikirleriniz nedir? Ne tür bir toplum istiyorsunuz?

SZ: Eğer bana geleceğimizin ne olacağını soracak olursanız, benim modelim bu olur: Terry Gilliam'ın harikulade filmi *Brazil*'i gördünüz mü? Çıkalı 30 yıl oldu, ama güzel bir film, tamamen çılgın bir komedi ve totaliter bir rejim altındaki geleceğin İngiltere'sini resmediyor, fakat aynı zamanda özel hedonist hazzı da. Bu ağırbaşlı otoriter bir yol değil, bir tür Groucho Marx iktidarındır. İtalya'nın

eski başbakanı Berlusconi'nin ilk adımı, buna benzemiyor mu? Çin'de de, özel yaşam düzeyinde, kimse sizin özel sapıklıklarınıza karışmaz, yeter ki bunu siyasetle karıştırmayın. Artık tipik faşist mobilizasyon budur. Liberal demokratik kapitalizm sınırlarına dayanıyor ve bizim geniş, koordine edilmiş toplumsal eylemlere ihtiyacımız var. Aksi halde gelecek, *Brazil* filmine benzeyecek.

Yeni otoriterlik eskisi gibi disiplin düzeniyle vuku bulmayacak, fakat tüketici ve özel düzeyde garip bir toplumla sonuçlanacak. Cinsel özgürlüğe veya istediğiniz her şeye sahip olacaksınız, aynı zamanda, *depolitize edilen* türden bir düzen olacak. Bu korkunç bir düşünce. Öyleyse buna nasıl önlem almalıyız?

Ortaklığın başka bir anlamı da sağduyu bağlamında, ortak biçimde çok önemlidir. Bu yüzden otoriter değerleri benimsediğimi söyleyerek insanlara şok geçirmeyi seviyorum. Kadınlara tecavüz etmenin doğru olmadığını ifade edeceğiniz bir devlette yaşamak istemem. Bu değerlerin tartışmaya açıldığı bir toplum nasıl bir toplumdur? Tecavüz fikrinin kesinlikle mide bulandırıcı ve çılgınca bulunduğu bir toplumda yaşamak isterim. Ve aynısı ırkçılık, faşizm ve diğerleri için de geçerli.

Toplumdaki ahlaki durumun ölçüsünün tartışılan belirli şeylere değil, fakat yazılı olmayan kurallar olarak basitçe kabul edilen belirli şeylere bağlıdır. Örneğin, Avrupa'da size, "Yere tükürme. Etrafa yiyecek atma" diyen tabelalar yoktur. Küçümseyici bir tavırda olmayacağım, fakat Çin'de bu türden tabelalar olduğu bana söylendi. Fakat Avrupa'da bunu otomatik olarak anlarsınız. Duvara

yazmanıza bile gerek yok. Bence bu, toplumun *ahlaki standardı*. Neye yasaklanıp neye izin verildiğine kabul edilen hiçbir ölçüde değinmenize gerek bile yok.

Ve Avrupa'ya bakarsanız, standartlar son derece düşmektedir. Bu anlamda 20 veya 30 yıl önce imkânsız olarak addedilen şeyler bugün çok daha fazla kabul edilebilir hale geliyor. Örneğin, 20 veya 30 yıl önce, iktidarda aşırı sağın olması kabul edilemezdi. Avusturya'da Jörg Haider'in, Fransa'da Marie Le Pen'inkiler gibi bütün küçük neo-faşist partiler aforoz edilmişlerdir. Onlarla konuşmazdık. Demokratik bir toplumdayız, dolayısıyla onlara müsamaha göstermemiz gerek. Fakat bu kesinlikle onları iktidarda görmek sorununun dışındadır. Şimdi onları Avusturya'da ve başka yerlerde görürsünüz. Hepsi bir anda saygıdeğer oldular. Faşizmi düşünmemizin yolu: Şimdiye kadar, Avrupa'da faşizmin kötü olduğuna dair bir fikir birliği vardı. Fakat şimdi onun hakkında tartışmalar var. Ve öne sürdüğüm gibi, aynısı ırkçılıkta çok daha fazla olacak. Hatta yeri gelmişken aynısı Mısır'da da oluyor. Batı'nın –onun bir biçimine tutunsak bile– gitgide demokrasiyi terk etmek zorunda kalacağını düşünüyorum. “Evet, demokrasi. Fakat onu doğrudan uygulayamazsın, bazı insanlar yeterince olgun değil” demenin çok daha fazla moda olacağını düşünüyorum. İsrail bunu zaten açıkça söyledi: “Mübarek'i destekliyoruz çünkü Mısırlılar demokrasi için olgun değil.” Fakat bu ironik değil mi? Çünkü bu devrim kendi içinde demokrasiyi istediğini ortaya koydu.

Potansiyel olarak tehlikeli kaotik zamanlara ulaştığımızı gerçekten düşünüyorum. Cidden gördüğüm şey, fa-

şizmden farklı olan bir tür *yeni otoriter toplum*. İnsanların “Aa! Bu yeni faşizm.” demesinden hoşlanmıyorum. Bu terimi sevmiyorum çünkü öne sürdüğüm şey yeni bir şey ve hatta onların bu kavramı kesin bir şey söylemiş gibi görünmek için meaforik olarak kullanmalarından da hoşlanmıyorum, ama hepsi analiz yoksunluğunu çıkarı için kullanıyor. İnsanlar şu anda Macaristan’da olanları faşizm olarak tanımladığında temel olarak: “Ne olduğunu bilmiyorum, bu bana 60-70 yıl önce olanları hatırlatıyor.” diyorlar. Bu iyi bir şey değil.

Bugün, dünyanın gerçek bir alternatifi sorguladığını düşünüyorum. Tek alternatifin ya Anglo-Sakson neoliberalizmi ya da Asya değerleriyle Çin-Singapur kapitalizminin olduğu bir dünyada yaşamak ister misiniz? Korktuğum şey, Asya değerleriyle kapitalizm ile birlikte, bizim Batı kapitalizminden çok daha verimli ve dinamik bir kapitalizme ulaşmamız. Fakat liberal arkadaşlarımdan umudunu paylamıyorum. Kapitalizm ve demokrasi arasındaki evliliksona erdi.

Benim Wall Street’ten aldığım ders, gerçek ütopyanın bizim farklı bir topluma sahip olacağımız anlamına gelmediği oldu. Gerçek ütopya şeyleri olduğu gibi bırakmaktır, onlar böyle sonsuza kadar devam edebilir. Bazı çetin kararlara ulaştığımızı düşünüyorum. Eğer hiçbir şey yapmazsak, çok açık ki yeni bir *otoriter* düzene ulaşacağız.

NE YAPTIKLARINI BİLMİYENLER İÇİN



*P*otansiyel olarak tehlikeli kaos zamanlarına ulaşırsak ve çetin kararlarla karşı karşıya kalsak bile, gerçekten neler olduğunu pek bilmiyoruz. Bu belirsizlikler ve “bilinmeyenler” dönemi ile nasıl başa çıkacağız?

SZ: Gerçekten çok tehlikeli, ilginç zamanlarda yaşadığımızı düşünüyorum. Biyogenetik vs. beklentisiyle beraber insan doğası da dâhil olmak üzere her şey değişiyor. Beynimizi ve fiziksel aktivitemizi aygıt kullanmaksızın doğrudan birbirine bağlayan bu fenomenden kesinlikle, daima büyüleniyorum. Örneğin, ben New York'tayken, televizyonda tekerlekli sandalyedeki sakat insanların, hareketlerini yalnızca zihinleriyle kontrol edebildiğini görmüştüm. Stephen Hawking'in meşhur küçük parmağına bile ihtiyacınız yok: Zihnimle beraber, nesnelere doğrudan harekete geçirebilirim; bu da demek oluyor ki, beynin kendisi uzaktan kumanda olarak iş görüyor. Bu tam anlamıyla Orwell'in “düşünce kontrolü” nosyonunu gerçekleşmesi demek. İleri gitmek için güçlü bir şekilde sadece düşünürseniz tekerlekli sandalye ileri gider.

Şimdi bu kulağa hoş geliyor. Tanrı gibi hissediyoruz. Düşüncelerimizle nesnelere hareket ettirebiliriz. Fakat buradaki problem, birincisi eğer bu dışarı çıkabilirse, içeri de girebilir. Bu da demek oluyor ki, insanlar belki de düşüncelerinizi dışarıdan da kontrol edebilirler. Demem o ki, açık olan şey bizim kimlik anlayışımızın -"biz neyiz"-in- bu hedefe dayandığıdır. Bunun ne demek olduğunu, neler olduğunu bilmiyoruz. Yeni bir tür dünyaya giriyoruz. Bilmiyoruz.

Bazı solcular şunu demekten hoşlanıyor: "Ne olduğunu biliyoruz. Sadece insanları nasıl harekete geçireceğimizi bilmiyoruz." Hayır! Örneğin, bugün Çin'de ne oluyor? Bu basitçe kapitalizmin otoriter biçimi mi? Komünizmin yeni biçimi mi? Tamamen yeni bir şey mi? Tek bir şey hakkında, basitçe komünizmin eski biçiminin bile daha muzaffer olduğu konusunda hemfikir eski Marksistlerimiz ve liberallerimiz var. Fakat iyi bir teorileri yok. Hepsinin yeni sloganlarını biliyoruz -postendüstriyel toplum, düşünümsel toplum, postmodern toplum, enformasyon toplumu- fakat bunların hepsi gazetecilere özgü isimler. Ne olduğunu henüz bilmiyoruz. Bu yüzden *teoriye ve felsefeye* her zamankinden daha çok ihtiyacımız var.

Bugün, *teori zamanıdır*. Niçin? Kürtaj tartışmalarına falan bakın. Dinsel bilgeliği basitçe uygulayamazsınız, çünkü bu tamamen yeni bir durum. Gen araştırmalarına izin vermemeli miyiz? Tartışmaların ne kadar karmaşık olduğunun farkında mısınız? İnsanların ölümsüz ruhları olduğunu ve yalnızca makineler olmadığını iddia eden, bu yüzden onlarla uğraşmamamız gerektiğini öne

süren Avrupalı Katoliklerin ve Hıristiyanların biyogenetik müdahalelere karşı çıkmaları beni tamamen şok etti. Fakat onlara çok naif bir soru sordum: Eğer insanların maddeden bağımsız, ölümsüz bir ruhu olduğuna inanıyorsanız, o zaman niye biyogenetik müdahalelerden korkuyorsunuz? Bunlar sadece beyinde meydana geliyor, ölümsüz ruha saldırmıyorlar ki. Hepimiz çok tehlikeli şeylere dokunacağız diye korkuyoruz.

Herhangi bir standart çözümün işe yarayacağını sanmıyorum. Bir tarafta, basitçe bunun durdurulması, yasaklanması gerektiğini savunan muhafazakâr bir çözüm var (Jürgen Habermas / Katolik Kilisesi). Bunlarla uğraşmak çok tehlikeli, öyleyse buna bir sınır getirelim. Diğer tarafta, bir teknolojik tekillik aşamasına, “post-insan” a dönüştüğümüz bir aşamaya geçtiğimizi söyleyen ultra iyimser, tekno-dijital apokaliptizmin baş temsilcisi olan Ray Kurzweil diye bir adam var. İkisi de kesinlikle yanlış. Yapılması gerekenler çok zor işler. Bu benzersiz bir görev.

POSTMODERN KÜRESELLEŞMEYE PARALAKS BAKIŞ



Postmodernizm bize bugün hakkında ne söyleyebilir?

SZ: Kulağa Avrupamerkezci gibi gelebilir; iyi olan şey Batı dünyasının ayrıcalığını kaybetmesi. Batı dünyası herkese açık hale geldi. Hoşuma giden tek şey, moda olan biçimiyle postmodern toplum dediğimiz şeyin artık bu eski durum anlayışıyla işe yaramaması. Singapur'a bakın. Yaklaşık 60 ya da 70 sene önce geri kalmış bir köy devletiydi. Şimdi ise belki kişi başı gelirin en yüksek olduğu yer. Singapur bunu iyi başarırken, bankacılık sistemi en zenginlerden olan, finansal kriz boyunca saygınlığını yitiren Lichtenstein aklımıza geliyor. 2009 krizinde bile, yüzde 15 büyüdüler. Bunlar, alaycı olmayan bir biçimde, bizim ilginç zamanlarımızın kanıtı. Ve herkese bir şans tanıyan postmodern kapitalizmin çok iyi bir etkisi.

Postmodernizmin Amerikanlaşma olduğunu iddia edenlere de katılmıyorum. Hayır, postmodernizm en küçük ülkede bile herkese bir şans verilmesi demektir. Bu yüzden Avrupa'da bazı insanlar küreselleşmeye karşı. Kü-

reselleşmenin en büyük kurbanlarının ABD veya Çin olmadığını, ikinci seviye geleneksel güçler olan Fransa veya Almanya olduğunu düşünüyorum. Kimse bugün onların dillerini bile konuşmuyor. Bütün Fransız arkadaşlarım öfkeli, çünkü 40 yıl önce İngilizce kaba olarak değerlendiriliyordu ve gerçek uluslararası dil Fransızcaydı. Şimdi kimse Fransızca konuşmuyor. İngilizce de mağlup oldu. Şu anda konuştuğumuz, dünya dili olarak addedilen İngilizcenin geleneksel İngilizce konuşan ülkelerin konuştuğundan aslında çok farklı olduğunu öne süren harikulade bir metin okudum. İngiliz dilinin kendisi, küresel hâkimiyetinin bir sonucu olarak kaybetti. Çin pazarında falan konuşulan İngilizce, İngiliz çiftçilerinin konuştuğundan çok daha gerçek.

Buradaki iyi noktalar nerede biliyor musun? Küreselleşmenin harika olduğunu sizin Kore filmlerinden kendim de biliyorum. Tayvan filmlerinin moda olduğunu biliyorum. Bu harikulade değil mi? Dedektif romanlarından çok hoşlanıyorum. Tanrım, şimdi her yerdeler! Bugün, Almanya'nın Ruhr endüstri bölgesinde, Floransa'nın Venedik'inde, İzlanda'da, Brejnev'in veya Yeltsin'in Rusya'sında, hatta Tibet'te bile (James Pattiso'nun, bir kahraman olarak siyasal sebeplerle buraya sürgün edilen Çinli polis müfettişi serisi), ABD'de de yerli Amerikanlarla ilgili dedektif serileri yer buluyor.

Elbette İsveç'te de: Dedektif romanlarının kralı onlar. Stieg Larsson özel bir konu; uygum bir dedektif romancısı değil, fakat Henning Mankell kesinlikle öyle. Mankell'in gerçek başarısı, bugünün yazarları arasında *yamuk*

bakışa sahip yegâne sanatçı olması. Bu da demek oluyor ki, –verimli Ystad ve Maputo’nun (Mozambik’in kalbinin)– telafi edilemeyecek bir şekilde “birbirine paralel gitmemektedir”, bu yüzden diğerinin “hakikati” olarak varsayacağımızdan daha da az ötekine tercüme etmeyi olanaklı kılan nötr bir dil yoktur. Bugünün koşullarında hepimizin eninde sonunda yapacağı şey, durum böyleyken ve herhangi bir ortak payda yokluğunda bu bölünmeye sadık kalmaktır.

Absürt bir konuyu ele alalım: İzlanda’daki Arnaldur Indriason’u. İzlanda ülkesinin tamamında 300,000’den az kişi ikamet ediyor. Indriason’un en son dedektif romanı İzlanda’da kaç kopya sattı, biliyor musunuz? 50,000 kopya. Tıpkı İncil gibi –her ailede bir tane var. Ve Fransa’da, Almanya’da yüz binlerce sattı, şimdi de İngilizce’de. Hatta Reykjavik City, Indriason’un suç romanlarına odaklanan edebi otobüs turları düzenlemeyi teklif etti. Tıpkı Ystad’daki Mankell turu gibi. İşte postmodernizmin benim için iyi tarafı bu. Bunların hiçbirini 40 sene önce hayal bile edemezsiniz. Tehlikelerle, ama aynı zamanda umutlarla da öyle ilginç zamanlarda yaşıyoruz ki.

Ve kurallar değişiyor. Hollywood’un yapısını görmek neredeyse inanılmazdı. Çok sayıda yabancı aktör, yönetmen ve kameraman burada çalışıyor. Örneğin, Hollywood’da Çek sinematograf Miroslav Ondricek ve tarihte en etkili Macar asıllı sinematograflardan biri Vilmos Zsigmond var. Hollywood’da iyi olan şey, diğerlerinin düşündüklerinin aksine, dünyaya çok daha açık olması. *Hero*, *House of the Flying Dagger*, *The Curse of the Golden Flower* gibi Çinli mega

manzara filmlerinden de hoşlanıyorum. Çinliler şimdi Amerikalılardan daha iyi tarihsel manzara filmleri çekiyorlar. En iyisini yapıyorlar.

Bu açıdan, şeylerin nasıl değiştiğini görmeyi seviyorum. Uzun vadede küreselleşme bizim hamburger yememiz anlamına gelmeyecek; küreselleşme gerçek bir *küresel alan* yaratılması anlamına gelecek. ABD'nin yavaş yavaş kendi ayrıcalığını kaybettiğini düşünüyorum. Birkaç büyük başarı sağladılar, fakat Rusya bile ilgi çekici büyük tarihsel manzaralar ortaya çıkarıyor. Kore ve Romanya da. Gördüğünüz gibi, postmodern dönem hakkında üzerinde durmak istediğim şey bu.

SKANDALIN KAMUSAL KULLANIMI



Postmodern toplum hakkındaki ciddi analizlerden biri, özel yaşamımızın tehdit altında olduğu veya hatta yok olduğu gerçeğidir “Risk Toplumu” veya “Enformasyon Toplumu” gibi postmodern zaman tanımlamaları gazeteci sloganları olarak kötüye kullanılmış olsa da, bireylerin mahremiyetten ve aynı zamanda kamusal yaşam hakkından yoksun olduğu şu ya da bu şekilde doğrudur.

SZ: Öle sürdüğüm şey, tuhaf şeylerin olduğu. Bazı Batı ülkelerinde ve ABD’de tamamen ezik veya tam bir aptal olabilirsiniz –sınır yoktur– fakat halen bir lider olabilirsiniz. Örneğin, Clinton: Hepimiz onun böyle olduğunu biliyoruz ya da en azından tahmin ediyoruz. İnsanların çoğu ikisi arasında bir şeyler olduğuna inanıyordu; bunu reddettiğince Clinton’ın yalan söylediğine inanıyorlardı. Ne var ki, onu desteklediler. Bu yüzden her şey açık olabilirdi; sınır yoktu. Bunların hepsinin ve her şeyin hala işlevini yerine getirdiğini söyleyebilirsiniz. Bu açıdan ideolojik bir söylenin veya iktidar yapısının yeterliliğinin anahtar unsurunu dizayn etmektedir. İktidar yapısı tamamen kü-

çümseyicidir. “Ne istiyorsan söyle! Nasılsa bildiğimi okuyacağım.” Bu aynı zamanda çok tehlikeli bir küçümseyici eğilimdir. Ve bütün büyük “kamusal konular” şimdi kendilerine has “doğal” veya “kişisel” tuhafliklarını düzenlemek vasıtasıyla davranışlara çevrildi.

Bir sonraki adım Berlusconi. Fahişe tutmak ve aldatmakla suçlanmıştı, fakat hala İtalya'nın başında. İnsanlar her şeyin medyaya açık olduğunu ve artık özel yaşama ihtiyacımız kalmadığını iddia ettiğinde, bunun aksine artık *kamusal* bir hayatımızın kalmadığını iddia ediyorum. Burada etkili bir şekilde ortadan kaybolan şey, bir kişisel özellikler, arzular, travmalar ve kendine has tuhafliklar demeti için özel bir kişiye indirgenemeyecek olan bir sembolik fail olarak faaliyet gösteren kamusal hayatın kendisi, kamusal alandır. Kamusal alan hızla yok oluyor ve ona özel alan muamelesi yapıyoruz.

Eski bir solcu olan eski Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, Ukrayna ile vize yönetmeliklerinin kontrolünü rahatlamak ve sahte kimlikle yasadışı göçmenlere izin vermekle suçlandıktan sonra, devlet televizyonunda kararını açıkladı. *Actor's Studio* gibi bir tür televizyon şovu izlemeye benziyordu. Dedi ki “Kötü bir gece geçirdim. Düşünüyordum ve ağlıyordum.” Tanrım, ağırbaşlı *kamusal* kararlardan konuşuyoruz. Onun özel travma ve endişelerinden bize ne. Bizi ilgilendirmez.

Bu utanmaz açıklığın kim başlattı, biliyor musunuz? ABD Başkanı Richard Nixon. Ondan çokça haz ediyorum. Bence rehabilite edilmeli. İki gazetecinin onu devirdiği ideolojiyi unutun. ABD'nin kuruluşunda açıktır ki, destek bulmuş

olmalı. İşte ABD demokrasinin miti de bu: “Bak, ne kadar da harika bir ülkeyiz. İki sıradan gazeteci, Woodward ve Bernstein, bir başkanı devirebiliyor.” Fakat dediğim şey Nixon’ın haysiyetle mücadele edilecek son kişi olmasıydı. Şereflenmek istedi, fakat başaramadı. O bir dolandırıcı, fakat idealleri ve emelleri ve eylemlerinin gerçekliği arasındaki boşluğun kurbanı olan bir dolandırıcı ve böylece otantik bir trajik düşüş yaşadı. Aman ne trajik bir hadise.

Ama Ronald Reagan, yetersizlik ve zayıflıklarını utanmadan ortaya koyan, tamamen yeni bir modeldi: Post-Ödipal bir “postmodern” başkan olarak karakterize edilmesi cazip bir şekilde “Teflon” deniyor ona. Bütün aptal liberal medya insanların, Reagan’ın her konuşmasından sonra, yaptığı tüm hataları sayıp döktüğü uzun haberleri hatırlıyorum. İnsanlar neyi ortaya çıkardı, biliyor musunuz? Onu popüler yapan aptalca hatalardan fazlasını. İnsanlar onu bu yanlış “insanileştirme” ile özdeşleştirdi.

Berlusconi bunu ustaca yapıyor. İnsanlar mükemmel bir lider istiyor, onlar gibi zayıflıkları, hatta kabalıkları olan bir lider istiyor. Berlusconi’nin iyi bir analizini okumuştum: Söylediği şey, onun ortalama bir İtalyan gibi olduğuydu. Kadınlarla düşüp kalkmak isteyen ve vergi kaçırmak isteyen biri. Mitik ortalama İtalyan imajını somutlaştıran veya canlandıran bir başkanları var. İnsanlar onunla özdeşleşiyor ve Berlusconi hala popülerliğini koruyor. Ama yine de, onun “geri kalanımız gibi ortalama bir adam” olarak görünmesi bizi kandırmamalı.

Bunların hepsi hakkında baştan sona söylemek istediğim şey, –nasıl formüle ederim bilmiyorum– siyasal li-

derlerin işlerlik kazanması anlamında bazı çok önemli şeylerin değiştiği. Bu eski itibarlı usta lider figürünün değiştiğini iddia ediyorum. Putin bile eğilimleri konusunda çok dikkatli. Bir hayırseverlik etkinliğinde, Putin piyano çalıp “Blueberry Hill”i söyledi. Putin’e yakın bir arkadaşşıma sordum ve cesaretini kaybetmesi ve zaman zaman kaba kelimeler kullanmasıyla aynı şekilde hepsinin planlı olduğunu söyledi. Bunun onu popüler kıldığını söyledi. Yeni siyasal lider modelinin özelliklerinde bile bir şeyler değişiyor.

NEZAKET EKRAMI / BOŞ HAREKETLER VE EDİMLER



Kuzey Kore'nin genel bir analizini nasıl yaparsınız?

SZ: Bana Kuzey Kore'yi soracak olursanız, bu rejimin nasıl işlediğini, nasıl mümkün olduğunu soracak olursanız, bunun aşırı bir örnek olarak ilginç olduğunu düşünüyorum. Okuduklarımdan, bir ya da iki yıl önce Kuzey Kore'nin sosyalizme ve komünizme bütün referansları kaldıran bir anayasa değişikliği yaptığını öğrendim. Yeni bir tür vatansever askeri rejim bu. Benim ilgimi çeken şey de Mao Zedung ve Stalin bile iktidardayken ve yerel medya onları pohpohlarken, Kuzey Kore asla *doğrudan* doğaüstü olduğunu onaylamadı.

Örneğin, Kim Il-Sung'un resmi ölüm hikâyesi, öldüğünde, binlerce kuzgun aşağı indi, çünkü insanlar çok ağlamıştı, bu yüzden onun ruhunu götürmemeye karar verdiler. İlk komünist rejimin doğrudan doğaüstü bir boyutta nasıl geçtiği çok ilginçtir. Benim merakımı uyandıran şey çok basit bir sorudur: Kuzey Kore'deki ortalama insanlar buna inanıyorlar mı inanmıyorlar mı? Cevap nis-

peten karmaşık olabilir, çünkü bir şekilde buna inanmıyor olabilirler, ancak, başka bir şekilde yalnızca alaycı olamazlar. Kendini kör eden karmaşık bir mekanizma olması gerek.

Bent kapaklarının nasıl bu kadar açıldığını merak ediyorum. Bir yerlerde artık daha çok Çin'den kaçırılan cep telefonu ve DVD'ler almaya başladıklarını okudum. Rejim bunlarla ayakta kalacak mı? Eğer birleşmek istiyorlarsa, bu aniden meydana gelirse ne olacak? Tanrım, burada 20 milyon fakir insan var. Yabancıların Kuzey Kore'yi ziyaret etmesine izin var mı? Bana Çin üzerinden Kuzey Kore'ye gidebileceğim ve Beijing'de bunu yapan ajanslar aracılığıyla bunu yapabileceğim söylenmişti. Son olarak bana burayı ziyaret etmenin yegâne yolunun ya bir diplomat ya da gazeteci olarak resmen, ya da Kuzey Kore Arkadaşlık Topluluğu üyesi olmanız ve onunla en azından iki yıl uyumlu olmanız gerektiği söylendi. Bu hoşuma gitti: Stalinizmin en kötü günlerinde bile, yabancılarla konuşmanız yasaktı ve Kuzey Kore'de yerel insanlar eğer yabancılara bakışlarını düzeltiyorlarsa veya herhangi bir iletişim kuruyorlarsa, bu sözsüz bile olsa bunun onlar için çok daha tehlikeli olduğunu okudum.

Eğer Kuzey Kore çökerse; Doğu Almanya'daki hataları tekrarlamak istemiyoruz. Bana soracak olursanız, şu ya da bu faşist ya da totaliter olması kulağa korkunç gelebilir, fakat sınırı hemen açamam. Pratikte bu çok tehlikeli ve kaotik olur. Kuzey Kore'yi özel bir alan olarak elimde tutardım ve kademeli olarak sorunlarını çözerdim. *Ütop-yacı* değilim. Burada çok gerçekçiyim. Çünkü Batı Alman-

ya bir hata yaptı: Doğu Almanya'ya inanılmaz bir para meblağı aktardılar –hatırladığım kadarıyla, kişi başı yaklaşık 70,000 avro– ve etkisi sıfırdı. Bu yüzden artık Doğu Almanya, Batı'dan daha modern, en modern telefon sistemi ve trenlere sahipti, fakat bütün toplumsal yapı çok daha az üreticiydi.

Ve bir diğer problem paylaşılan kültürel bir projenin olmamasıdır. Örneğin, yurtdışını göstermeyi deneyen bir Kuzey Kore filmi biliyor musunuz? Kim Jong-Il tarafından yönetilen ünlü bir film, *Pulgasari* var. Herkese yardım eden fakat sonra kurban isteyen ve en güzel kızın kendini halk için feda ettiği ve canavar tarafından yendiği bir film. ABD'de bile bir distribütör tarafından bir süre erişime açıldı. Bu, herhalde Kim'in en büyük girişimi. Hatta bende Kim Jong-Il tarafından yazılan, İngilizce yayınlanan bir kitap –*On the Art of the Cinema* [Sinema Sanatı Üzerine]– var ve harikulade çünkü siyasal cümlelerle tamamen beylik lafları birbirine karıştırıyor. Bunu seviyorum.

Son olarak, 2007'nin sonunda Fransa'da gösterime giren bir Kuzey Kore filmi olan *The Schoolgirl's Diary*'i de gördüm. Babasının ülkesine özveri göstermek için ülke dışına sürekli çıkmasından ötürü sürekli üzgün olan ergen bir kız hakkında. Fakat sonra babası eve geliyor ve ona General Kim Jong-Il'in de aslında bizim gibi insan olduğunu açıklıyor –ve sonra filmin sonunda ölüyor. Ve bu ergen kız memnun oluyor ve babasına diyor ki: “Artık burada olmadığını biliyorum, fakat bir baba kaybetmedim, başka bir baba kazandım. Artık iki tane babam var, sen ve Kim Jong-Il.” Bu çılgınlık. Filmdeki üniversite yerleşim-

lerine ya da apartmanlara bakacak olursanız, herkes için üst orta sınıf bir standart olduğunu zannedersiniz. 1990'larda, insanların en azın yüzde 10'u açlıktan öldü. Onlar bunu ciddi isyanlar olmaksızın nasıl idare etti? Onların aşırı derecede vahşi ve totaliter olduğunu biliyorum.

Solcu bir arkadaşım, bir Çin filozofu, Kuzey Kore'deki bir ilkokul için bir ders kitabının fotokopisini gösterdi. Onlara, liderleri Kim Jong-Il'in işeyip sıçmadığı için çok temiz olduğunu öğretiyorlar. Nasıl açıklayacaklarını bilmiyorlar ama öyle şeyler yapmıyor, diyorlar. Bu fenomen daima beni rahatsız eder. Elbette ona inanmıyorlar, fakat ne de olsa, dara derin, tuhaf bir düzeyde, onu ciddiye alacaklar. İşte benim büyük takıntım da bu: İnsanlar bunları demek istemiyorlar, ama yine de hepsi hayati şeyler.

Size bir örnek vermeme izin verin. Zengin bir arkadaşınız sizi bir restorana davet ederse, hesap geldiğinde, elbette "Hayır, lütfen, ben ödeyeceğim". Ya da Alman usulü olsun" demeniz uygun düşecektir. Fakat ikiniz de biliyorsunuzdur ki biraz ısrarcı olmak zorundasınızdır ve burada bu denli ilginç olan şey ikimizin de bunun bir oyun olduğunu biliyor oluşumuzdur. Sembolik değişimin en ilkel düzeyi sözde "boş hareket"tir, bir teklif yapılır veya reddedilmeye getirilir. Sonrasında benim farkında olduğum kurallar ve anlamlar vardır, fakat dışarıda onların –uygun görünüşü korumak adına sessizce üzerinden geçilen kirliliği veya müstehcen laf sokmaların– farkında değilmişim gibi hareket ederim.

Kuzey Kore'de genç, güzel bir bale dansçısı yok mu? Ama Kuzey Kore buna niye izin veriyor? Onun parasını mı

alıyorlar? Dansçının statüsü ne? Ne olursa olsun onu vatan haini olarak eleştiriyorlar, fakat daha çok, onu kardeşliğin sembolü olarak kullanıyorlar. Bu da beni cezbediyor.

Askersiz alanın (DMZ) kuzey tarafında, Güney Kore'den görülebilen, ön tarafında ekran benzeri bir tiyatro yapısı olan benzersiz bir ziyaretçi alanı olduğu doğru mu? Bu tiyatronun ön tarafında güzel evler ve iyice boyanmış duvarlarla tamamen sahte bir model inşa edildi ve hatta insanların burada çok daha iyi giysileri var ve akşam –içinde neredeyse kimsenin yaşamadığı– tüm evlerin ışıkları aynı anda buraya dönüyor ve insanlar yürüyüşe çıkmaya yükümlüler. Bu fikri seviyorum. Disneyland gibi. Tıpkı bu çerçeveye gibi, sembolik bir verimliliğin saf durumu değil mi?

Belki şehirleri göstermek için, Kuzey Kore'yi daha çok geliştirmek için daha çok açıyorlardır –işte bu benim eğlenceli düşüncem. Neden Pyonyang'a Güney'den bakan bir platform açmıyorlar? Bu hakikatin momenti olabilir: *Maskenin ardındaki Kuzey Kore*. Batılı gözlemciler bile Kuzey Korelilerin deli olma ihtimali olmasına rağmen, son derece gururlu ve bağımsız olduğunu düşünüyor. Hayır, ama değiller. Diğerlerinin onlar hakkında düşündüğü şeylere korkunç derecede bağlılar. Fakat neden diğerlerini etkilemek için böylesi bir takıntıları var?

Bu anlamda, Kuzey Kore benim ilgimi çekiyor. Gerçekte böyle işleyen bir toplum nasıl olabilir? İnsanların dediklerinin aksine, bu vahşi bir rejim. Aynı zamanda, her şekilde sürdürülmesi gerekiyormuş gibi görünen bir biçimde kırılığandır. Bu Stalinizmle başladı. Eleştirel bir me-

tin yayınlarsanız ya da liderin zayıflığının önemini gösterirseniz –örneğin, Kim Jong-Il’in uyuduğunu– bu bir felaket olur. Benim için bu komünizmin büyük esrarı. Bu yalnızca saf vahşet değil, aynı zamanda basitçe *dış görünüşü* devam ediyormuş numarası yapma takıntısıdır. Bu, nezakette aşağılayıcı vahşetin kusursuz bir boyutunun olması, nezaketin muğlaklığında paradoksal bir noktadır.

Bu yüzden, karşımızda muhalifler olduğunda, gizli polisin bizi izleyip, dinlediğini düşünmeyi takıntı haline getirmiştir. Fakat onlara doğru modelin –çok ırkçı bir örnek– bu olması gerektiğini söyledim: İç Savaş öncesi New Orleans’ın eski güneyindeki fuhuş evlerinde, Afro-Amerikan siyah hizmetçinin birey olarak algılanmadığı bir James Baldwin romanı okudum; örneğin, iki beyaz insan –fahişe ve müşterisi– onlara içki sunmak için odaya girdiğine hiç rahatsız olmuyorlardı. Hizmetçinin bakışı başkasının bakışı olarak sayılmadığından hiç utanmıyorlar ve çiftleşiyorlardı.

Gizli polisler de bir zamanlar siyah hizmetçilerin edildiği gibi tedavi edilmeli. Sizi dinlemek isterlerse, bu sizin umurunuzda olmamalı. Kimin umurunda? Adam yerine konmuyorlar. Onlardan korkmamalısınız ve onları görmezden gelmelisiniz –bu çok işe yarayacaktır. Sonradan gizli polisin, var olmayan bu sırra veya herhangi büyük bir plana daima takıntılı olduğunu öğreniyoruz. Onların hiçbir sırrı bilmediğini düşünmek büyük bir hata. Esas noktayı tamamen kaçırıyorlar ve enerjilerini boşa sarf ediyorlar. *Solun* bir diğer sırrı, açıkça *hiçbir şeyi saklamaksızın* düşmana meydan okumak ve onun kafasını karıştırmaktır.

TOTALİTER KOMÜNİZMİN ÇIKMAZI



Bir keresinde, bir ölçüde muhalif direncin resmi ideolojiye minnettar olduğunu unutmamak gerektiğini söylemişsiniz. Ve açık bir sebeple, şu sözünüzü aktarmıştım: “Bugün artık Kuzey Kore’nin komünist bir ülke olmadığı öne sürülebilir, hatta Stalinist anlamda bile komünist değildir. Ancak çoğu insan genellikle Kuzey Kore’yi komünist bir rejim olarak değerlendiriyor. Alılaki-politik bir bakış açısından, Kuzey Kore’nin genel analizini nasıl yaparsınız?”

SZ: Ortada aşikâr şeyler var: Hepimiz Kuzey Kore’nin tamamen bir *fiyasko* olduğunu biliyoruz –Batılı akademisyenlerin onlar hakkındaki basmakalıp sözlerinden hoşlanmıyorum. Bazı solcular Güney Kore’nin de tamamen masum olmadığını söylemekten hoşnutluk duyuyorlar. Evet, bu doğru, fakat hepimiz zaten şunu biliyoruz: 1948 Kore Savaşı’ndan önce, Güney de tahrik edici oluyordu.

1950’lerden başlayıp, 60’ların ortalarına kadar gelen bir Batılı tarihçinin kitabında ilginç bir şey okumuştum. Ortalama birinin standart hayatının Kuzey Kore’de daha yüksek olduğunu söylüyordu. Çünkü 60’ların ortalarına ka-

dar başarılıydılar, sonrasında kademeli olarak bu bozuldu. Bence bu, belirli bir ilkel sanayileşme düzeyine ulaşan komünizmin *trajedisidir*, fakat gelip geçtiğimiz moment (postmodernizm, dijital teknoloji ya da her ne demek istiyorsak) artık çalışmıyor. Buradaki ironi, geleneksel Marksist dogmanın –üretim araçları, üretim ilişkilerinden daha seri bir biçimde değişir– *komünizmin çöküşünü* açıklamamanın kesinlikle en iyi yolu oluşudur. Doğu Almanya komünist ekonomi kitaplarında da bunu çok iyi bir biçimde görebilirsiniz.

Muhalif olan ve önde gelen Batı gazeteleri için çalışan birini tanıyorum, tek sorunu dijital devrime nasıl adapte olacakları. Bana yaklaşımlarının tamamen yanlış olduğunu söyledi. Dijital devrimin toplumsal boyutlarını görmediler: Yerel etkileşimi. Fakat onların fikri de geleneksel. Mükemmel mega bilgisayarlarla merkezi planlamayı daha etkin kılacaklarını sandılar. Bilirsiniz, bürokratların iyi bir planları olsa bile, yeterince hızlı olmadıklarında bu hiçbir işlev görmez. Basitçe işe yaramaz. Bu, başarısızlığın, yani kelimesi kelimesine yirminci yüzyıldaki anlamıyla *totaliter komünizmin* ironisidir.

Doğu Almanya da bunu 1950'lerde ve 60'ların başında görece yapıyordu. Daha çok, yeniden yapılanmanın hızla yapılması gerektiği bir harabe ülkede çalışıyorlardı. Aynı şekilde 1953'ten sonra, Kuzey Kore yeniden yapılandırıldı, fakat çok daha etkili bir totaliterlikle. Fakat kuşkusuz sonrasında, basitçe daha çok yürümedi.

Kuzey Kore hakkında yapmak istediğim şey, bunu ırkçı *olmayan* bir biçimde yorumlamak, çünkü alışlageldik

bir Avrupalı cevabı şu olabilir: “Ha ha, siz Koreliler ilkel-siniz. İşte benim cevabım.” Hayır, öyle düşünmüyorum. Bunun, bize gerçek boyutta, dolaylı olarak dayatılan bir şeyleri komünistçe yapma biçiminin özgüllüğüyle ilgisi olduğunu düşünüyorum. Ve bu türden bir dini boyutu Zaten Mao ve Stalin’le beraber gördük.

Aynı zamanda geç komünist rejimlerin monarşik olma eğilimleri var. Nikolay Çavuşesku ile bu Avrupa’da bile oldu. Doğu Avrupa’da meydana gelen radikal kırılmanın bir sonucu olmaktan çok uzak olarak, ulusal çözüme takıntılı olarak tutunmak, kesinlikle aynı süreci hatırlatmaktadır. Ve bu eklenti “totaliter” güç ilişkilerinden hiç de ayrı değildir. Öyleyse bu beklenmedik hayal kırıklığı niye? Otoriter milliyetçilik niye demokratik çoğulculuğu gölgelesin ki? Solcuların tezi, partinin iktidarını meşrulaştırma aracı olarak egemen partinin etnik gerilimleri kışkırttığı ve manipüle ettiğidir. Örneğin Romanya’da, ulus takıntısı, Büyük Romanya hayali, Macarların ve diğer azınlıkların zor yoluyla asimile edilmesi, Çavuşesku’nun iktidarını meşrulaştıran, sürekli bir gerilim yarattı.

Her şeye rağmen, klasik komünist rejimler hakkında ne dersiniz deyin, bu noktada samimi ve iyidirler. Aile verasetine asla doğrudan izin vermezler. Örneğin, Stalin’in çocuklarına ne oldu? Hiç güç kazandılar mı? Hayır. İşte bu kesin bir yasaklama. Veraset bir aile meselesi olmamalı. Hatta Mao’da bile: Elbette çocuklarına özen gösterdiler, fakat onlara ayrıcalık tanıdılar mı? Çocuklarını yurtdışına okumaya gönderdiler ve onlara seyahat hakkı tanıdılar, fakat bunlar yalnızca küçük yoz-

laşmalardı. Mao'nun çocuğunun onun varisi olmasının sözü bile edilmedi.

Bu eğilimin komünizmin çürümesine karşı ortaya konması gereken bir tepki olduğunu düşünüyorum. Avrupa'da böyle oldu. Ve komünist olmayan bir şekilde, Özbekistan veya Kazakistan gibi bu çılgın ülkelerin hepsinde de bu gerçekleşti. Ülkenin babası kim oldu, biliyor musunuz? Brejnev döneminde KGB şefi olan, tamamen komünist bir bürokrat olan Haydar Aliyev. Kendisini ülkenin [Azerbaycan'ın] babası olarak yeniden keşfetti. Birkaç yıl önce öldü ve şimdi oğlu başkan oldu, işte bu tamamen çılgınlık. Bir kez daha, yanlış bir ırkçı açıklamaya girişmek istemediğimi belirteyim.

Beni ilgilendiren bir diğer şey, tüm sorunlarıyla birlikte, Güney Kore'nin görece durağan bir demokrasisinin olması ve zaten mükemmel ve gelişmiş bir ülke haline gelmiş olmasıdır. Güney Kore'de, iyi anlamda diyorum, ilginç bir şey yok. Esas nokta, sizin gibi eleştirel entelektüellerin bizim kendimizi bulduğumuz bu çıkmazdan kurtulabilmesidir.

Burada bir kez daha, Japonya'nın ya da Çin'in yolunu izlemememiz gerek. Onların modelleri neredeyse aynı: Geleneksel bilgelik ile moderniteyi kaynaştırmak. Bence daha fazlasına ihtiyacımız var. Yumuşak faşist çözüm, yani bence Çin çözümü, basitçe işe yaramayacak. Kapitalizmin yerini almayan ve uyumlu bazı tüzel araçlar vasıtasıyla, fakat modernitenin çıkmazının daha akıllıca bir biçimde üstüne giderek yeni bir model bulacağımızı umuyorum.

I4

TEORİNİN YIKICI KULLANIMI



Bologna Süreci denen şeyin altında, beşeri bilimler ve kurumsal düşünce arasındaki bağlantının sorgulandı ve akademik alanda pazarın mantığının ve kapitalist değerlerin yerleşikleşmesi hayati derecede önem taşıyor. Eğitimle olan bağlantınızı nasıl görüyorsunuz?

SZ: Bu sizin için sürpriz olabilir: Benim hiç öğrencim yok. Daima araştırmacı olarak çalışıyorum. Bu yüzden komünist baskıya sonsuza kadar minnettarım. 1970'lerin başında çalışmalarımı bitirdiğimde, komünizmin sonundaki en zor zamanlar yaşanıyordu. Bu yüzden benim ders vermeme izin vermediler. Beş yıl boyunca işsiz kaldım, sonrasında küçük bir araştırma enstitüsünde iş buldum. Hala oradayım. Çünkü orası harika. Hiçbir yükümlüğüm yok. Burada çok az ders veriyorum, fakat öğrencilerden çok daha fazla nefret ediyorum. Cidden üniversiteleri öğrenciler *olmaksızın* seviyorum.

Peki, bu –dediğim gibi– zor bir soru. Çünkü “Aman kariyerini düşünme ve ne istiyorsan yap” demesi çok kolay. Fakat Tanrım, insanların çoğu hayatta kalmak zorunda.

Onlara önermemiz gereken şeyin bir tür kariyer olduğunu düşünüyorum. Halen benim için problem, hayatta maksadın olduğu bir kariyer oluşturmak. Demek istediğim, araştırmacı ya da bilimci veya her neyse olabilirsiniz, fakat burada nasıl *iyi* bir şey yapabilirsiniz?

Size kariyer meraklısı aptal işçiler çoğunluğu ile ahla-ken keyifli bir rolü oynayan azınlık şekline ikiye bölünmüş bir toplum istemediğimi söylemek istiyorum. Sizin ülkenizde nasıl bilmiyorum, fakat burada, Slovenya'da, Almanya'da, Fransa'da ya da İngiltere'de, eğitimde şu anda olan şey –*yükseköğretimde Bologna reformu* denen şey– tek kelimeyle korkunç.

İstedikleri şey basitçe, Kant'ın izinden söylüyorum, "*ak-
lın özel kullanımı*"; bu yüzden üniversiteler temelde sorun-
ları –toplum, devlet veya şirketler tarafından belirlenen
sorunları– çözen uzmanlar üretiyor. Ancak benim için *dü-
şünmek* bu değil. "Doğru" düşünmek nedir? Düşünmek
sorunları çözmek değildir. Düşünmede ilk adım bu tür-
den soruları sormaktır: "Bu gerçekten bir sorun mu?" "So-
runu formüle etmenin doğru yolu bu mu?" "Buraya na-
sıl vardık?" Düşünmede ihtiyacımız olan beceri bu.

İktidardakilerin fikirlerindeki sorunlara bakalım. Ör-
neğin, sizin Paris'in banliyölerinde bir araba yakma ola-
yı yaşadınız. Bu yüzden, analizlerine dayanarak size ne
yapacağınızı ve durumu nasıl zapt edeceğinizi söyleye-
cek bir psikolog ve sosyolog ararsınız. Hayır! Düşünmek
bundan çok daha fazlasıdır. Bu, *temel* soruları sorma me-
selesidir. Ve artık bu yok olmuyor. Üniversiteleri gerçek-
ten uzmanların okulları haline getirmeye çalışıyorlar. As-

İmnda bu zaen oluyor –hatta bunu açıktan da söylüyorlar– ve dehete düşüyorum.

Birkaç ay önce, İngiltere’de üniversiteler ve bilimden sorumlu Devlet Bakanı David Willetts, pazarın bir temsilcisi olarak, üniversitelerde öğretilen “sanatın, beşeri bilimlerin ve sosyal bilimlerin” üniversite ve birey –yurttaş– arasında olması gerektiğini ima ederek açıkça devletin işine yaramadığını açıkça söyledi. Bence bu neredeyse bir felaket. Çünkü bugün gibi daha karmaşık zamanlarda, yalnızca uzmanlara ihtiyacımız var. Aynı zamanda sorunların gerçek köküne ulaşmak için daha radikal düşünecek insanlara da ihtiyacımız var.

Dolayısıyla savaşılmaması gereken ilk şey, basitçe insanları belirli alanlardaki bu uzmanların sorunların var olduğunu velerin düşünmeyi kabul etmediklerinin farkında olmalarını sağlamaktır. Bu, onların daha fazla görmelerini sağlamak için bir girişimdir. Bence bu yapılabilir. Bunun bugün için başat görev olduğuna inanıyorum: Dar görüşlü uzmanların üretimini engellemek. Bu eğilim, gördüğüm kadarıyla, tek kelimeyle korkunç. Bizim, genel düşünme biçimi anlamında, sorunları küresel bir perspektiften ve hatta felsefi perspektiften görenlere ihtiyacımız var.

Başka bir örneğe, ekolojiye bakalım. Meksika Körfezi’nde maalesef 2010 yazında yakıt sızıntısı olduğunda, insanlar henen hayvanları ve deniz canlılarıyla uğraşacak uzmanlara ihtiyaç dudular. Hayır, ihtiyacımız olan şey bu değil. Geçekten de burada öne çıkarılması gereken şey, bazı sorunlar hakkında, hepimizin ortaklıklarına potan-

siyel olarak zarar veren sorunlar hakkında çok daha temel sorulardır: “Yakıt dökmeye devam edersek bunun riskleri ne olur?” “Ne türden bir endüstri bunun yerini alabilir?”

Bu nedenle, yalnızca bu iki aşırı uca sahip olmamalıyız: Bir tarafta, sorunlar hakkında bilinçli olanlar, diğer tarafta kariyerlerinin derdine düşenler ve sosyo-ekolojik sorunlara kayıtsız kalanlar. *İkisi arasında bir köprü inşa etmeliyiz.* Einstein’dan Oppenheimer’a, gerçekten önemli bu bilim insanların atom bombası ve diğer siyasi konular hakkında temel sorular sormayı genel olarak öne çıkarması benim için en güzel andı. Bu yüzden bir kez daha, ekolojik sorunlardan ziyade özellikle biyogenetikle birlikte ve bilimsel gelişme ile, insanların çok daha fazla tehlikede olduğunun farkında olmasının her zamankinden daha önemli olduğunu düşünüyorum.

PROLETER KONUMU SOMUTLAŞTIRMAK



“**A**klın özel kullanımı”na yanıt verildiğinde ortaya çıkan sorun, bunun başarılammaması gerçeği oluyor. Hepimiz, bunlara karşı belirli sosyo-politik yanıtlar verilmesi gerektiğinin farkındayız, fakat “kim?” sorusu hala önümüzde duruyor. Devrimin öznesi/faili kim? Yeni bir dünyayı kim mümkün kılacak?

SZ: Tek bir failin olduğunu düşünmüyorum. Yeni bir işçi sınıfı ya da başka bir şey olmayacak. Kendilerini *proleter bir konumda* bulan insanlar, o insanlar olacak: Bazen fakir, bazen hali vakti yerinde olanlardır onlar. Proleter konum nosyonu hakkında söylemek istediğim şey, sıfır düzeyine düştüğünüzde, artık eskisiyle aynı olmayan *başka* bir özne ortaya çıkacak olmasıdır. Şimdi bile yeni bir fiziksel hastalığa sahip olduğumuzu iddia eden Fransız filozof Catherine Malabou tarafından yazılan *The New Wounded (Les nouveaux blessés)* kitabından bahsetmek istiyorum. Eğer yirminci yüzyıl histerik nevroz tarafından tanımlansaydı, biz şimdi giderek “post-travmatik bir kişiliğe” sahip olacaktık. İşte, bir tür travmaya boyun eğdiğimiz anlamına gelen yeni düzen bu. Bu tecavüz, kamu-

sal düzensizlik, hastalık ya da herhangi bir şey olabilir. Tüm toplumsal ve maddi varlığımızdan yoksun olarak, yaşayan bir ölü olarak yaşıyoruz.

Malabou, öznenin fiziksel ölümünün ardından yaşama-ya devam ettiği “yıkıcı plastisite” nosyonunu geliştirdiğinde, anahtar bir noktaya temas ediyor: Biçimin yıkımının, düşününsel olarak yıkımın kendisi tarafından edinilen biçime döndürülmesi. Oldukça basit bir şekilde, şuan büyük bir şoka uğradınız, hatta halen hayattaysanız da, egonuz yıkılmıştır. Ölçüyü biraz aşacak olursak, öznenin libidinal maddeden yoksun oluşunun “libidinal proleterya” olduğunu söylemek cazip gelecektir. İşte bu, umutsuzluğun konumudur.

Aynı şekilde, ekolojik terimlerle söyleyecek olursak, proleterleşiyoruz. Bununla doğal temelimizden yoksuz kaldığımızı söylemek istiyorum. Biyogenetikte, eğer genetik temelimizi manipüle etme şansımız varsa da, aynı şey gerçekleşir.

Bu yüzden benim değindiğim nokta *muhtemel proleter konumlar* bulmaya çalışmamızdır. Proleter konumları, sınıf noktasına düşmemiz anlamında ve bütün nesnel çalışma koşullarımızın elimizden alınması anlamında söylüyorum. Bu yüzden ilk *Matrix* filminin bir bakıma proleter bir film olduğunu öne sürenlerle aynı fikirdeyim. Yönetmenin ileriki filmlerde faydalanmadığı, harikulade bir sahne var. Hatırlarsanız, filmdekiler ölmüşçesine yatıyorlardı ve enerji onlardan çekiliyordu. Bir kez daha, bir tür proleter konuma indirgenmiş olmuyor muyuz?

Elbette bazıları bunun *dışındadır* –ve bu benim için hayatidir. Şu anda tanık olduğumuz şeyde üzücü olan tarafın Marx'ın çok iyimser olması olduğunu düşünüyorum. Marx'a göre, kapitalist sömürü yasal özgürlük ve eşitlik koşullarında meydana gelmektedir. Bu da demek oluyor ki, biçimsel ve yasal olarak hepimiz aynı haklara sahibiz ve özgürüz, fakat sonra gerçekte, paranız yoksa kendinizi satmalısınız ve sömürülmelisiniz. Fakat şimdi, dünya çapındaki kapitalizmin artık bu *küresel eşitliği* sürdüremediğini veya kaldıramadığını iddia ediyorum. Bu, dünya için çok fazla. Yasadışı göçmenlerin veya sığınmacıların Giorgio Agamben'in "*Homo Sacer*" dediği problemin içinde gün geçtikçe daha fazla kaldıklarını düşünüyorum. İçinde olsunlar ya da olmasınlar polisin dışında yalın varlığına indirgenmiştir. Hepimiz potansitel *homo sacer*leriz ve ondan sakınmanın yegâne yolu, bunu engelleyici önlemler almaktır. Bence bu, zamanımızın başka bir proleter konumu.

Ve bir kez daha, internetteki proleter konuma bakın. İnterneti kimin kontrol ettiği ortada. Bulut bilgi işlem deneneşeyde ciddi endişe verici olan şey, küresel alanların kitlesel olarak *yeniden özelleştirilmesidir*. Bütün verilerle büyük bilgisayarlara sahip olmanın dışında, sınırlı bir erişimle bağlanmak için kendi bireysel makinelerimize –PC'lere, iPhone'lara vs.– sahip olacağız; bütün etkili güç burada olacak. Elbette, bir açıdan bu gayet iyi. Bütün filmlere falan anında erişeceğiz. Her şey böylece erişilebilir olacak, fakat yalnızca hepsine sahip olan bir şirket aracı olduğu vakit: Yazılıma ve donanıma, içeriğe ve bilgisayar-

lara. Soru, bunların *hepsinin* ne olduğudur. Her şey san-
sürlenecek. Dolayısıyla bulut bilgi işlem bireysel kullanıcı-
cılara eşi benzeri görülmemiş bir seçme zenginliği öneri-
yor –fakat bu daha az sahip olduğumuz özgürlük açısın-
dan, sağlayıcının başlangıçtaki seçimi tarafından seçme
özgürlüğünün sürekli hale getirilmesi değil midir?

Aşikâr tek bir örneği ele alalım, Rupert Murdoch’un
medya imparatorluğundan tedarik edilen haberlere App-
le’da izin veren bir anlaşmanın Apple ve Murdoch arasın-
da yapılması dehşet vericidir. iPhone’larınızdan baktığı-
mız haberler Murdoch’un haberleri olacak. Bu bir sorun.
Eski moda bir tabiri kullanacak olursak “bir sınıf müca-
delesini alanı” olarak internet benim ilgimi çekiyor. Müca-
dele burada en başından beri sürüyor. Steve Jobs, Bill Ga-
tes’den daha iyi değil. Artık Steve Jobs’ın daha bile kötü
olduğunu ortaya çıkarıyorum. Çünkü bu makineleri ma-
nipüle ettiği ortada. Apaçık bir manipülasyon bu.

Bilebileceğiniz üzere, iPod’un ilk versiyonunda telefon
araması veya USB bağlantısı sağlanmıyordu. Apple’a bağ-
lantısı olan bir arkadaşımınla konuştuktan sonra bu bende
açıklığa kavuştu. İlk iPod’un çok iyi sattığını ve insanların
hemen ardından yeni nesil olanını almak istediğini bil-
diklerini söyledi. Bu resmen korkunç. Görüyorsunuz, o ka-
dar da basit değil. Küresel erişim, bu erişimi sağlayan bu-
lutun sanal olarak teknelci özelleştirilmesinde gitgide yer
ediyor. Alan daha da özelleştirildiği ölçüde, bireysel bir
kullanıcıdan daha fazlası bu evrensel kamusal alana gi-
riş yapabiliyor. Bence buradaki anahtar nokta, bu bulut-
lara özel olarak sahip olunmasını engellemekten geçiyor.

Bu teknolojik bir sorun değil; gerçekten de, tamamen saf *ideolojik* ekonomik bir karar.

Bir kez daha proletarya sorunuyla karşı karşıyayız. Görüşüne göre hepsine sahip olmanız bakımından, iPhone'unuzla birlikte her şeye bağlanabilirsiniz, fakat aynı zamanda hiçbir şeye sahip değilsinizdir. Her şey sizin dışınızdadır, bu da biraz sakat olduğunuz anlamına gelir. Ve şimdi ortaya benim "özel kamusal alan" dediğim bir şey çıkıyor. İnternette erotik chat yaparken, hatta fotoğraflarınızı falan gösterirken, kendinizi bütün dünyayla iletişim halinde hissediyorsunuz, fakat hala özel alanın içinde tecrit edilmiş durumdasınız. Bu da bir tür *küresel solipsizm*. Tamamen yalnızsınız, fakat herkesle iletişim halindesiniz. Ya da herkesle iletişim halindesiniz, ama bir bakıma sosyal olarak iletişim halinde değilsiniz. Bir kez daha burada ilginç şeyler ortaya çıkıyor.

Benim cevabım budur. İngiliz bir analitik Marksist, basit ama iyi bir noktaya değinmişti ve bunda bir hakikat unsuru olduğunu düşünüyorum. Dedi ki, Marx'ın zamanında proletarya –proleter devrimci öznenin eski iyi Marksist belirlenimi– bir dizi özellikle tanımlandı: Toplumun en fakir, en kalabalık ve diğerlerine nazaran zenginliği yaratan vs. kesimiydi. Bugün, hala aynı özelliklere sahibiz, fakat artık hepsi *tek bir özned*e birleşmiyor.

Bu yüzden yapmaya çalıştığım şey, içinde belirli bir "yer"e sahip olmaksızın bir duruma ait olanlar olarak proletarya kavramını yeniden tanımlamaktır; proleterler bu tanıma dâhildir, fakat toplumsal yapı içinde yer alan bir parçası yoktur. Bu, proletarya kavramının geçişken bir ka-

tegori olduğu anlamına gelir. Örneğin, bu günlerde en fakir olanlar çalışanlar değil, işsiz olanlar, *dışlananlar* vesairidir. Bu yüzden tek bir özneyle bakmamamız gerek. Buna da *farklı proleter konumlar* diyelim.

Ve burada, işçi sınıfını hala eski proletarya nosyonuyla özdeşleştiren Ortodoks solcu arkadaşlarımla sorunlar yaşıyorum. Onları sinir etmek için bu örneği veriyorum ve öfkeden deliye dönüyorlar. Eğer Marksist sömürü nosyonuna, emek-değer teorisine bağlı kalırsanız, Chavez'in ABD'yi petrol kârıyla sömürdüğü söylemeniz gerek. Çünkü Marx, *Kapital*'de doğal kaynakların değer kaynağı olmadığını göstermektedir. Bu yüzden sömürü kategorisini yeniden düşünmemiz gerekiyor. Marx, burada kesinlikle açık bir şekilde –hatta petrolü örnek olarak kullanıyor– bütün değer emek gücü tarafından yaratıldığını ifade ediyor. Öyleyse Chavez devriminin finans ettiği büyük kârlar nereden geliyor? Petrolü satmaktan ve ABD'den para almaktan. Bu yüzden benim argümanım sömürü kavramını ve tüm diğer özellikleri tamamen *yeniden düşünmemizdir*. Her şey tekrar yeniden düşünülmalıdır.

APARTHEID'IN YENİ BİÇİMLERİ



*E*ğer hepimiz potansiyel olarak Homo Sacer'sek, Marksist fail nosyonunun artık bu küreselleşen döneme uygun düşmemesi anlamında, kimin dâhil edileceği, kimin dışlanacağına seçimi etik olarak nasıl yapılabilir? Bazıları devrimin faillerini –temel dışlama nosyonu– dâhil etmiyor. Sizin devrimin ahlaki, özelleştirel öznesini/failini (parmaklıklar ardındaki özneyi) aramanız ve sürekli devrim fikriniz arasında bir çelişki yok mu? Devrim yapmak istiyorsak, güçlü bir faile ihtiyacımız var, fakat aynı zamanda bu fail gücünden vazgeçebilmelidir. (Devrimci devlet hem gücü kullanılır hem de aynı zamanda devleti güçten vazgeçirir.) Peki, eğer siz dışlananlar arasında değerlendirilseydiniz ve devrimciler tarafından ölümle tehdit edilseydiniz?

SZ: Marx'ın hala işe yarayan çalışmalarından biri, kapitalizmde bu radikal boşluğun mevcut olmasıdır. Bir tarafta, bizim gerçekliğimiz var, gerçek insanlar çalışıyor ve tüketiyor ve diğer tarafta, sermayenin devam etmekte olan sanal dolaşımı var. İkisi arasında bir boşluk var. Bütün ülke etkili olarak çöküyor olabilir, insanlar açlıktan ölüyor olabilir ve bir finans uzmanı gelip ülkede ekonominin iyi olduğunu söyleyebilir.

Bunu 2008 krizinden hemen sonra gördük. Esas şok, gerçekte bir şey olmaması, fakat ansızın bizim kendimizi berbat bir krizin içinde bulmamızdı. Sorunun krizin çok daha metafizik ve *ekonomik olarak manevi* hale gelmesi olacağını düşünüyorum. Hiçbir felaket olmayacak ve her şey yolunda gidecek, sonrasında biz bunun aniden katastrofik olduğunu ve her şeyin kötüye gittiğini öğreneceğiz. Kendi spekülasyon kurallarını izleyen finansal dolaşım ve gerçeklik arasındaki boşluk hızla büyüyor. Bence bulunduğumuz yer aşırı derecede tehlikeli. Çok daha otoriter bir *küresel apartheid* toplumuna doğru gittiğimizi düşünüyorum.

Burada çoklu düzeyler söz konusu. Hatta onları sayıp dökmeyi de denedim. Bu sorunu, artık işçiler ve kapitalistler arasındaki eski sınıf ayrımının olmadığı, fakat basitçe bazı insanların *kamusal yaşama* katılmasına izin vermeyen *dışlanmayı* olarak görüyorum. Görünmez olanlar olarak değerlendiriliyorlar. Bir bakıma, hepimiz sembolik varlığımızdan olduğu kadar doğadan da dışlandık.

Bu yüzden *apartheid*'in yeni biçimlerinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Mike Davis'in *Planet of Slums* [Gecekondu Gezegeni] kitabını okuduğumuzda, bir milyardan fazla insanın halihazırda gecekonducularda yaşadığını öğrenmek bizi şok ediyor. Gecekonducular Çin'de bile patlama yapıyor. Dolayısıyla, "*parçası olmayanların parçası*" olanlara, toplumun "*fazlalıklarına*" sahibiz. Bu fenomen çok ilginç, çünkü insanların dediklerinin aksine, tamamen bir kontrol toplumunda yaşıyoruz, devletin kontrolü dışında çok daha geniş topluluklar var. Sanki devletler, sınırları kaldırmak için devlet bölgelerinin geniş parçalarına izin veriyor.

Eğer Los Angeles'a giderseniz, herkes gecekonducuların nerede olduğunu bilir. Gecekonducular elbette havaalanının çevresinde. Inglewood'da devasa gecekondu bölgeleri var. Neden buradalar, biliyor musunuz? Çünkü kimse fakir insanların yaşadığı yerde yüksek sesi umursamaz, bu yüzden buraya gecekondu inşa ediyorlar. Los Angeles Uluslararası Havalimanı mükemmel bir yerde konumlanmış durumda: Kuzeyden, örneğin, şehrin en zengin kesimi Beverly Hills'ten fazla uzakta değil. Fakat aynı zamanda burası bir gecekondu bölgesi.

Bence, gecekondu mevzuna ek olarak, ekonomik açıdan çözülemez olan başka büyük sorunlar var. Bunlardan biri *fikri mülkiyet* denen şey. Fikri ürünler, çok naif bir anlamda, doğası gereği *komünisttir*. Herkes bunu bilir. Bir şişe su alın örneğin: Suyu içtiğim zaman, siz onu içmemiş olacaksınız –veya tam tersi. Suyu kullandığımızda, yararlılığını kaybeden. Fakat bilgi bunun tamamen zıddıdır. Ne kadar dolaşıma girerse, o kadar büyür. Tamamen farklı bir mantığı var. Şirketler için zorlu olan görev bilginin serbest dolaşımının nasıl engelleneceğidir. Bazen ücretsiz kopyayı engellemeye ürün geliştirmeden daha çok zaman ve para harcıyorlar. Bu yüzden şimdi olan şey, tamamen gaddardır.

Bu yüzden Bill Gates'in yaptığı büyük bir kaçırma eylemi olduğu açıktır. İlerideki problem de şudur: Fiziksel ürünlere, en azından belirli bir düzeye kadar, kim sahip olacak? Bu kitabı görüyorsunuz. Onu satın aldım ve maddi bir nesne bu. Fakat söz konusu dolaşıma giren fikri ürünler olduğu zaman, özellikle de patentini aldığınızda onların özel mülkiyet olduğunu söylemek çok zalimcedir.

Hint çiftçiler –bana Hindistan’da olduğunu söylediler– yüz yıllardır kullandıkları, şimdi ise yalnızca patentini aldıkları için Amerikan şirketleri tarafından kullanılan belirli tarımsal yöntemler ve ürünler ortaya çıkarmışlar. Bu yüzden bu Amerikan şirketi Hintli çiftçilerden 2,000 yıldır ürettiklerinin parasını vermelerini istemişler. Bir sonraki sorun, biyogenetik şirketlerin genlerin patentini almasıyla, hepimiz telifi zaten alınmış, başkalarının sahip olduğu kendi parçalarımızın, genetik bileşenlerimizin farkına varacağız. Nihayetinde, genlerinize doğrudan belirli bir şirket sahip olacak. Böylece sahip olmadığınız siz, yalın bir Kartezyen *co-gito* olacak. Bu paradoks tamamen absürt.

Bütün bu alanlarda, proleter konumları bulabileceğimizi düşünüyorum. Açıkçası, kolay bir çıkış yolu görmüyorum. Fakat liberal kapitalizmin yürümeyeceği açık. Bu 2008 krizinden sonra gün yüzüne çıktı. Artık herkes bunu kabul ediyor. Aynı zamanda ekolojide de eski moda devlet düzenlemesinin işe yaramayacağı da açık. Komünizm, olduğu haliyle devlet komünizminin yürümediğini kanıtladı. Eğer burada açık bir şey varsa, o da komünizmin ekolojik olarak daha da kötü olacağıdır. Bu bağlamda komünizmin ne kadar kötü olacağı şaşırtıcıdır.

Ortaklıklarımızda, kolektif olarak sahip olduğumuz veya paylaştığımız kaynaklarda sorun vardır. Ortaklıklarımıza doğa, biyogenetik, fikri mülkiyet de dâildir. Bu yüzden fikri mülkiyet özel mülkiyet tarafından e e geçirildiğinde, ortaklıkların yeni bir çitlemesine ihtiyacımız olacak. Bu kapitalizmin propagandasını yapmıştır, fakat uzun vadede işe yaramayacaktır. Kapitalizm kontrolden çıkmıştır.

DIŞLANANLARIN SOSYO-POLİTİK ALANA HABERSİZ GİRİŞİ



Özellikle Latin Amerika ülkelerinde, dışlanma sorununu çözmek için çeşitli denemeler yapılmıştı. Bu türden bir özgürleşme siyasetinin imkânlarını burada bulabilir miyiz? Latin Amerikan popülizminin başarısız olması gibi, bu da sona mı erecek?

SZ: Burada başka bir sorun var. İnsanlar sıklıkla beni demokrasiye karşı sanıyorlar. İşçi Partisi'nin kazandığı 2005 seçimleri boyunca İngiltere'deydim. Ve ne oldu, biliyor musunuz? Seçimlerden bir hafta önce, BBC'de büyük bir televizyon şovu vardı ve insanlar "İngiltere'de en çok nefret edilen kişi" oylaması yapıyorlardı. Tony Blair kazandı. Fakat bir hafta sonra, seçimleri kazandı. Bu benim için çok tehlikeli bir işaret. Burada kesinlikle seçim tarafından yakalanamayan güçlü bir düzeyde bir memnuniyetsizlik var. Demokrasiye karşı değilim. Esas nokta otoriter bir rejime ihtiyacımız olduğu anlamında demokrasiyi eleştirmek değil. Esas nokta bugün sahip olduğumuz temsili demokrasi hakkında sorular sormak: Temsili demokrasi hala toplumsal hoşnutsuzluğu zapt edebiliyor mu veya ilgili kamusal talepleri açık ve kesin bir biçimde ifade edebili-

yor mu? Ya da gittikçe daha çözümsüz hale mi geliyor? Çözümler aramamız gerek.

Örneğin, Latin Amerika'da sundukları çözüm temsili demokrasi (Lula veya Morales modeli) ile toplumsal hareketleri birleştirmek. Eğer oy verirsek, ABD'deki hayati derece önemdeki NAFTA gibi dünya ticaret anlaşmaları gibi alınması gereken büyük ekonomik kararları da tartışmaya ihtiyacımız var mı? Kimse bunun için oy vermiyor. Uzmanlar, yargılayamayacağınız bir biçimde size onların görüşlerini anlatıyor. Fakat ne olursa olsun karar onlar tarafından veriliyor. Oy verdiğimiz şey daha çok aptal kültürel meseleler oluyor: Göçmenler, kürtaj ve diğer meseleler. Bunun bizi endişelendirmesi gerek. Patlamaya hazır bir durum yaratıyor bu. Adilce dövüştülen demokratik çok partili seçimlerden sonra bile, aşırı derecede patlamaya hazır bir düzey hala söz konusu. Ve zaman, sistemin gerçekten bizim arzuladığımız bir sistem olup olmadığı sorusunu sormaya başlama zamanıdır. Ve uzmanlar sıklıkla hile yapsa bile, gerçekten dürüstler mi?

Çin'in bu finansal krizden diğerlerine göre neden daha kolay düzlüğe çıkması beni endişelendiren bir diğer şey. Büyük tehlike, sanal doğası nedeniyle aniden krizin patlak vermesidir. Çok daha ihtiyaç duyulan şey, büyük radikal kararlardır. Şimdiki demokrasimizde bu zor. Fakat Çin üzerine, Çin'e bayağı bir eleştirel yaklaşan, ama yine de 2008'de fiyasko gerçekleştiğinde bankaların genellikle bir borçlanma limiti koyduğunu, çünkü insanların kredileri geri ödemediğini ve bunun eninde sonunda ekonomiyi ileride dibe batıracağını itiraf eden bir kitap

okudum. Ancak Çin’de, komünist siyasal iktidar bürosu bir emir verdi: “Hayır, insanlara daha fazla kredi vermemelisin. Ve bu mükemmel biçimde işe yaradı. Bunun, her nasılsa, bu koşullar altında otoriter gücün çok daha verimli olduğunu ortaya koyması çok üzücüdür. Hala resmen demokrasi olarak görülebilen, fakat gerçekte fiili otoriter iktidarın daha iyi çalıştığı bir devlete doğru gidilmesi beni endişelendiriyor da.

Kapitalizm için çok iyi bir tek argüman var. Dürüst olalım. Şimdiye kadar kapitalizm daima demokrasi için ayrılmaz bir biçimde talep üretti. Zaman zaman doğrudan diktatörlük dönemleri olduğu doğrudur, fakat on ya da yirmi yıl önce, Güney Kore veya Pinochet sonrası Şili’deki gibi demokrasi kendini dayatmıştır. Fakat bunun ekonomik olarak çok daha dinamik olan, kapitalizmin yeni bir biçimi olmayan “Asya değerleriyle kapitalizm” denen şey olması, bir Çin-Singapur otoriter kapitalizmi olması beni endişelendiriyor. Çok daha üretici ve çok daha iyi işliyor. Fakat demokrasi için uzun vadeli bir talep yarata-mıyor. Ancak artık, kapitalizm ve demokrasi arasındaki bağlantı koptu.

Gerçekten bizi endişelendirmesi gereken şeyin demokrasi ve günümüz kapitalizmi arasında yavaşça gerçekleşen bu büyük boşanma olduğunu düşünüyorum: Çin komünist kapitalizminin başarısı kapitalizm ve demokrasi arasındaki evliliğin boşanmaya doğru gittiğinin meşum bir işareti. Ve burada, bir tür karanlık komplo olduğunu söyleyen solcu bir paranoya içinde değilim. Bunun *kendi* ekonomik mantığı olduğunu düşünüyorum. Bu prob-

lemeden nasıl çıkılacağı büyük bir görevdir. Kolay çözümlere sahip değilim. Yalnızca sorunu görüyorum ve herkesi de buna çözüm aramaya itiyorum.

Bazı arkadaşlarım Latin Amerika popülizmi konusunda hevesli. Fakat ben bunun doğru bir çözüm olduğu konusunda daha şüpheliyim. Chavez'in çıldırdığını ve git-tikçe etkisini kaybettiğini düşünüyorum. Artık daha ilgin-ci, acayip kararlar veren güçlü bir liderle bu tipik Latin Amerika popülizminin dönüşüyor oluşu. Ve utanç veri-ci bir hale geldi. Chavez bazı şarkıları gençlerin ahlakı için tehlikeli olduğu için yasakladı. Ve toplumsal konumu Ka-tolik bir melodram oynamaya zorladı. Basitçe özelliğini yitiriyor. Chavez bütüncül, her şeye gücü yeten bir lider haline geldi. Sohbet programları vardı: *Alo Presidente Prac-tico* ve *Alo Presidente Teorico*. İnsanlarla teori tartışıyordu. Yazık, Latin Amerika popülizmine inanmıyorum ve onun bunu mahvedeceğini düşünüyorum.

Lula çok daha etkiliydi. Burada Negri'ye katılıyorum: Lula, Chavez'den daha ilgi çekici. Lula, neredeyse hari-kulade bir şekilde, şeyleri demokratik bir çerçevede tut-mada başarılı oldu. Kapitalizmle çok fazla uğraşmadı, bu da işe yaradı, fakat aynı zamanda çok fazla fakir ve orta sınıf yarattı. Yoksulluğun ortadan ne kadar kaldırıldığı gör-mek inanılmaz. Negri haklı. Lula formüllerden birini iz-ledi: Biri tamamen partili demokratik sistemdi. Fakat gü-venmek zorunda olduğu küçük partilerle sorun yaşıyor-du, öyleyse ne yaptı? Yolsuzluk. Küçük partilere Parlamen-to'da kendi iktidarını desteklemeleri için para ödedi. Ben de olsam aynısını yapardım –kirli, ama işe yarıyor.

Fakat ne zaman herkes onu durdurmaya çalışsa, çok akıllıca işler yapıyordu. Lula ve hükümeti çeşitli toplumsal hareketlerle –örneğin, ekolojistler, işçiler ve çiftçilerle– işbirliği içindeydi. Bu yüzden hükümet yalnızca partilerle değil, katılımcı hareketlerle de bağlantılıydı. Ve bu yeni bir dinamiği beraberinde getirdi. Bu hükümet ve toplumsal hareketler arasında diyalektik bir ilişkidir. *Siyasal eksen* yalnızca hükümetin içindeki parti yapısına kök salmadı, aynı zamanda basıncı değiştirerek ve bu hareketlerle işbirliği içine girerek sürekli diyalog halinde kaldı. İşleri berbat etmemesi Lula'nın mucizesidir. Ekonomik olarak işe yaradı. Bu yüzden belki de kısa zamanda bu mümkün modellerden biri olacak. Yine de bütün bu sivil toplum hareketleri, yılda bir kere Trafalgar meydanı ya da başka bir yerde yalnızca büyük bir gösteri düzenlemeyi düşünmemeli, çok daha aktif bir işbirliği içine girmeyi düşünmeli. Belki de bu işe yarar bir şeydir. Daha iyi bir formülüm yok.

ÖFKE SERMAYESİ VE RİSK ALAN DEVRİMCİ DEĞİŞİMLER



İnsanlar siyasal riskler almak için yeterince güvenli hissettiğinde aktivizm yükselir mi? Örneğin 1968'de, küresel ekonomik genişleme dönemindeki gibi. Ya da insanlar şiddetli ağrı çekerken, öfke sermayesi yeterince yüksekken bu meydana gelir mi? Birçok sanayileşmiş ülkede, bugünün göreceli pasifliğin nedenini açıklayan şey: Çok az güvenlik ve memnuniyet mi, yoksa daha mı çok güvenlik ve memnuniyet?

SZ: Çok iyi bir soru. Fakat hala kötümserim. İnanmadığım tek şey, insanların gerçekten kötü bir durumda yaşadığı, patlayarak sona erecek bir durumun basit nedenselliğidir. Hayır, bunun çok daha karmaşık olduğunu düşünüyorum. Başarılı tüm devrimlere baktığınızda, genellikle iktidar hâlihazırda zayıflamışken gerçekleşirler. Macaristan'da 1956'da meydana gelen büyük anti-komünist ayaklanmayı ele alalım. Imre Nagy başbakanken, liberalizasyon zaten gerçekleşiyordu. Fransız Devrimi'ne de bakın. Kral zaten 1875'te gücünü kaybediyordu ve halk kralın konumunu gayrimeşru olarak algılamaya başladığında, onu indirdiler. Buradaki geçiş saf bir biçimde ideolojiktir. Fakat bunlar genellikle ortada ne bir savaş ne

de kaos varken gerçekleşir. Devrimler iki koşul altında gerçekleşir: Yoksulluk zamanlarında ve hukuk işlerliğini yitirdiği zaman. Ancak ikisi de zorunlu olarak birbirine bağlı değildir. Adaletsiz bir durumunuzun farkına varmanız için genellikle belirli bir *ideolojik özgürlük* deneyimlemeniz gerekir. Fakat devrime giden ilk adım, durumunuzun farkında olmanızdır –hukuksuzluk ve adaletsizlik durumunun.

Feminizmin nasıl başladığına bakalım. Feminist hareket kadınları özgürleştirmek için bir girişim olarak değil, kadınların normal bir durum olarak geleneksel bir biçimde deneyimledikleri şeyin –ailelerine ve kocalarına hizmetle sınırlı olmalarının– doğal bir hiyerarşi değil de daha çok hak ihlali olduğunun farkında olmalarıyla başladı. Öyleyse hangi koşullar altında devrim olur? Özgürleşmedeki ilk adım durumunuzun adaletsiz olduğunun farkında olmanızdır. Bu zaten içsel özgürlüktür.

Bu, bizim şu anda Mısır'da olduğu gibi devrimci duruma nasıl yaklaşacağımızla ilgilidir. Bildiğiniz gibi bütün bu kalkınma, küreselleşme vs. ideolojilerine sahibiz. Küreselleşme konusu, kapitalizm için bir bakıma çok tehlikeli. Hintli çiftçiyi düşünün. O burada açlıktan ölürken, tamamen dışlanmışken, neden isyan etmesi gereksin ki? Artık dünyayla iletişim halinde, dünyada neler olup bittiğini görüyor ve ekonomik kalkınmanın nasıl görüldüğünü biliyor. Yalnızca bu değil, –herkesin fırsat eşitliğine sahip olduğunu söyleyen– resmi kalkınma ideolojisi de beklenti yaratıyor. Hatta Mısır'da, daha yakından bakarsanız, geçerli olan analiz Mübarek'in mutlak bir diktatör

olması değildir. Burada bazı insanlarla konuştum ve rejimin biraz eleştirmesine izin verilen ve verilmeyen küçük bir grup insan olduğunu öğrendim.

Dolayısıyla bir kez daha, güvenlik bakımından, öfkedenizi açıkça ifade etmeniz için, *asgari düzeyde güvenli* hissetmeniz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü eğer asgari düzeyde güvenlik hissine sahip değilseniz, öfkedenizi sergileme riskini almazsınız. Mübarek rejiminin devrimden bir gün önce ele geçirildiği çok kirli olan bu stratejiyi görme biçimim bu. Temel olarak polisi geri çektiler ve trenleri durdurdular, çünkü tamamen güvensiz bir ortam yaratmaya çalışıyorlardı –fakat elbette bu işe yaramadı, çünkü insanlar yeterli dayanışmayı gösterdi.

Ve bu, ABD’deki muhafazakârlar gibi, demokrasinin tüm düşmanlarının odaklandığı çok tipik bir süreçtir. Sıklıkla Mısır’ın kaosa sürüklendiğini söylüyorlar. Fakat burada, işler çok daha karışık. Devrimci değişiklikler, işler en kötü haldeyken gerçekleşmedi. Örneğin Kuzey Kore’yi ele alın. İhtiyaçları olan şey asgari düzeyde açıklık; insanlar durumlarının farkına varıyor ve sonrasında hükümet biraz uzlaşmaya başlıyor. Bu yüzden izole olmaya devam etmeleri gerektiklerini biliyorlar. Burada Reagan ve Bush’un Castro’yu iktidarda tutan aptallar olduğunu iddia eden Amerikan liberallerine katılıyorum. ABD “Hepiniz Küba’ya gidin, orası harikulade bir ülke” dediği zaman, liberallerin açıklamalarına tamamen inanırım. Binlerce Amerikalı meraktan Küba’ya gitti, o zaman Castro da bunu durdurmak zorundaydı ya da tamamen patlayacaktı. İşte bu yüzden, Frankfurt Okulu’ndan

Herbert Marcuse'un bir keresinde özgürleşme üzerine makalesinde çok iyi bir şekilde ortaya koyduğu gibi "özgürlük, özgürleşmenin koşuludur." Kendinizi özgürleştirmek istiyorsanız, özgür olmalısınız. Devrimde de aynısı geçerlidir.

CAFÉ DEVRİMİ



Asgari güvenlik ve özgürlüğün var olduğunu faz etseydik, solcu devrimin neyi amaçlaması gerekirdi?

SZ: Tekrardan, bu çok iyi bir soru. Biz solcuların basitçe kaosa inanmaması gerektiğini düşünüyorum. Şöyle demememiz lazım –bilirsiniz, bunların hepsi korkunç solcu stratejilerdir– “ne kadar kötü veya kaotik olursak, o kadar iyi.” Durum tamamen umutsuz olduğunda, özellikle de muhalefeti örgütleyemediğiniz bir durumda, bir diktatörün ya da yeni bir otoriter figürün meydana çıkmasının daha muhtemel oluşu bir sorundur.

Muhtemelen savaşı yaşamamışsınızdır, ama ben yaşadım. Böylesi bir durumda yaşamamanın hiç de güzel olmadığını size söyleyebilirim. Gösteriye gitmek ve sonra bir kafede oturup gösteriyi falan tartışmaksa güzeldir. Kamu düzenini parçalanmış olarak görmek güzel bir şey değil. Bu yüzden, devrim istiyorsanız, *kanun ve düzenin* bir parçası olmanız gerekir, diye düşünüyorum. Burada insanların temel güvenliklerini istemesinde onursuz hiçbir şey yok. Tanrım, güvende hissetmek istiyorum. Bu temel kanun ve düzen yoksa korkunç şeyler gerçekleşir.

Bu yüzden, bir kez daha işlerin bizim sandığımız kadar tehlikeli olmadığını iddia ediyorum. Ve insanlar polisin otoriter ülkelerde genellikle çok daha etkin ve hizalanmış olduğuna inanıyorlar. Fakat bu güçlü otoriter ülkelerin mitidir. “Tamam, sizde özgürlük yok, fakat en azından düzen var ve polis güvenliği sağlıyor.” Hayır, onun gibi bir şey değil bu! Bu yüzden Stalinizm dönemindeki gündelik hayat hakkında tarih kitaplarını okumayı seviyorum. Yüzeyin altında aşırı derecede şiddet ve kaos var. Biri sizi dövdüğü zaman hiçbir şey yapamazsınız. Bu bir paradokstur. Stalinizm koşullarında, örneğin eğer tecavüze uğrarsanız ve karakola giderseniz, size ne derler biliyor musunuz? “Üzgünüz, sizin vakanıza bakamayız. Çünkü istatistiklerde çok daha az suç olduğunu rapor etmek zorundayız. Eğer sizinki gibi vakaları alırsak, istatistiklerimiz mahvolur.” İşte basitçe yozlaşmışlar.

1960’ları asla çok sevmedim, fakat Fransa’daki arkadaşlarımla konuştuğumda, Mayıs ‘68’in en güzel anının, banliyölerden arabayla gelip, arabayı Notre Dame Katedrali’nin kuzeyine park ettikten sonra ve yürüyerek nehrin karşısına geçmek; sonrasında gösteriye katılmak, bazen umursamadan araba yakmak, fakat bu sizin aracınız olmamalı ve sonra akşamleyin, kuzeye gidip bir kafede oturup eylem üzerine tartışmak olduğunu söylemişti. Kulağa hoş gelmiyor mu?

Eğer postmodern denen post-’68 kapitalizminden alınacak bir ders varsa, o da devletin düzenleyici rolünün gitgide güçlenmesi olmuştur. Benim Simon Critchley’le mücadele ettiğim nokta bu. Devlet gücünün yozlaştığını

söylemek, dolayısıyla iktidarın kritik ahlaki rolünü geri çekelim demek kolaya kaçmak olur.

Fakat burada, neredeyse muhafazakâr bir Hegelciyim. İşlerin görülmesi için kaç şeyin işliyor olması gerek? Kanunlar, usuller, kurallar: Bizi gerçekten özgür kılan şey de bu. İnsanların bu gerçeğin farkında olduğunu düşünmüyorum. Birçok solcunun ikiyüzlülüğü de burada: Hedefe koydukları şey, iktidarın devlet aygıtının toplu yapısıdır. Fakat hala tüm işleyen devlet aygıtlarına güvenmeye ihtiyacımız var.

Bu yüzden benim görüşüm devletin *olmadığı* ütopyacı bir topluluk değildir. Adına devlet ya da ne dersek diyelim, fakat her zamankinden daha çok ihtiyacımız olan şey toplumsal güç ve onun dağıtımının belirli organizmasıdır. Bugünün dünyası çok karmaşık. Eğer bugün bir şirket kurmak isterseniz, devlet aygıtlarıyla alabildiğine içli dışlı olmanız gerekiyor. Bu yüzden "Biz sadece yerel komünal organizasyonlar istiyoruz" diye liberter sosyalistlere asla güvenmiyorum. Buna inanmıyorum. Devlet düzeyinde kaç şeyin *işliyor* olduğunu sayıp dökmeyi daima deniyorum, bu yüzden kendi "yerel özyönetim veya komünal organizasyon" denen şeyi yapabildiklerini daima sayıp dökmeyi deniyorum.

Solun bu acil şeffaf demokrasi modelini bırakması gerektiğini düşünüyorum. Bu küresel olarak *işletilemez*. Şeyleri düzenleyen çok güçlü bir devlet aygıtına ihtiyaç var. Eğer yoksa, bugün gördüğünüz gibi, özellikle üçüncü dünyada kapitalizmin kaotik bir hal alması gibi şeyler gerçekleşir.

Beni cezbeden şey, bu nedenle, solun artık bu ideolojinin yerine geçmesi gerektiği fikridir: “Biz *kanun ve düzen*. Biz *gerçek ahlak*ız.” Solun bu konumu alması fikrini bayağı seviyorum. Ve benim pozisyonum, yapabildiğimiz ve yaptığımız mümkün olan ne varsa kullanmamız gerektiğidir. Ve bizim bugün solda ıskaladığımızı düşündüğüm her şey de bu.

BAŞTAN BAŞLAMAK



Ahlaki çoğunluk olmak ve kanun ve düzeni temsil etmek demek, ne anlama geliyor? Bugünün solunun ıskaladığı şey ne? Bugün solun ahlaki yükümlülüğü ne olacak?

SZ: Peki, nezaket ya da kamusal ahlaka dair neler olduğunu sanatta görebilirsiniz. Örneğin, etkili olması için, Londra'daki herhangi bir sanat sergisinde mide bulandırıcı bazı şeyler olmalı: Ölü bir balık ya da inek pisliği gösterirsiniz. Tanrım, bir sergide kolonoskopi videosu göstermişlerdi. Bugün, kültürel-ekonomik aygıtın kendisi çok daha güçlü bir şekilde kışkırtmalı ve efektleri ve ürünleri daha çok edici olmalı. Sanattaki son trendler bunlar. Fakat suç teşkil eden bu fazlalık, şok değerini kaybediyor. Suç teşkil eden bu şeylerin artık insanları şok ettiğini düşünmüyorum. Bir ölçüde bunlar, sistemin, bugünün kapitalizminin işleyişinin bir parçası haline geldi. Bazı postmodern eğilimlerin radikal görünümleri bizi aldatmamalı. Bu yüzden suç teşkil eden bir modern artık bizim modelimiz olamaz.

Yaklaşık 10 yıl önce New York'ta ünlü bir skandal vardı –New York Çağdaş Sanat Müzesi'nde “Andres Serra-

no: 1983-93'teki Çalışmaları" sergisine dair dillere düşmüş bir skandaldı. Birçok insan onun idrar içine daldırılmış bir haç göstermekte olan "Piss Christ" isimli çalışmasını tahripkâr buldu. Ama bu niye tahripkâr olsun ki? Hayır! Ona karşı çıkmaya çalıştım. Ve sonra bana bu açıdan bizim standart edep nosyonumuzu baltalayabildiğini söyledi. Fakat oda dedim ki, "Tamam, fakat bunun anlamı ne? Kendimi iğrenç bir şekilde sıçarken filme çekebiliyorum. Sonra insanlar da bunu tahripkâr bulabilir. Bay Žižek iğrençlik nosyonunu sorunsallaştırmaya başladı!" Fakat niye bunu sorunsallaştırmam gerekiyor ki? Bazı şeyler basitçe iğrençtir. Bunun bir burjuva komplosu ya da yüksek kültürün proleter yeniden bölüşümü ya da başka bir şey olduğunu düşünmüyorum.

Tekrardan, belki de bu benim karıştırdığım çözümlerden biri olabilir: Solun, bizim tahripkâr olmamız gerektiği ve *iyinin ve kötünün ötesine* geçmemiz gerektiği fikrinden kurtulması *gerek*. Hayır! Sözde *ahlaki çoğunluğun* dürtülerini üstlenmemiz lazım. Bence egemen ideolojinin en büyük zaferi ahlaki çoğunluğu kendi tarafında tutmak ve sadece hayvanlarla seks yapmak ve tüm bu kirli şeyleri düşünen çılgın insanları sol gibi sunmak olmuştur. Gerçekten de solun henüz krizin sınıf düzeyine ulaşmadığını düşünüyorum.

Burada, bir keresinde Lenin'in "Yüksek Bir Dağa Tırmanmak Üzerine" adlı kısa metninden alıntılıyarak "Baştan başlamamız gerek" diyen arkadaşım Alain Badiou'ya katılıyorum. Lenin'in sonucu –bir kez daha ve bir kez daha yeniden başlamak" – yirminci yüzyıl soluyla olan devam-

lılığımızı koparmamız gerektiğini açıklığa kavuşturmuştu. Bugün, tam olarak, Ekim Devrimi ile başlayan çağın kesin sonununun, Badiou'nun 1989 "bilinmeyen felaketi" dediği bir yerdeyiz.

Hatta örneğin Batı sosyal demokrasisi de böyle: Çalıştığı sürece yanlış olan ne var ki? İskandinav ülkelerini ele alalım. Onlara eleştirel bakabiliriz. İsveç'in gerçekten ırkçı olmaya başladığını ve Nazilerle işbirliği yaptığı hikâyelerini vs. biliyorum. Fakat çok naif olmama izin verin: İnsanlık tarihinin hiçbir aşamasında, çok sayıda insanın görece bu kadar güvenli ve konforlu yaşadığını sanmıyorum. Öyleyse madem Batı Avrupa sosyal demokrasisi hala başarılı, o zaman bunda kötü olan ne? Hiçbir şey. Fakat mesele şu ki, maalesef ekonomik gereklilikler sebebiyle, sosyal demokrat sistem sona ulaşıyor. Bu şekilde yürümez.

Burada, her şeyin değiştiği yerde radikal olarak yeni bir kapitalizm var. Örneğin, bireysel ahlaki ele alın. Eski arkadaşım Judith Butler ile aramdaki büyük sorun da bu. Benim post-feministlerle sorunum, onları için düşmanın hala erkek egemen kimlik politikaları olması. Fakat onlara her zaman dediğim gibi, erkek egemen kimlik bugün artık egemen ideoloji değil. Bugün egemen ideoloji basit bir şekilde Budist bir dokunuşla birlikte muğlak bir hedonizm gibi bir şey oldu. "Kendinizin farkına varın! Deneyin! Tatmin olun! Hayatınızda ne istiyorsanız yapın!" İşte bu bir tür genelleştirilmiş hedonizmdir. O yüzden Judith Butler'in vaazı tahripkâr bir modeldir: "Değişmez kimlik yoktur. Kendinizi yeniden inşa edin." Fakat bunun bugünün egemen ideolojisi olmadığını iddia ediyorum.

Muhafazakârlar buna tepki gösterecektir. Temel model budur: Artık değişmez bir kimlik yoktur.

Ne demek istediğimi anladınız mı? Her şeyi gerçekten *yeniden düşünmemiz* gerekiyor. Her şey yeniden düşünülmesi, sıfır noktasından başlanmalı. Sol, daha 1990'un ne anlama geldiğinin farkına varmadı. Bu bütün modeller –komünist devlet modeli, sosyal demokrasi modeli, acil demokrasi modeli– başarısız oldu. O yüzden gerçekten *yeniden düşünmeye* başlamamız gerek.

GERÇEK AŞK KORKUSU



Sol bu başarısızlıktan nasıl bir ders almalı? Bu başarısız devrimden ne öğreneceğiz?

SZ: Burada Badiou'dan alıntı yapmama izin verin. Bence bu sizi neşelendirecek. Artık, yoğun bir şekilde âşık olma anlamında seks bile moda dışı kalıyor. Şimdi moda olan şey, tüm bu sloganların gösterdiği üzere tek gecelik ilişkiler: "Sınırları çok ciddiye almayın. Yaratıcı bir şekilde homoseksüelliği ve heteroseksüelliği denemelisiniz. Açık olun. Kendinizi kısıtlamayın." Alain Badiou benim dikkatimi bir şeye çekti. Badiou, bir Fransız internet randevu ve evlendirme ajansının harikulade bir reklamını bulmuş. Reklam şu sözü veriyor: "Size âşık olmadan sevmeye olanağı tanıyoruz!" Fransızcada da İngilizcede de bunun için "fall" [falling in love; âşık olmak –bire bir anlamıyla– aşka düşmek] sözcüğü kullanılıyor, Fransızca'da ise "tomber". *Âşık olmak* fikri berbat bir şekilde değerlendiriliyor. İtiraf edelim. İyi, normal bir hayatınız var. Her şey mükemmel. Fakat ne zaman *âşık olursanız* –gerçek anlamda aşkı kastediyorum– şok geçirirsiniz. *Âşık olmak*

gerçekten çok travmatiktir. Çünkü hayatınız tamamen mahvolur. Biz yanlışlıkla ayağı takılmak veya *düşmek* türünden herhangi bir şey karşısında çok narsisistizdir. Hatta aşkta bile.

Bu, bir evlendirme ajansınızın olduğu *narsisistik bir ekonomidir*. Bu yine de güzel bir fikirdir, fakat ne olursa olsun burada, temel olarak bir şekilde kararlaştırılmış pre-modern evlilik veya randevu geleneğine dönüş yapıyoruz. Sadece ebeveynlerin ve akrabaların dışında, ajans bu rolü üstleniyor. Neden, biliyor musunuz? Çünkü kendimizi teşhir etmekten korkuyoruz. *Âşık olmuyoruz*. Daha çok, niteliklere ve ekonomik arka plana bakıyoruz. Fakat bunun nasıl işlediğini görmek şaşırtıcıdır. Ve bizim narsisist çağımızda aşkın veya fanatik bir cinsel randevunun kendisinin suç teşkil eder hale nasıl geldiğini fark ettiniz mi?

Beni gerçekten endişelendiren bir diğer örnekle bağlantı kurmaya kalkışıyorum. Hollywood'da garip şeyler oluyor. Küçük bir semptom, fakat bunun tehlikeli olduğunu düşünüyorum. Bolivya'daki Morales rejimini korurken görece bir solcu olan James Bond'un Bond kızıyla seks yapmadığı ilk Bond filmi olan *Quantum of Solace*'i biliyor musunuz? Önceki filmlerde, bu olmamıştı. Bu daima standart bir sondu. James Bond eşittir "nihayetinde seks".

Bunun *aseksüel* karakterin yegâne örneği olduğunu söyleyebilirsiniz. Dan Brown'ın korku filmi olan *Angels and Demons*'ı gördünüz mü? Romanda, Robert Langdon ve Vittoria Vetra arasında seks var. Fakat film versiyonunda seks yok. Eskiden öteki türlü olurdu. Hollywood seksle ilgili-

nirdi. Neler oluyor böyle? Sonra, tüm zamanların en kötü romanlarından biri olan *Lost Symbol*'ü ele alalım. Hiç seks yok –erotik bir gerilim bile yok. Samimi olarak düşünüyorum ki, Batı'da, bir tür narsisistik kültür geliştiriyoruz; kozanın içinde ve güvende olmak, hatta kendimizi başkasına bıraktığımız tutkulu bir seks istiyoruz, bu aşksız sekse dönüşüyor– seks iyi ama aşırıya kaçmadıkça, bilirsiniz. Bana sıklıkla kullandığım bir açıklamayı hatırlatıyor. Her nedense komik. Marketten aldığımız ürünlerin zararlı maddeleri ortadan kaldırılmıştır: Kafeinsiz kahve, alkolsüz bira, nikotinsiz sigara, hatta sekssiz seks. Bu paradoksu seviyorum. Bu, Freud'un hâlihazırda haz ilkesi paradoksu hakkında dediklerini iyi bir şekilde resmediyor. Görüyorsunuz herhangi bir tür tutkulu bağlılık bizim narsisistik, solipsistik ve bireyci kültürümüzde tehdit olarak görülüyor.

Herkes aşkın en mükemmel şey olduğunu biliyor, fakat aynı zamanda en korkunç şeydir. İyi bir hayatta yaşarken, arkadaşlarınızla buluşurken ve tek gecelik ilişkilere sahipken, bir anda tutkulu bir biçimde âşık olduğunuzu düşünebiliyor musunuz? Korkunç bir şey bu. Bütün hayatınız mahvolur. Bundan korkuyoruz. Fakat –nasıl desem?– *geri dönmemiz gerektiğini* iddia ediyorum! *Against Love*'ın yazan Amerikan yazar Laura Kipnis, aşkın, baskının en son biçimi olduğunu söylediğinde, ona şunu dedim: “Hayır! Bu, bugünün ideolojisi.” Hatta aşk da, tutkulu aşk da çok tehlikeli.

Ve Katoliklerin büyümesinden endişelenmeye gerek yok. Çünkü Katolik kilisesinin mesajı şudur: “Çok âşık ol-

mayın. Eğer bir kıza âşık olursanız, onunla evlenin. Çünkü sonra onun ne kadar özel olduğunu göreceksiniz ve eğer tüm vaktinizi birlikte harcarsanız, tutku azalacaktır, alışılacağı gibi, tutkuya ihtiyacınız olduğunda, zaman zaman fahişeye gidebilirsiniz.” Tanrım, görüyorsunuz, ne çılgın bir dünyada yaşıyoruz. Bir tarafta, mutlak güvenliğe çok fazla takıntı varken, aynı zamanda, hatta bizim toplumumuzda da, şiddetin tüm biçimleri var.

Sözde *politik doğruculuğu* bir sorunsal olarak görüyorum. Pratikte yaptığımız her şey yanlış okunmuş olabilir. Örneğin, aslında bu bana ABD’de oldu. Bir kadının gözüne baktım ve görsel tecavüzle itham edildim. Çirkin bir söz kullandım ve sözlü tecavüzle itham edildim. Pratikte yaptığımız her şey saldırganlık olarak yorumlanabilir. Diğer insanların aşırı bir yakınlığını şiddet olarak algılıyoruz. Bir taraftan benim ilgimi *şiddetin patlayan* biçimleri çekiyor. Fakat aynı zamanda bu aşırı derecede korumacı bir tutum, hatta “Sakın bana çok yaklaşma.” Politik doğruculuk söyleminin aşırı uç şiddeti sakladığını düşünüyorum. Ve bu tolerans meselesiyle de ilgili. Bunun, eski bir Yahudi-Hıristiyan klişesi olan diğer insanlara çok yakın olmaktan korktuğumuz gerçeğiyle örtüşmesi ilginç değil mi?

Hatta kuşkulu şekilde sigara içmeyi de takıntı olarak görüyorum. Ben sigara içmiyorum; sigaraya karşıtım, fakat onu biraz şüpheli görüyorum. Hem sigara içmeye karşı hem de uyuşturucunun yasallaşmasını destekleyen birinin nasıl aynı kişi olabileceğini düşündünüz mü? Neden? Çünkü moda mı bu? Ama bir dakika bekleyin. Uyuşturucular zaten sigaradan daha zararlı. Tüm söylediğim si-

garaya karşı bu kampanyanın *narsisistik ekonominin* bir göstergesi olduğu. Özellikle pasif içicilik takıntısı şunu söyler: “Sigara mı içiyorsun? Ah, beni öldürüyorsun.” Bu tamamen narsisizmdir. Ve bu yanlış olan çılgın bir teori. Bilim insanlarının dediği, pasif içiciliğin aktif içicilikten daha tehlikeli olabileceği. Bugün, herkes sigara içmekten veya cinsel tacizden kurban olabileceğini söylediğinde, *mağduriyet* söyleminin neredeyse baskın bir söylem olduğunu düşünüyorum. Bugün aşırı derecede narsisistik bir kişilik nosyonuna sahibiz.

Dolayısıyla, bütün bunlara ek olarak, mutlak bir narsisistik ekonomiyi düşünüyorum. Seks yapabiliriz, ama âşık olamayız ve tutkulu bir bağlılığımız olamaz ve uygun bir mesafeyi korumaya ihtiyacımız var. Gerçekten de üçüncü-dördüncü yüzyılda Roma İmparatorluğu’nun düşüş dönemindeki gibiyiz. Bu çok üzücü. Bu yüzden William Butler’ın şiirinin ünlü dizelerini alıntılar istiyorum. Yeats, yirminci yüzyılın teşhisini doğru yapan biri. *The Second Coming* şiirinde şöyle yazıyor: “Kapkara kan döküldü yere ve her yere / masumiyet töreni boğuldu, eksik olsun / bütün inancı, en kötüsü de / yoğun tutkuyla dolu olması.” Bu, bugünün solgun liberalleri ve tutkusuz köktencileri arasındaki ayrımın iyi bir açıklaması değil mi? Bugün siyasette duyguyu nereden bulacaksınız? Sözde Hıristiyan ve Müslüman köktencisi var olsa bile, bu gerçek köktencilik için utanç vericidir, bu tutkuyu yalnızca *köktencilerde* bulabiliriz. En kötüsü ırkçı veya dini fanatizmle uğraşmak iken, en iyisi artık onlara tamamen katılmaktır. İşte bu beni üzüyor.

LİBERAL ÜSTÜNLÜĞÜN DİYALEKTİĞİ



*S*iyasal katılım ve bağlılıkta tutkunun başka bir örneği için, köktencilerin birinden farklı olarak, suikast düzenlenen Rus gazeteci Anna Politkovskaya gibi insanları düşünüyorum. Çeçenistan'da gizlenen savaş hikâyelerini açığa çıkarmak için devasa riskler alan ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e muhalefet edenlerden biriydi. Cesaretin bulaşıcı olduğunu mu düşünüyorsunuz? Örneğin, birçoğu Politkovskaya'nın cesaretiyle harekete geçmiş olabilir. Devrim de dâhil olmak üzere toplumsal değişimde bulaşıcı cesaret nasıl bir rol oynar? Simon Weil veya diğerlerinde görebileceğimiz gibi, burada da ciddiyet ve kılavuzluğun bir kaynağı var mıdır?

SZ: Hepsinden önce, Putin'e karşıtım. Şeylerin bu kadar açık olduğunu düşünmüyorum. Elbette Mikhail Kodorkovsky'e yaptıkları korkunçtu ama o da melek değildi. Hümanist olarak Rusya'da en zengin adam olamazsınız. Gerçi bu kişi ilgimi çekti. Kodorkovsky'nin daha iyi işler yapmaya çalıştığını, çünkü muhtemelen zeki olduğuna ve işçileri uzun vadede iyi organize ederseniz bunun işleyeceği fikrine sahip olduğuna inanıyorum. Hatta Alexander Litvinenko mevzunda da. Elbette Rusların

yaptıkları korkunçtu, fakat o sadece iyi, samimi bir adamdı. Faks makinesinde radyoaktif madde ve zehir bulmak gibi farklı uğraşlar ve skandallar vardı. Diğer taraftan, Politkovskaya'ya tamamen sempati duyuyorum; bence hepsi ortaya çıkacak.

Fakat hoşuma gitmeyen şey, "Ah, zavallı Rusya. Fakat biliyoruz ki..." derken genellikle tatminin bir boyutunu buluyor oluşunuzdur. Diğer ülkelerdeki özgürlük savaşçılarına sempatiyle baktığınızda, bunu daima şüpheli buluyorum, sonuç genelde şunun gibi oluyor: "Şu zavallı adamlara bakın, ama bizde her şey yolunca." Eğer ciddi bir şekilde Stieg Larsson'u ele alacak olursanız, kendi ülkenizde de tuhaf şeylerin olduğunu görebilirsiniz.

Dolayısıyla Politkovskaya gibi devasa riskler almanızda da gerek yok. Benim normal akademik yaşamımdan bir deneyimde –İsveç'te nasıl bilmiyorum, fakat ABD ve burada, Slovenya'da nasıl olduğunu anlatabilirim– süregiden çok fazla konformizm, arkadan hançerleme ve komplot var. Dediğim şey, eğer samimiyet ve büyük bir şeyler için mücadele isteği konusunda endişeliyseniz, var olan mücadelelere bakmayın; burada sizin *yeterince* mücadeleleniz ve savaşınız var. Elbette ben onları destekliyorum, fakat bu *liberal üstünlüğü* sevmiyorum.

Putin rejiminin sert ama etkili olduğu mitini de şüpheli buluyorum. Bu açıkça doğru değil. Putin oligarşinin çoğunluğunun sesi oldu. Onun sınıf temelleri hala oligarşik. Hepimizin bildiği gibi, finansal krizde, devlet, başı dertte olan sıradan insanlardan çok oligarklara yardım etmek için muazzam rezervlerini kullandı.

Dolayısıyla, “Tamam, Putin biraz sert olabilir fakat Rusya’da oligarkların insanların elinden iktidarı almasını önlemenin tek yolu bu.” diyen Putin propagandasını kabul etmiyorum. Hayır! Her krizde, sıradan insanların sonuna kadar acı çekmesine izin verdi. Bu nedenle Rusya’yı ziyaret etmek istemiyorum. Çünkü Rusya’yı altı yıl önce ziyaret ettim, fakat sonra beni buraya davet eden insanların Putin’e yakın olduklarını ve beni kendilerine mal etmeye çalıştıklarının farkına vardım. Bu yüzden artık Rusya’daki diğer grupları ziyaret etmeyi tercih ediyorum ve burada Putin’in çevresinin bir parçası olarak görünmek istemiyorum.

Şangay’ı ziyaret ettiğimde Çin’de de aynısı oldu. Muhteşem bir skandaldı. Hoşuma gitti. Temelde onları tahrik ettim: Benim çevirmenim yaşlı bir hanımdı. Yaşlı, ağırbaşlı bir hanımdı ve ben ideolojinin müstehcenliğini resmederek konuşmaya başladığımda, kadın çok utandı, çeviri yapmayı durdurdu ve neredeyse bilincini yitirdi. Fakat bana iyi bir cevap verdi. Ne olursa olsun komikti. Sonunda, başkanlık döneminin ardından bazı ticari gezilerinde Çin’i ziyaret ettiğinde kadının Clinton’un çevirmenliğini de yaptığını öğrendim. Bu yüzden ona sordum: “Beni nasıl olur da Clinton’la kıyaslıyorsun?” Bana harika bir cevap verdi. Herkes güldü ve alkışladı. Dedi ki, “Seks hakkında çok fazla konuşuyorsunuz, fakat Clinton seks yapıyordu.” Harika bir cevaptı.

Cinsel açıdan özgür bir kız bana penetrasyonun ne denli ezici olduğunu, fakat kızların becerilmek, penetre olmak vs. istediğini söylediğinde, bu da çok komikti. Onlara de-

dim ki: “Çok tuhaf. Eğer bu ABD’de olsaydı, fallus merkezli olmakla itham edilirdiniz.” Fakat yine de Çin ilgimi çok çekti, çünkü orada belirli bir düzeyde *sanatsal özgürlük* vardı. *Söyleyebileceğiniz* ve gerçekten *söyleyemeyeceğiniz* şeyler hakkında yazılı olmayan ne kadar kural olduğu inanılmazdır. Onlara Mao Zedong’da bunun nasıl olduğunu sordum. Buna Deng Xiaoping’in sözüyle cevap verdiler: “Yüzde 70 iyi, yüzde 30 kötü.” Sonra onlara dedim ki, “Tamam, yüzde otuzluk bir kitap yazma imkânım var. İyi olanın ne olduğunu biliyoruz, öyleyse şimdi biraz da kötü olan hakkında konuşalım.” Dediler ki, “Tabii ki olmaz. Yapamayız!”

Örneğin, 1950’lerin sonunda travmatik bir dönem vardı: Büyük İleri Atılım. O zaman kaç kişi öldü? Mao, nükleer silahlar almak amacıyla yiyecek ihraç ederek tarihteki en büyük kıtlığa sebep oldu. Bazı yerlerde 36 ve 38 milyon arasında insan açlıktan öldü ve aynı zamanda köle yapılarak ölüme gönderildi. Daha da kötüsü, Mao hükümetinin neler olduğunu kesinlikle biliyor olmasıydı. Bu en radikalinden araçsal bir tutum. Mega bir trajedi. Fakat insanların bununla ilgili okuma veya konuşma izni yoktu ve kitabın Çin’de yasaklanan fakat Hong Kong’da yayınlanması ilginçtir. Ve ne zaman onun hakkında açıktan konuşacak olsalar, onlara vatan haini diye saldırmıyorlardı, sadece kınanıyorlardı. Hiçbir şey olmuyordu. İşte bu tipik bir Çin çözümü. Bu modelden hoşlanmıyorum.

İşte işler böyle yürüyor: Sadece belirli şeylerden söz edersiniz, fakat detaylara inmenize izin yoktur. Onlar için, Lacan’ın iyi bir formülü var: Sapık, ötekinin arzusunun

bir aracıdır. Onların kesinlikle “sapık” olduğunu söyleyebilirim. Daima bir cevapları var: Soruları yok, yalnızca cevapları var. Tehlikeli değiller fakat sinir bozucular. Cevaplarına sahipmiş gibi yapıyorlar, fakat tamamen sağlam bir şeyleri yok.

Fakat mirasımızla başa çıkmamız lazım. Şu tutumdaki soldan haz etmiyorum: “Evet, Stalinizm kötüydü. Fakat sömürgeciliğin korkunçluklarına da bakın!” Burada Adorno ve Horkheimer’in *Aydınlanmanın Diyalektiği*’ne çok eleştirel bakıyorum. Onlar aşırı uç bir örnek. Görev hala önümüzde. Yirminci yüzyılın tüm korkunçluklarıyla liberallerin hesaplaşması yetersizdir. Bunu açıklamak solun önünde duruyor.

SONRAKİ GÜN



Umut hakkında konuşalım. Zamanımızın devrimci dönüşümlerinden söz ettiniz. Size en çok hangi eylem/hareket umut veriyor? Devrimci bir değişikliğin tohumunu veya örneğini görüyor musunuz? Bize bunun bir örneğini verir misiniz?

SZ: Sorun, umudun ve korkunun daima iç içe geçmiş olmasıdır. Bu günlerde Mısır ve diğer Arap ülkelerinde olan şey, elbette umut verici. Postmodern zamanda neredeyse herkes hiçbir şeyin olmadığını düşünüyor. Fakat bu çok iyi bir şekilde yanlışlanabilir. Böyle şeyler oldu: Hiçbir dini referans olmaksızın, yalnızca insanlık onuru ve seküler taleplerle çok geleneksel bir ayaklanma oldu. Harikulade bir olay. Ve gerçek bir olay. "Gerçek olay" derken kastettiğim yalnızca yumuşak bir geçiş değil. Belirsizlik anında yaşıyoruz ve iktidarda kim var bilmiyorsunuz ve bu elbette burada umudun olduğunu gösteriyor. Kim iktidarda bilmiyorsanız umut basitçe *açık bir andır* ve sonrasında rejim paramparça olacaktır.

Fakat sorun, bu durumlarda, umudun ve aynı zamanda öncekinden çok daha kötü bir rejimle sona eren karışık zamanların olmasıdır. Örneğin, Almanya'da, 1920'le-

rin başında güçlü solcuların arasında umut vardı, fakat başlarına Hitler geldi. İran'da aynısı oldu. İnsanlar aslen Humeyni devriminden umutluydu. Aynı zamanda özgürleştirici bir patlamaydı bu. Fakat iki yıllık sert iç savaşın ardından, bütün solcular temizlendi ve bugün ellerinde Mahmut Ahmedinejad oldu. Şimdi mücadele devam ediyor ve benim için gerçek umut da bu. Örneğin, başbakanlık seçimini kazanan Mir Hüseyin Musavi tarafından örgütlenen Ahmedinejad karşıtı büyük gösteriyi hatırlıyor musunuz? Bu, İslamcıların İran'da gerçekten kazanmadığının açık bir kanıtı. Mücadele sürüyor ve muazzam bir direniş var. Benim meselem burada hala umudun olması, fakat umut daima tehlikeyle karışıktır. Durum çok karmaşık. Açıkçası içinde varım ya da yokum diyebileceğim bir siyasal hareket görmüyorum.

Latin Amerika'yı ele alın. Çok iyi başladı ve sonra kaybetti. Bu beni üzdü çünkü gerçekten umursadığım şey şimdi Mısır'da olduğu gibi büyük, coşkulu anlar değil. Burada çok daha gerçekçiyim. Beni ilgilendiren şey *sonraki gün*. Bu da şu demek oluyor: Bizi özgür hissettiren bu coşkulu anın dışında, ayaklanma nasıl yeni bir kurumsal düzene çevrilecek? Bu düzen ne olacak? Basitçe Batı liberal demokrasisi mi olacak? Ya da bir tür İslami köktenci rejim mi olacak? Ya da *yeni* bir şey mi? Benim için gerçek umudun bu olduğunu kastediyorum: Ne Batı demokrasisini –kalabalıkları görmezden gelen liberal elitleri kastediyorum– ne de katı tutumlu İslami köktenci rejimi bozan bu halk isyanlarının dışında bir şeyin meydana gelmesini. Bence bu ihtimal *gerçek* umut demek oluyor.

Ancak gerçek umut medyadan bile öğrenemeyeceğimiz bir şeyden yükseliyor. Sizin ülkenizde ne kadar gündeme getirildi, bilmiyorum, fakat örneğin, Hindistan'da olanların farkında mısınız? Neredeyse bir milyon Naksalit Maoist büyük çaplı isyanlar düzenliyorlar. Orta Hindistan'ın ormanlarının ardında korkunç şeyler oluyor. Yeni mineraller buluyorlar ve orayı serbestçe sanayileştirmek için aşırı derecede vahşi bir biçimde kabileleri öldürüyorlar. Hindistan başbakanı bu isyanı "tek başına geniş bir uluslararası güvenlik tehdidi" olarak nitelendirdi ve dahası, bunu sürmekte olan aşırı uç bir direniş olarak gösteren ana akım medya "kızıl terörizm" hakkında hikâyelerle dolu. Ne olursa olsun, *Outlook India* dergisinde Arundhati Roy'un yazdığı gibi, yalnızca hayatta kalmak için savaştan Maoist gerilla ordusu yalnızca para babaları tarafından merhametsizce sömürülen, tecavüz edilen ve dolandırılan, fakir ve çaresiz kabile insanlarından oluşmaktadır. Onların durumu açıkça Hegel'in ayaktakımı dediği şeydir: Hindistan'daki Naksalit isyanları, şerefli bir hayatta olmaları engellenen, açlıktan ölen kabile insanları içindir.

Ancak Hindistan en geniş demokratik ülkelerden biri olarak değerlendirilir. İnsanlar daima Çin yerine Hindistan'a karşıdır. Çin totaliter bir toplumdur, kötüdür, fakat Hindistan dünyadaki en büyük demokrasidir. Şu aptal film *Slumdog Millionaire*'i gördünüz mü? Başlangıçta hiç de hırsız olmayan küçük adamın suçlandığını ve ona elektrikle işkence yapıldığını hatırlıyor musunuz? Ben Hindistan'dayken, hala böyle yapılıp yapılmadığını arkadaş-

lanıma sordum. Dediler ki: “Evet, bu tamamen normal. Her karakol elektrik şoku kullanarak işkence etmek için aletlere sahiptir. Ve bu düzenli olarak herkese yapılır. Bunu her zaman kullanıyorlar.” Bana Hindistan’da iktidardakilerin eleştirilerinde şu ironi bulunduğunu söyledi: “Lütfen bizi en azından Çinlilerin Tibetlileri ettiği gibi tehdit edin. Çinliler size sadece Dalay Lama’nın siyasetiyle bağlantınız olduğundan şüphelenirlerse işkence yapıyorlar.” Sıradan küçük hırsızlara işkence yapmıyorlar. Fakat Hindistan’da herkese işkence yapıyorlar.

Bu yüzden, bir kez daha, medya bunları görmezden gelse de burada umudun işaretlerini şimdi görüyorum. Onlar sadece Maoist ya da terörist falan olarak lanse edildi. Fakat Hindistan’da ordunun yaptığı şey korkunç. Onları Amerikalıların on dokuzuncu yüzyılda Kızılderilileri ettikleri gibi tehdit ediyorlar. Bu aşırı bir vahşet. “Bölgeyi sivilleştireceğiz” diyorlar, fakat bu ordunun kadınlara tecavüz edip evleri yakması anlamına geliyor. Bugünün trajedisi budur. Ancak umut daima tehlikeye, potansiyel kaosa bağlıdır.

Ve bu, verilmesi zor bir karar. Çünkü Mısır’da bu açıktır. İktidarda olan Batılı liberaller bence çok fırsatçı. Daha iyi bir seçime veya herhangi bir değişikliğe, bütün değişikliklerin tehlikeli olacağı gerekçesiyle “Hayır” diyorlar. Bu tutumdan –“Arap ülkelerinde değişikliğe hayır. Bizle dost olan diktatörler ve tiranlar daha iyi”– ötürü Arap ülkelerinin açıkça çok daha güçlü ayaklanmaları deneyimleyeceklerini düşünüyorum. Bu yüzden *Guardian*’da yayınlanan Mısır’la ilgili “Arap devrimci ruhundan kim kor-

kar?" başlıklı yazımda Mao Zedung'un eski sloganını alıntılardım: "Yeryüzünde büyük bir kaos var, durum mükemmel." Risk için ödemeniz gereken bedel işte bu. Eğer değişime "Hayır" derseniz, kaos olur ve hiçbir şey değişmez, dolayısıyla durum çok daha patlayıcı hale gelir.

Bu tekrardan tehlikedir: Büyük bir tehlikenin, fakat aynı zamanda umudun bulunduğu bu tehlikeli dar yolda nasıl yürüneceğini bilmek. Benim için gerçek umut yalnızca tehlikenin olduğu yerde vardır. Walter Benjamin bunu zaten söyledi: "Her faşizm, başarısız bir devrimin işaretidir." Onun eski tezi yalnızca bugün geçerliliğini korumakla kalmıyor, belki de her zamankinden daha çok uygun düşüyor. Yani tarih umut verici ve tehlikeli durumları getiriyor ve bu bizim ne yapacağımıza bağlı.

SİYASAL MUCİZELERİN EVRENSELLİĞİ



Öyleyse umuttan ziyade trajedinin işareti olarak gördüğünüüz şey ne? Ve Arap ülkelerindeki hayati derecede önem taşıyan anlardan konuşuyorsak, Mısır'ın isyanı yeni bir siyasal gerçekliğe yönelenir mi?

SZ: Bugün Batı'da çok trajik bulduğum şey, tek tutkulu siyasal failin, ağırlıklı olarak az ya da fazla, popüler hoşnutsuzluk ve değişimin sesini getiren sağ kanat göçmen karşıtlığı olduğu gerçeğidir. Tek tutku burada. Bu çok trajik bir durum. Dolayısıyla Avrupa için kötümserim.

Ne olursa olsun Avrupa tarihsel olarak bir şeyleri iyi gösterdi. Benim için, umut anları daima *evrensellik* anlamıdır. Ne sıklıkla evrenselliği hakkında kuşkulu olduğumuz çokkültürlü bir kültür hakkında konuştuğumuzu biliyor musunuz? İnsanlar sıklıkla çok naif olduğumuzu ve kendi kültürlerimiz içinde yaşadığımızı ve burada evrensellik diye bir şey olmayacağını söylüyorlar. Fakat dinleyin! Beni son derece üzen şey, yalnızca Tahrir Meydanı'nın genel resmine bakarken değil, aynı zamanda protestocuların ve katılımcıların dinlerken çokkültürcülük hakkında

konuşmanın bu kadar ucuz ve yersiz hale gelmesidir. Hepimiz tiranlara karşı savaşıyoruz; onlar haysiyet, özgürlük ve diğerleriyle hemen bulunan bir dayanışma istedikler. Hepimiz zaten evrenselliği bulduk. Onu nitelendirmede kesinlikle bir sorunumuz yok. Bu, devrimin mucizesiydi. Ve biz evrensel dayanışmayı böyle inşa etti. Bu özgürlük için bir mücadeledir, özgürlükse evrenseldir.

En büyük zaferin bu olduğunu düşünüyorum: Bir Müslüman Kardeşler üyesiyle medya röportaj yapsa, ilk olarak dürüstçe bunun kendilerininin devrimini olmadığını, fakat desteklediklerini söylüyorlar ve ikincisi, amaçlarının demokrasi, özgürlük, ekonomik adalet vesaire olduğunu söylüyorlar. Hatta bu dilin, demokrasi için seküler taleplerin dilini köktenci siyasal failerin de benimsemesi gereken bir dil olması iyi değil mi?

İran'da bunun zıddı var. İran'da, Humeyni devrimi temelde daha diniydi. Solcu Marksistler kendilerini İslami bir dil konuşmaktan kaçınmak zorunda kaldılar. Mısır'da İslamcılar seküler bir dil kullanarak konuşmak zorundalar. Bu harikulade bir olay. Demek istediğim, kimse Arap kalabalığının saf seküler bir zeminde yükselebildiğine inanmadı. Herkes düşündü ki: "Ah, belki bazı elit liberaller gelmek zorunda kalırlar. Araplar çok aptal ve çok muhafazakâr, demek ki ihtiyaçları olan şey dinmiş." Hayır! Araplar bunu başardı. Bir fiyaskoya dönüşse bile, bu umuttur.

Şeytan diyor ki, burada Immanuel Kant'ın *yüce* nosyonunu alıntıla. Kant, Fransız Devrimi'ni özgürlük imkânına yönelik bir işaret olarak yorumladı. Burada süren bütün korkuya rağmen, Fransız Devrimi gibi olaylar size

umut verir –burada bir tür evrensel özgürlük ve ilerleme eğilimi vardır. Kant, ilerleme ortaya konmasa da, bizim ilerlemenin mümkün olduğunu gösteren işaretlerin ayır-dına varabileceğimiz sonucuna varmıştır. Bunun gibi bir olayın kastettiği şey budur. Fransız Devrimi'nin yalnızca Avrupa'da değil, başka tarihi olayların tetiklendiği Haiti gibi çok uzak yerlerde de coşku yarattığını not etmek gerek. Şimdiye kadar düşünülemez olanlar gerçekleşti: İnsanların tamamı kendi özgürlük ve eşitliklerinin hakkını korkusuzca savundular. Onlara sadık kalmamız gerektiğini düşünüyorum.

Bu sözler sürmekte olan Mısır ayaklanmasına da uy-muyor mu? Fransız Devrimi Kant'a göre *signum rememorativum, demonstrativum, prognosticum** üçlüsü anlamındaki tarihin bir işaretidir. Mısır ayaklanması da uzun bir geçmiş olan otoriter baskı ve onun ortadan kaldırılması için ortalığın yankılanmasının hatırasının bir işaretidir; şimdi kendini gösteren bir eylem değişim imkânıdır, geleceğin kazanımları için bir umuttur. Hatalarımız, yanlışlarımız ve tavizlerimiz ne olursa olsun, bu anlık coşkularda, her birimiz özgürdük ve insanlığın evrensel özgürlüğüne katılıyorduk. Kapalı kapılar ardında, hatta birçok endişeli ilerici tarafından teşhir edilen tüm bu şüpheliğin yanlışlığı kanıtlandı. Ve aynı zamanda gerçekçi olmamız

* Kant'ın 1794 yılında yazmış olduğu Fakültelerin Çatışması'nda kullanmış olduğu bu üç kavram ilerleme düşüncesine atıf yapmaktadır. Kant, ilerleme sorununun kendisinin ilerlemenin hatırlatıcısının, kanıtlayıcısının ve alametinin bir işareti olduğunu ifade etmektedir. [Ç.N.]

gerek. Fakat ne olursa olsun bir tür *mucizeye* açık olmalıyız. Bunun gibi şeyler mucizedir. Dinsel anlamda demiyorum. Bunun gibi şeylerin tüm uzmanların daima yanlış olan kehanetlerine karşı daima patladığı anlamda mucizeler olduğunu kastediyorum.

Peki, Hümeyni devrimini hatırlamak için yeterince yaşıyım. 1980'den Humeyni devriminden üç ya da dört yıl önce *The Third World War: The Untold Story* kitabını yazan Sir John Hackett isimli bir İngiliz generalini hatırlıyorum. Slovenya'da hepimiz ona gülmüştük. Çünkü Doğu ve Batı arasındaki belirleyici savaş alanının Ljubljana'nın 20 kilometre kuzeydoğusunda olduğu zannediliyordu. Fakat ilginç olan şey bu kitabın önceden varsaydığı şey ilginçtir. Bu da demek oluyor ki, Ortadoğu'da kaos olacak ve tek bir Amerikan müttefikinin tamamen sadık olduğu yer de İran olacak. Biliyorsunuz, İran'da herkes için bu bir tür şoktu. Kimse İran'da bunu beklemiyordu. Hepsi Mısır'da kaos olacağını, fakat İran'da olamayacağını sanıyordu.

Kesinlikle bugün Tunus'ta olan şey de bu. Herkes burada kaos olacağını, fakat turizmin iyi olduğu ve her şeyin barış içinde çalıştığı bir yer olan Tunus'ta olmayacağını sanıyordu. Hatta insanlar, Tunus'u tanıma gereği hiçbir şey olmayan bir ülke olarak tanımlıyordu. Fakat şimdi burada devrim oldu. Bu yüzden mucizevi bir görünüşe açık olmamız gerektiğini düşünmüyorum: Bir kez daha, Tanrısal ya da dinsel bir anlamda mucizevi bir şey değil, her yerde meydana çıkabilecek bir şey anlamında mucizevi bir olay. Hiçbir şeyi önceden kestiremeyiz. *Siyasal mucizeler* bana umut veriyor.

25
MESİHÇİLİK, ÇOKLUK
VE
ARZULU DÜŞÜNME



Olayların –sizin dediğiniz gibi siyasal mucizelerin– meydana geldiği aşikârdır, fakat popülist gösteriler veya ayaklanmalar anlamında değil, daha ziyade siyasal yapının ve ekonomik sistemin değişmesi anlamında, bu siyasal mucizeleri kim gerçekleştirecek? Negri ve Hardt’a göre “Çokluk” –siyasal iktidara dayanan fiili imkânının çok önemli bir eleştirisine rağmen– ilerisi için bir yol ya da en azından bir alternatif olabilir mi?

SZ: Hayır, çokluk değil. Negri ve Hardt temelde bu kavramı dinsel bir anlamda kullandı –onlarla bu konuda uzun bir felsefi tartışma yapmaktaydık. Çokluğun sorunu mevcudiyet ve temsil arasındaki farklılık gibi belirli bir felsefi başlığı harekete geçirmektedir. Çokluk fikri mutlak demokrasinin mevcudiyeti ve onun daima siyasal temsiliyete karşı olmasıdır. Ve amaç acilen saydam bir tür demokrasi elde etmektir. Bunun işe yaradığını düşünmüyorum.

Temsiliyete karşı değilim. Claude Lefort ve diğerlerinin fazlasıyla gösterdiği gibi, çıkarlar ve görüşlerin sadece bu türden bir temsil yoluyla oluşmasından bu yana, yeterli şekilde çıkarların, kanaatlerin vs. önceden var olan temsili (ifade eden) bir kümesi anlamında, demokrasi asla

daima temsili değildir. Ancak küresel kapitalizmin bugün artık demokratik temsiliyetle birleştirilememektedir. Hardt ve Negri bu çıkmaza *İmparatorluk*'ta ve onu müteakip *Çokluk*'ta bir çözüm getirmeyi amaçlamaktadır. Temsilin bu tüm biçimlerinden kurtulma ve acil bir tür saydamlığa, sözde "mutlak demokrasi"ye –"herkesin kendi başına olduğu, niteleyiciler, eğerler veya fakatlar olmaksızın bir demokrasiye" – ulaşma *rüyasının* işe yarayacağını düşünmüyorum. Negri ve Hardt'ın maksadının Marx'ı tekrarlamak olduğunu düşünüyorum.

Size tüm diyebileceğim, toplumsal değişimin *tek bir faili* olduğunu öne süren Marksist hayal yanıltıcıdır, tıpkı kadın hakları, ekoloji veya ırkçılığa karşı mücadele edecek olanların kim olduğuna geleneksel Marksist cevap gibi. Bunların hepsinin kapitalizme bağlı olduğunu görmüyor musunuz? Halen *kapitalizmin* ana problem olduğunu düşünüyorum. Fakat yine de tarihsel olarak kaderi önceden belirlenmiş olan tek bir failimizin olduğunu düşünmüyorum. Hegel'in hâlihazırda fark etmiş olduğu gibi, "mutlak demokrasi" kendini yalnızca terör olarak "muhalafetin tayin edilmesi kisvesi altında gerçekleştirebilir. Dolayısıyla Marx'a dayanan bu türden bir ayna görüntüsü onların siyasi çıkmazıdır. Yani, Naomi Klein "Merkez-sizleştirici güç, sağlık, eğitim, uygun fiyatlı konut ve çevreyi koruma için güçlü ulusal ve uluslararası standartların –ve istikrarlı, adil fonlamanın– terk edilmesi anlamına gelmemektedir. Fakat bu, solun mantrasının 'yüksek fonlama'dan 'tabanın güçlendirilmesi'ne doğru bir değişikliğe ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir," diye yaz-

diğında, şu saf soru sorulmalıdır: *Nasıl?* Bu güçlü standartlar ve fonlama –kısaca, refah devletinin ana bileşenleri– nasıl sürdürülecek? (Yalnızca direniş olarak değil de) “çokluğun iktidarı” nasıl olur? Bu nasıl işler?

Bir kez daha, değişimin faileri, tanımladığım gibi, benim farklı *proleter konumlar* fikrime benzer şeylerdir. Bu insanlar, ekolojik, psikolojik kurbanlar, özellikle de ırkçılığın dışlanmış kurbanlar vs. gibi sağlamlıktan yoksun kimselerdir. Gecekondu sakinlerinin özelliklerinin etkili bir şekilde eski Marksist proleter devrimci özne belirlenimine uyması şaşırtıcıdır: Kelimenin iki anlamıyla da “özgür”lerdir,* hatta (tüm maddi bağlarından “özgürleşmiş”, devletin polis düzenlemelerinin dışında, boş bir alanda hayat süren) klasik proletaryadan da farklıdır; zorla bir araya getirilmişlerdir, birlikte olmanın bir biçimini uydurmak zorunda oldukları ve dini ve aynı zamanda etnik yaşam biçimlerinde miras kalan geleneksel yaşam biçimlerinde herhangi bir destekten yoksun bir duruma “atılmış”lardır.

* “Free” sözcüğü İngilizcede “özgür” anlamına geldiği gibi “boş, olmayan” anlamına da gelmektedir. Yazarın burada kastettiği de gecekondu sakinlerinin hem özgür, hem de boş bir alanda oluşudur.

FAVELAS'IN SİYASALLAŞTIRILMASI



*P*roleter konumlardan konuşurken, değişimin bir faili olarak Çokluğun başarısızlığına ek olarak, bu kavramın görünürlüğünü yakalamak o kadar kolay değil. Bu belirsizliğin anlık reaktif görüntüsü gecekonduların sakini olabilir. Bunu nasıl resmedersiniz? Bu soyut nosyonun devrimci bir potansiyeli gerektirebileceğini düşünüyor musunuz? Ya da, bir keresinde ortaya koyduğunuz gibi, bu, sadece (Varela'nın ortaya koyduğu gibi) "çünkü tüm bu olasılıklar arasında, bunu ortaya koyma imkânı yoktur"u meydana getiren, tamamen koşula bağlı bir sapma mıdır, yoksa onun tarih öncesi evrimsel hesaplaşmasına daha fazla mı ihtiyacımız var?

SZ: Gecekondularda olanlar benim büyük umudum. Brezilyalı bir arkadaşım ile konuştum ve bana devletin bu noktada nasıl kirli bir oyun oynadığını anlattı. Elbette gecekondular baskın olan şey içerideki bir mafya –gangsterler veya dini mezhepler vs. Fakat zaman zaman, daha az ilerici olan çeşitli yeni toplumsal isyanlar kendilerini örgütlemeye başladılar. En azından Brezilya'da, bana söyledikleri gibi, bu noktada neyin gerçekleştiğini biliyor mu-

sunuz? Uyuşturucular ansızın erişilebilir hale geldi. Polis bilinçli olarak uyuşturucuyla ilgili suçları serbest bıraktı ve bu suç teşkil eden faaliyetler arka planda siyasal duyarlılığı oluşturuyor. Çok kirli bir oyun bu. Gecekondulardaki her siyasal hareketlilikten sonra uyuşturucular erişilebilir hale geliyor. Hâlbuki iktidardakiler bunu yapıyor.

Polonya'da Solidarnosc'a karşı yapılan darbeyi hatırlıyor musunuz? Ve yine Polonya'da 1980'deki Wojciech Jaruzelski'nin darbesinden sonrasını? Hepsinden önce, kendini örgütleyen sivil toplumu bozmak için pornoyla, alkolle ve Doğu Bilgeliği'nin el kitaplarıyla beraber uyuşturucu da hâlihazırda erişilebilirdi. Polonya'daki arkadaşlarım bana bunun yalnızca komünist bir baskı olmadığını söyledi. Darbeden sonra, komünistlerin çok ilkel fakat gerçekleşmesi etkili olan şeyler yapmalarına izin verildi. Elbette siyasal faaliyetleri baskı altına alınmıştı, fakat aynı zamanda uyuşturucuyu ve pornoyu yakalamak çok kolaydı. Hatta Budist aşkinci meditasyonu da desteklediler. Hepsi genç nesilleri siyasal faaliyetlerden uzak tutmak içindi. Din, uyuşturucular ve seks depolitize etmek için iyi şeyler.

Bu sebeple Badiou, Olay'ın konumu açısından komünist rejimlerin coşkulu çöküşü olayını inkâr etmede haklıdır. Bu açıdan, devrimin iki adım öteye olduğunu hayal etmeye devam edilebilir: Hepimizin ihtiyacı olan işçilerin devrimci potansiyellerini örgütleyebilecek, otantik bir liderlik. Eğer biri onlara inanıyorsa, Solidarność aslen demokratik bir sosyalist işçi hareketiydi, sonrasında Kilise ve CIA tarafından yozlaştırılan liderliği tarafından "iha-

nete uğradı". Bu yaklaşımda elbette bir gerçeklik payı var: Komünizmin parçalanmasının nihai ironisi liderlerin başkaldırısıdır.

Dolayısıyla belki de gecekondualarda bir potansiyel vardır. Mike Davis, "hem sağda hem de solda, fakir Üçüncü Dünya şehirlerinin gecekondu periferilerinin belirleyici bir jeopolitik alan haline geldiğinde bir fikir birliğine sahiptir." diye iddia ederken çok haklıdır. Bu benim için bir mucize olur: *Gecekonduaların siyasallaştırılması*. Neden biliyor musunuz? Gecekondu mahalleleri ilginçtir çünkü insanlar hiçbir etnik ayrılık ya da verili bir birlik göz önüne alınmaksızın buraya atılmışlardır. Buradaki insanlar genellikle karışık yaşam düzeylerine sahiptirler. Onları birleştirmenin tek yolu da daha siyasal bir şekilde olabilir ve bu sebeple Hugo Chavez'e hala bir sempatiim olduğumu düşünüyorum. Yaptığı bütün aptalca şeylere rağmen, *favelas* gibi gecekondu mahallelerindeki insanları gerçekten siyasal-sosyal hayata katmıştır.

Hatta Brezilya'da bile başka ülkelerin onlara insani bir yoldan yardım etmelerini istediler, fakat bu insani bir yardım değildi çünkü kimse onları siyasal olarak harekete geçiremiyor. Burada naif bir devrimci olarak değil, daha çok bir tür muhafazakâr olarak konuşmuyorum, çünkü bunu yaparsak, sonrasında gecekondu mahallelerindeki toplum parçacıklarının ve düşük düzeyde bir iç savaşın olduğu bir tür *sürekli acil durum devleti* olmaya gittikçe daha çok yakınlaşıyoruz.

Hatırlarsınız, tıpkı üç yıl önce Fransa, Paris'te araba yakan isyancıların olması gibi. Bunun bugünün başkaldırı

biçimi olduğunu düşünüyorum: Kötü bir biçimi. Çok esrarengiz bir şey. İslami muhafazakâr bir hareket değil ve bir ideolojiye sahip değiller. İlk şey, banliyölerdeki gençlerin kendi camilerini ve kültür merkezlerini yakmalarıydı. Bu, tamamen *programsız* bir protestodur. Roman Jakobson'un dilbilimde kullandığı "ilişkisel iletişim" kavramı gibidir bu. Amaç bilginin değil, yalnızca sinyalin geçiştir, "Selam, ben buradayım." Size söylediğim nokta bu. Daha çok adalet veya haysiyet isteyen pozitif bir mesaj yok. Büyük bir şiddet patlaması var. Fakat mesaj temel olarak "Selam, biz buradayız" dır. Gençler yalnızca bu *soyut* hoşnutsuzluğa sahip olduğunda, bu tehlikeli bir durumdur.

Çok da sevmediğim bir adam olan Bernard Henri-Lévy, İçişleri Bakanlığı zamanında Sarkozy'nin yalnızca polisi değil, sosyal görevlileri de yerleşim yerine gönderdiğini ve hatta Müslüman imamları bile gençlere gidip onlara "Ne istiyorsunuz?" diye sordurmak için organize ettiğini söylemişti. Ve bir cevap alamadılar –hiçbir talebi ifade etmediler, yalnızca soyut bir hoşnutsuzluk ve saf bir patlama vardı. Bu Batı Avrupa toplumlarının bir işaret kümesi değil mi? Elde ettiğiniz bu türden saf bir şiddet patlaması, minimal ütopyacı bir programı dahi formüle edemez. Yine burada tehlikeli bir an var.

Dolayısıyla yirmi birinci yüzyılın ana görevi gecekonduların "bozunmamış kitlelerini" siyasallaştırmak ve disipline sokmaktır. Bugünün tarihi durumu bizi proleter konumu, proletarya kavramını bir kenara bırakmaya mecbur bırakmamaktadır; aksine, bunu Marx'ın hayal ettiğinin çok ötesinde onu varoluşsal bir düzeyde radikal-

leştirmeye zorlamaktadır. Çok daha radikal bir proleter özne kavramına ihtiyacımız var, maddi içeriğinden yoksun Kartezyen *cogitonun* fani noktasına indirgenen bir özneye. Bu yüzden, yeni özgürleşme siyaseti artık belirli bir toplumsal failin eylemi olmayacaktır, farklı faillerin patlayıcı bir kombinasyonu olacaktır. Etik-siyasal mücadele bu şekilde kendimizin farkına varmaktır –bir açıdan, hepimiz sembolik maddiliğimizden olduğu kadar doğadan da dışlanmışızdır. Bugün hepimiz birer *Homo Sacer*'iz ve buna dönüşmeyi durdurmanın tek gerçek yolu önleyici davranmaktır.

Dolayısıyla “gerçekten var olan gecekondü mahalleleri”nde bulduğumuz şey, elbette yeni bir “sosyalist” dayanışmanın tohumlarını atmak için karizmatik bir lider tarafından bir araya getirilen dini “köktenci” gruplardan ve suç çetelerinden oluşan toplumsal hayatın biçimlerinin rastgele bir karmasıdır. Gecekondü sakinleri yeni ortaya çıkan sınıflara, sözde “sembolik sınıf”a (yöneticiler, gazeteciler, halkla ilişkiler uzmanları, akademisyenler, sanatçılar vs.) karşı bir karşı-sınıftır. Aramız gereken şey, gecekondü kolektiflerinden meydana gelecek yeni bir toplumsal duyarlılık biçimlerinin işaretidir: Onlar geleceğin tohumlarıdır.

BOLİVARCILIK, POPÜLİST AYARTMA



Chavez'den ve dünyadaki en yüksek suç oranlarıyla ünlü gecekondu mahallesi favelas'tan söz ettiniz. Burada yanlış giden şey ne? "Bolivarcı Devrim", Chavez'in petrol parası ve gecekonduları göz önüne alan katılımcı fikirleriyle çok umut verici görünüyordu, fakat olumsuz sonuçlandı.

SZ: Nedenini tam olarak bilmiyorum. Fakat Chavez insanların katılımını istediği halde, sorun kendiliğinden yerel organizasyonların devlete bağlı olmasıydı. Neden? Devletten para ve yardım almak ölümüne zor hale gelmişti. Tam anlamıyla yerel bir kendiliğinden organizasyon değildi bu; para almak için devlete tabi olan kendiliğinden organizasyondur. Ve bu yüzden, elbette, yolsuzlukla, verimsizlikle patlak verdi. Bu bize, yerel bir kendiliğinden organizasyonu ve devleti birleştirdiğimizde, otoriter bir hale geliyor ve *popülist şiddetin* tehlikeli bir karışımıyla nihayete eriyor.

Bunu izleyen başka bir tehlikeli oyun daha var: Chavez şiddet sorununu görmezden gelmeye çalışıyor. Bir şekilde medyadaki isyan haberlerini engellediklerini duydum, çünkü burada çok daha karanlık şeyler oluyor. İşte

solcu arkadaşlarımın bana söylediği de bu: Chavez, şiddetten korkan kişilerin genellikle orta sınıflardan olduğunu düşünüyor. Fakir insanların orta sınıflara karşı daha çok şiddet uyguladığı fikri var. Fakat Chavez orta sınıfları düşmanları olarak addettiğinden beri, onun fikri şuydu: "Hepsini becerelim. Birazcık şiddetten bir şey olmaz!" Burada çok tehlikeli bir oyun oynadı.

Chavez güçsüz düştü. Gerçek bir trajedi bu. Çünkü popülist oyunlar oynadı, fiziksel altyapıya aldırmadı. Petrol çıkarma mekanizması paramparça oluyor ve çok daha az petrol pompalamak zorunda kalıyorlar. Chavez dışlanmışları siyasallaştırmaya ve harekete geçirmeye iyi başladı, fakat sonra geleneksel popülist tuzağa düştü. Petrol parası Chavez için haramdı, çünkü para ona sorunlarla karşı karşıya gelmekten ziyade manevra yapma alanı verdi. Ancak sonra sorunlarla karşı karşıya gelmek zorunda kaldı. Sorunları çözmeksizin onları halı altına süpürüyordu. Misal, Venezuela, Kolombiya ve diğer yerlere kitlesel bir beyin göçü deneyimi yaşadı: Bu, uzun vadede bir felaket. "Bolivarcılık" falan gibi bu geleneklere hiç güvenim yok –hepsi saçmalık.

Bunun bana nasıl görüldüğünü söyleyen solcu bir arkadaşım var. Caracas'ın merkezinde, arkadaşlarıyla orta sınıf bir restoranda olduğunu söyledi. Chavez'in fanatik korumalarından üçü ya da dördü içeri girdi ve bir kadına bağırmaya ve gülmeye başladı. Kimse bir şey demedi. Sürekli bir terör devletinde, tamamen gözleri korkutulmuştu. Biliyorsunuz, Marksistçe değil, çok burjuvaca şeyler söylüyorum, fakat Lenin'in bunun farkında oldu-

ğu doğru: Üretimi ve toplumsal gelişmeyi örgütleyecek etkili bir orta sınıfa ihtiyacınız var. Bu olmaksızın, hiçbir şeyi iyi yapamazsınız. Chavez'in yaptığı şey ise korkunç.

Her devrimin bu türden bir *ilk günahı* var. Örneğin, Küba'da, Castro'nun günahlarından biri neydi, biliyor musunuz? 1958'de, Castro hâlihazırda Küba adasının doğu bölümünü elinde tutarken ve Havana'yı almak için son hamlelerini yaparken, esas mevzunun arkasına elitleri almak olduğunu biliyordu. Yalnızca İspanyolları, melezleri karışık olanları değil: Entelektüelleri, doktorları vesaire. Ve ırkçılık kartını üç aşağı beş yukarı açık oynadı. Castro'nun devirdiği diktatördün yarı siyahi bir melez olduğunu hatırlayın. Ve Castro'nun propagandacıları, tüm bu sadık, elit esmerlere söylentiler yaymıştı: "İktidara gelmemize izin verin, siyahlar artık size hükmetmesin." Şimdi, Kübalı elitlerin yapısına bakarsanız; elbette burada bir çift sembolik güçsüz siyah figürün var olduğu doğrudur. Fakat televizyonu açıp, yüzlerine baktığınızda, kaç tane siyah gördüğünüze bakın. Toplumu yöneten saf bir esmer elitini görebiliriz. Kotayı doldurmak için, görünümü daha iyi kılmak için bir çift kadın görebilirsiniz ve birkaç bakanlık koştusunda kadınlar oturmaktadır, fakat onlar, sağlık veya eğitim gibi, maço bir toplumun onlara verdiği şeyi verirler. Kadınlar için olsalar da, pratikte siyahlar içindirler. Hatırlayın, Küba'da sadece esmerlerin azınlıkta olduğunu; çoğunluğun melezler ve sadece siyahlardan meydana geldiğini asla tahmin edemezsiniz.

Bu arada, Brezilya'da da durum aynı. Buradaki elitele re bakın. Lula çevresindeki solcuların bile hepsi beyaz. Si-

yahların Brezilya'da yüzde 40'ın üzerine çıkacağını tahmin edemezsiniz. Ve tipik olarak Loula'nın hükümetinde, bir tek siyah adam var, o da aptalca bir koltukta, kültür bakanlığında. O koltuğa görünüm uğruna konmuş ve kendi konserlerini, propagandaları ve her neyse organize etmek için ona izin verilmiş. Ona gerçek bir güç sahibi olma izni vermiyorlar. Maalesef, siyasal bir seçim için birinin bunun *bedelini* ödemesi gerekiyor.

ŞİDDET İÇEREN SİVİL İTAATSİZLİK



Paris'teki araba yakan isyancılardan söz ederken, solcu-devrimci hareket bir şekilde tipik olarak şiddet yanlısı olarak damgalandı. Dolayısıyla devrim sürecine şiddet sorunu kritik olmalı, özellikle de sizin bağlamınızda. Bu çerçevede, Fransız banliyölerindeki şiddeti nasıl anlıyorsunuz? Sizin şiddet tanımınız ne? Bugün, şiddet ve siyaset arasındaki ilişki ne? Şiddet herhangi bir sebeple haklı görülebilir mi?

SZ: Bu konuda ısrar ettiğim şey, Mısır'daki gibi, gördüğünüz biçimde, saf bir şekilde fiili bir devrimin meydana gelmesidir. Buradaki tek şiddet sembolik şiddettir. Sokakta yürüyüp otoriteleri görmezden gelmeniz anlamında sembolik şiddet. Göstericiler kimseyi öldürmedi. Şiddet daima otoriteler müdahale ettiğinde oluyor. Hatta Fransız Devrimi'ne bakacak olursanız, aynısıdır. Bildiğiniz terörizm ya da şiddet hakkındaki tüm hikâyeleri unutun. Her iyi tarihçi size Fransız Devrimi'ndeki Jakobenler'den önce ve sonra çok sayıda insanın öldürüldüğünü söyleyecektir. Fakat bunlar değersizdir. Sıradan insanları kimse umursamamaktadır. Çok tanınan bir prensi öldürdüğünüz zaman herkes bunun hakkında terörmüş gibi konuşur.

Mantiğın bu olduğunu düşünüyorum. Birincisi, sürekli bir görünmez şiddet var. Şiddet hakkında konuşurken çok dikkatli olmalıyız. Kitabım *Ahir Zamanlarda Yaşarken*'de Mark Twain'in *Kral Arthur'un Sarayında Bir Amerikalı*'sındaki harikulade cümleyi alıntılıdım: "Bir şehir mezarlığında, bize sürekli onun karşısında ürpermemiz ve kederlenmemiz gerektiği öğretilen o küçücük Terörün doldurduğu tabutlar bulunabilir; ama o daha eski ve gerçek olan Terör, bunu hak ettiği halde hiçbirimizin enginliğini ve merhametini görmeyi öğrenemediğimiz o tarif edilemeyecek derecede acı ve berbat Terör eliyle doldurulmuş tabutlar koca Fransa'ya herhalde anca sığar."* Biliyorsunuz, bu anlamsız. Şiddetin bu yamuk doğasını idrak etmek için, *şiddet* olarak deneyimlenmesi gereken farklı düzeyler arasındaki, diyelim ki iktidar ve toplumsal şiddet arasındaki kısa dolambaçlı yollara odaklanmak gerek.

Örneğin, Mısır'da, eğer 100 insan ölmüşse, bu korkunçtur. Fakat hatta *ortalıkta hususi bir şey yokken*, düzenli olarak işkence ve terörden ötürü kaç insanın öldüğünün farkında mısınız? Bence, esas soru, şiddet hakkında konuştuğunuzda, görünen o ki daima normal zamanlarda olan şeyler oluyor. Bu gibi zamanlarda, insanlar durumu huzurlu olarak algılıyorlar. Bu dönemlerde ne kadar şiddetin gerçekleştiğinin *farkında* mıyız? Şiirsel bir tür şiddetten söz etmiyorum. Şiddet derken, aşırı derecede vahşi şiddeti kastediyorum: İşkence, açlıktan ölmek, dayak atmak falan. Mı-

* Slavoj Zizek, *Ahir Zamanlarda Yaşarken*, Çev. Erkan Ünal, Metis Yay., s. 468..]

sır'da bu hep böyle gitti: Hapishaneleri dehşetli, korkunçtu. Böylece yine, bu benim ilk meselem.

İkinci meselem otantik devrimin mantığıdır. İnsanlar bir devrimi ortaya çıkardıklarında şiddet kullanırlar. Elbette, bunun aşırılıkları daima vardır. Fakat burada açıkça gördüğünüz gibi, aşırı derecede marjinaler. İnsanların çoğu yalnızca iktidarı görmezden gelme anlamında şiddet uygularlar. Polis memuru size "Oraya gidemezsin" dediğinde, "Siktir oradan. Hayır! Oraya gideceğim" dersiniz. Otoritelerin insanlara Tahrir Meydanı'nda toplanma izni verdiği zamanki büyüklük anları hatırlayın. Şiddet durdu. İnsanlar sadece gösteri yapıyordu.

Şiddet, bir kural olarak, öteki taraftan gelir. İnsanları şiddet yaratarak korkutmak zorunda olduğunu düşünen iktidardan gelir. Savunduğum, "Hadi, birilerini öldürelim" anlamındaki bir şiddet değil. İnsanların yapması gereken hareketin elbette, kimseyi öldürmeme veya kimseye işkence yapmama anlamında tamamen şiddet karşıtı olan, boykot biçiminde kitlesel bir tür şiddet olması gerektiğini söylüyorum. Sorun, diğer taraf karşı saldırıya başladığında ortaya çıkıyor. Hatta bir devrimci olarak, genellikle karşı saldırı yapacak araç gereciniz de yoktur, fakat bir şekilde direnmeniz ve kendinizi savunmanız gerekir. Burada Badiou'ya katılıyorum. Solun, yirminci yüzyıldan devlet teröründen korkmayı veya şiddeti öğrenmesi gerekiyor. İlerici solcuların şiddeti, "Meydanı işgal ediyoruz, bize saldırırsanız kendimizi savunuruz –fakat bu agresif bir şiddet olmayacak" şeklinde, temelde *defansif şiddet* olmalı.

Şimdi olduğu gibi, burada da endişeler olabilir. Kala-balıkları yalnızca görmezden gelmenin ustaca olduğunu

düşünüyorum. Ordu tanklarının ne zaman geldiğini hatırlıyor musunuz? Onlara saldırmanın dışında, tankı kucakladılar, hatta onlara arkadaş olarak muamele ettiler. Çok ustacaydı, çünkü ordu hükümetin iddia ettiği kadar iyi olmasa bile ya da yüzlerce tank göndermiş olsalar da en mantıklı davranma şekli buydu. Eğer basitçe insanlara ateş etmeye başlarsa, ordunun çok ileri gideceği açıktı. Öyleyse neden basitçe onları almadılar? Bu ne demek oluyor? Hiçbir şey. Birkaç tane tank olsa bile, insanlar onları görmezden geliyordu ve askerlerle kucaklaşmaya gidiyorlardı. Bu, direnmek için bir model olamaz mı?

Ve eğer sorun olacak bir şiddet eylemini ele alacaksanız, Wikileaks'i alın. İnsanlar felakete sebep olduğu anlamında bunun şiddet olduğunu iddia etti. Fakat Wikileaks bunu çok ılımlı bir şekilde yapmadı mı? Bazı insanlar bunun çok ılımlı olduğunu düşünüyor. Bildiğim şey şu ki, her şeyi yayınlamadılar. Dört ya da beş büyük medya kuruluşuna yalnızca belirli bir bilgi verdiler, örneğin sonrasında tutuklanan veya öldürülen Çin'deki bazı casusların isimlerini verdiler. Ama yine de, bunu ılımlı ve anlayışlı bir şekilde yapmadılar mı? Bence bu kabul edilebilir olmalı.

Savunduğum yegâne şiddet terörist ya da otokratik bir şiddet rejiminin var olduğu durumlardakilerdir –genellikle daha radikal olmasına rağmen ona *sivil itaatsizlik* dersiniz. Tıpkı kamusal otoritenin meşruluğunu kabul etmiyormuşçasına hareket etmeye başladığındaki gibi. Ve bu şekilde kendi özgür bölgenizi yaratırsınız. Bunda herhangi bir sorun görmüyorum.

SEMBOLEK ŞİDDETİN MEŐRUIYETİ



Yani Şiddetin defansif biçiminin meşru olduğunu mu kastediyorsunuz? Fakat fiili deđiŐiklikleri yapmak için bu yeterince devrimci mi? Şiddet eylemi kavramı bunun için çok naif kalmaz mı?

SŐ: Farklı bir bağlamda olmasına rağmen, size komik bir hikâye anlatmama izin verin. Tőrkiye’de Kőrť direniŐi çok daha aktifken, elimde olmadan onlara yakınlık duyuyordum. Tőrkiye’nin Dođu’sundaki solcu bir arkadaşım, yaklaşık 15-20 yıl önce hapisanelerin koŐullarının korkunç olduğunu söyledi. İnsanlara savaŐçı oldukları suçlamasıyla iŐkence yapılmıŐtı. Sonrasında gardiyanlara bir Őey yaptıklarında kimse öldürölmedi. Tanrım, bunun kabul edilebilir olmasını çok tuhaf buldum. İŐkence yapan gardiyanların yerel bölgeden olduğunu ortaya çıkarmıŐlardı. Bu yüzden dıŐarıdan olan Kőrť halkı, ofis saatlerinin ardından gardiyanlardan birine ihtiyatla yaklaŐtı ve dedi ki: “Halkımıza öldürene kadar iŐkence yaptığınızı biliyoruz. Fakat biz de sizin kim olduğunuzu ve nerede yaşadığınızı biliyoruz. Eđer iŐkenceye devam ederseniz, ka-

rınızı ve çocuklarınızı öldürürüz.” Birdenbire işkenceler durdu. Komik değil mi? Hapishanedeki koşullar iyileşmeye başladı ve gardiyanlar mahkûmlara hoşgörülle yaklaşmaya başladı. Üzgünüm, fakat bunun umutsuz bir önlem, bir aldatmaca olduğunu söyleyebilirim.

Gerçekten korkunç bir durumu düşünebiliyor musunuz? Size çok yakın birinin bir yerde tutulup, tecavüz ve işkence edildiğini ve sizin bunları bilmenize rağmen *hiçbir şey yapamadığınızı* hayal edebiliyor musunuz? Çocuğumun ya da sevdiğim kadının aniden bir patlama sonucu öldüğünü ve benim bundan haberim olmadığını hayal bile edemiyorum. Ama bu oldu. Bu, benim için en kötü şey. Ve bu koşullar altında, mücadele etmek zorundasınız. Protesto etmek yetmez. Yabancı gazetecileri aramak ve yapabileceğiniz ne varsa yapmak, anca gardiyan kimliğinde olursanız etkili olur. Bunu size söylediğim için kusura bakmayın, fakat bunun hala *meşru* olduğunu düşünüyorum.

Hayati derecede önem taşıyan iki noktayı yeniden özetleyeyim. Birincisi şiddetin *zaten* burada olduğunu akılda tutun. Çünkü *On Violence* [Şiddet Üzerine] kitabımda dediğim gibi, bir şey olduğunda, olağan algımız şiddetin yalnızca değişim anlamına geldiği şeklindedir. Hayır! Şiddet her zaman burada, bu yüzden oldukları gibi barış içinde kalmaya devam etmeli. Bunun şiddetle ilgili olduğunu unutmayın. Ve ikinci nokta, bu temel şiddetle –diyelim ki sivil itaatsizlik– vahşi fiziksel şiddeti birbirine karıştırmayın. Koşullar bunu gerektirdiğinde, insanların hakkı için adil olması anlamında iktidarı görmezden gelmeye çabalaması anlaşılabilir. Çok güçlü bir silahtır bu –belki de

çok daha güçlü hale getirilebilir. Ve devletin *üstün* olduğunu unutmamanız gerek. Devlet yalnızca işler olarak adlandırıldığı sürece işler. Demek istediğim, iktidarı görmezden gelmek için kendilerini örgütlemeye insanların muazzam bir gücü vardır.

Örneğin, Slovenya'da –iyi bir örnek değil, çünkü daha fırsatçı– bağımsızlığın ardından askerlik çağrısıyla nasıl başa çıkacağımızı tartıştığımızı hatırlıyorum. Celp gönderdiklerinde, gençler basitçe görmezden geliyorlardı. Belgeleri kenara atıyorlardı. Polis bir bağ kurmaya çalıştı, fakat sonra çok kitleleşti ve devlet 40,000 tutuklu insan sorunuyla karşı karşıya kaldı. Ve elbette yaptıkları güzel bir küçük düşürücü geri çekilmeydi. Onu yasada bir değişiklik olarak maskeleydiler. Ansızın küçük bir profesyonel ordunun Slovenya için stratejik olarak daha iyi olduğunu keşfettiler. Hızlıca yasayı değiştirdiler, çünkü insanlar bunu basitçe görmezden gelmişti. Yine de, insanların bunu yapması yeterliyse, iktidara sahip olabilirsiniz.

Dolayısıyla benim savunduğum şiddet bu: *Sembolik şiddet*. Bana göre, en büyük ideoloji eleştirilerinden biri, Tanrı'nın Eyüp'ün tarafını seçtiği Eski Ahit'te *Eyüp'ün Kitabı*'ndaydı. Diğeri de Etienne de La Boétie'nin *Discours de la servitude volontaire*'sindedir [Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev]. İlk olarak bir tiranın tiran olma mekanizmasını tanımladı: Çünkü insanlar onu bir tiran olarak görüyor ve ondan korkuyorlar. Bu yüzden, bu mucizevi anlar daima benim ilgimi çekmiştir. Eğer bir lider iktidarı sözde elinde tutsa bile, insanlar aniden oyunun bittiğinin farkına va-

rırlar ve iktidarı ciddiye almazlar ve ona saygıları kalmaz ve sonrasında mucizevi bir kopukluk meydana gelir.

Eski kitaplarımdan birinde, yakınlarda ölen Polonyalı bir gazeteciden bir alıntı yapmıştım. Harikulade bir kitap olan *Şahların Şahi*'ni yazmıştı. Esas olarak Humeyni devrimiyle ve Tahran'da bir meydanda Şah rejiminin parçalanmasının nasıl üç ya da dört ay sürdüğü hakkındaydı. Tahran kavşağında, bazı protestocular, polis onlara yaklaşıp "Uzaklaşın. Burası yasak" diye bağırdığında hareket etmeyi reddetti. Göstericilerden biri basitçe ayakta duruyordu ve polise bakıyordu. Polis memuru bağırılmaya devam etti, fakat göstericiler hareket etmedi. Hayal kırıklığına uğrayan polis memuru sadece geri çekildi; birkaç saat içinde, bütün Tahran bu hadiseyi biliyordu ve sokak savaşları haftalarca sürmesine rağmen, herkes bir şekilde oyunun bittiğini biliyordu. Bu, iktidarı görmezden gelmenin gücünün sembolü haline geldi.

Benzer bir şey şimdi Mısır'da olmuyor mu? Bu olduğunda bile, insanlar öldü. Fakat bir düzeyde, iktidardakiler insanlar üzerindeki nüfuzlarını kaybetti. Bunun Doğu Avrupa'da yapılacak harikulade bir tarih olacağını düşünüyorum: Bu düzeyde komünist rejimlerin bütünleşmesinin. Komünistler şeklen hala iktidarda olduğunda bile, hangi noktada bu büyümlü an gerçekleşecek? Aniden özgürlük patlak verdi. Bu yalnızca şahsi özgürlükte değil, *toplumsal özgürlük* anlamında da oldu. Ve sembolik otorite anlamında, iktidardakiler kaybetti. İnsanlar artık onlardan korkmuyorlardı. Bu gerçekten büyümlü bir an. Niçin? Çünkü gerçekte hiçbir şey olmuyor; iktidardan düş-

müyorlar, fakat çok mucizevi bir şekilde, iktidardakiler bile, oyunun bittiğini biliyorlar. Buna şiddetin bir sembolü demiyorum, ama bence bu devrimin özüdür.

Mistik bir içsel olaydan söz etmiyorum, çünkü bu *toplumsal* bir etkidir. İktidar artık toplumsal bir bağlantı olarak iş görmemektedir. İnsanların artık korkmadığı söylendiğinde, bu onların çılgında bir kahramanlık olduğu anlamına gelmiyor. Elbette, size ateş eden bir polis görürseniz, korkmalı ve kaçmalısınız. Fakat farklı bir düzeyde, artık ciddi bir biçimde liderliği üstlenmelisiniz. İktidardakiler bunun onlar için en tehlikeli an olduğunu bilirler. Mübarek'in şimdi yapmaya çalıştığı şey de bu. Hâlihazırda bu gerçekleşiyor. Ve Mübarek'in çözümü bu vahşi insanları örgütlemek ve gelip dövüşe başlamak ve bu şekilde iktidar için talep yaratmaktır. Fakat başarısız oldu. Bu yüzden imkânsız devrim ancak, otoriteyi görmezden gelerek ve ondan korkmadan gerçekleşebilir.

30
GANDHI, ARİSTİDE
VE
İLÂHİ ŞİDDET



Kitabınız *In Defense of Lost Causes*'i [Kayıp Nedenlerin Savunusu], *saf şiddet alanının aşkın alanı olduğunu söyleyerek sonuçlandırmıştınız. Bizim de aklımıza şimdi, ahlakı, evrensel aşkı, tutkuyu ve empatiyi içeren elemanlar geliyor. Özellikle, ortak iyinin bir pratiği olarak gördüğümüz aşk ve tutku hakkındaki görüşlerinizi duymak istiyoruz. Alain Badiou aşkı devrimin aracı olarak görüyor, fakat buna farklı bakıyorsunuz. Ortak iyi pratiği neye benzer? Devrimin zulüm ve şiddet olmadan olmayacağını söylemişsiniz, ama aynı zamanda Che Guevara'nın devrimde aşkın canlandırıcı rolü üzerine bir sözünü de alıntılamıştınız –"Saçma görünme riskini göze alarak söylemeliyim ki gerçek devrimci güçlü bir aşk duygusunun rehberliğinde hareket etmeli". Devrimde aşkın dönüştürücü gücü olması hakkında Gandhi, Mandela ve Aristide örneklerine nasıl bir anlam atfediyorsunuz?*

SZ: Aşk hakkında konuşurken, İsa'yı alıntılamak hoşuma gider: "Eğer biri bana gelirse ve onun annesi ve babasından, karısı ve çocuğundan, erkek ve kız kardeşlerinden ve evet, hatta kendi hayatından nefret etmiyorsa, be-

nim müridim olamaz. (Luke 14:26). Bu cümleyi nasıl okumamız gerek?

Bana göre aşk, bir *mücadele kategorisi*dir. Örneğin, bir keresinde bir arkadaşımı kızdırtmak için, Gandhi'nin Hitler'den daha çok şiddet yanlısı olduğunu söyledim. Ne demek istediğimi biliyor musunuz? Tabii ki Hitler, insanları öldürme anlamında çok daha şiddet yanlısıydı. Fakat gerçekte, tüm bu şiddet, Nietzsche'nin kavramlarıyla *reaktif*dir. Temel olarak, Hitler'in sorunu kapitalist rejimin nasıl kurtarılacağı, devrimin nasıl engelleneceğidir. Gerçekten bir *eylem* yapmadı; tüm eylemleri temelde reaksiyonlardı. Ve bunların hepsini şeylerin oldukları gibi kalması için yaptı.

Çok barışçı, aşırı derecede şiddetli bir biçimde Gandhi'nin yaptığı, alışkanlıkları vs. boykot etmektir. İngiliz kolonyal devletinin yapısının tamamını hedef aldı. Hitler asla bunu yapmadı. Alman devletinin işleyişini asla hedef almadı. Görüyorsunuz, benim *ilahi pozitif şiddet* derken kastettiğim şeyin iyi bir örneği bu. Bu, yalnızca bir iktidarın nüfuzunu askıya alma eylemi.

Nelson Mandela'dan söz ettiniz: Üç aşağı beş yukarı aynı. Elbette savaşlar ve bombalar vardı, fakat bu başka bir hikâyeye. Ancak şunu söylemek gerekir, Mandela ve Gandhi'nin eleştirisinde, prosedüre bir sınır getirilir. Bu çok kötü. Fakat insanlık onuruyla oynadığınız bu prosedür, rakibinizin *belirli bir etik çerçevesinde* asgari düzeyde onurlu olduğu bir noktaya kadar, yalnızca Mısır gibi yerlerde işe yarar.

Gandhi'nin yönteminin işe yaramasının da onu evrenselleştirememesinin de sebebi budur. İşe yaradı, çünkü

İngiliz kolonicileri tüm korkuya rağmen, belirli bir asgari onura sahipti. Ancak, duygusal terimlerle ortaya koyacak olursak, iktidarda hala “vicdan sahibi olan” belirli bir asgari etik-siyasal standarda uyan bir liberal demokratik rejime karşı bu, Gandhi’nin stratejisinin nihai sınırlandırılması değil midir? Gandhi’ye, Almanya’daki Yahudilerin Hitler’e karşı 1930’ların sonunda ne yaptığı sorulduğu zaman, Gandhi onların toplu intihar etmeleri gerektiğini ve böylece dünyanın vicdanını uyandırabileceğini söyledi. Fakat bu Nazilerde işe yaramazdı. Buna karşı Nazi tepkisini kolayca hayal edebiliriz: “Peki, biz size yardım ederiz –zehri nereden verelim istersiniz?” Bu gerçekten trajikti.

Güney Afrika’daki Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu’nu (TRC) biliyor musunuz? Burada, apartheid sonrası Güney Afrika’da hakikat ve uzlaşma stratejisinin başka bir içsel sınırlamalarıyla karşılaşılıyor. Eğer asgari etiğe güvenebilirsiniz, bu işe yarar. Çünkü birkaç kez ne oldu, biliyor musunuz? Sıklıkla işe yaradı. Kural neydi, biliyor musunuz? Kötü bir işkenceci veya kötü bir adam bile gelip kurbanlarıyla yüzleşebilir ve onlardan özür diledikten sonra açık bir şekilde yaptıklarını itiraf edebilir. Eylemleri hakkındaki hakikatleri söylemek için hazırlanan kimselere, sıklıkla önceki kurbanlarının önünde, ne kadar böylesine iğrenç eylemler gerçekleşmiş olsa da af vaat edildi.

Fakat gerçekten garip olan bir çift durumda, etik olarak korkunç şeyler oldu –örneğin, siyah aktivist Steven Biko’yu vahşice öldüren polis memurlarının sırrı. İşkence-

ci ortaya çıktı ve sinik bir tebessümle, bütün tüyler ürper-tici detaylarıyla işkence ve ölüm hikâyesini anlattı: “Evet, senin toplarını sıktım, ağzına jilet sıkıştırdım... Ha-ha, de-miştim, neyse artık özgürüm.” Pişmanlık, hiçbir şey yok! Tamamen utanmaz bir kişi veya sinik bir özneyle, bu işler yürümez.

Bu görüşün ahlaki korkusu “hakikat ve uzlaşma” fik-rinin sınırının ortaya çıkmasındadır: İşlediği suçların kamusal itirafı için, ona sadece herhangi bir etik arınma sağlamayan, hatta ek bir müstehcen zevk üreten bir fai-le sahipsek ne olacak?

Sorunuza geri dönecek olursak, biz bunun nasıl işledi-ğini daima belirli, sınırlı bir durumda görmek zorunda kal-dık. Hatta Aristide bile, şiddeti ne zaman kullanacağını biliyordu. Bazen *defansif* şiddete ihtiyaç vardır. Fakat yine de, daima hatırlamamız gereken şey, bu şiddetin, iyi an-lamda *reaktif* şiddet olduğudur. Bizim temel pozisyonu-muz bu olmalıdır ve otantik bir solcuyu özgürlükçü bir isyancı ile tanımlamak ne kadar muhteşem şeydir. Düş-manlarınız var, fakat asla dışlayıcı olmuyorsunuz. Aşkın kendisi bize organik toplumun içinden kendimizi çıkar-mamızı ve doğduğumuz yere gitmemizi emreder.

AHLAKİ DEĞERLENDİRME YOK, BENCİLİK VAR



Otantik solculuk projesine ne olacak? Faydacı benciliği uyandırmak ya da bunun ötesinde bir şey, ahlaki bir görev midir? Ve bir keresinde sözünü ettiğiniz gibi, eğer yüksek bir ahlaki zemini uyandırmaya ihtiyaç yoksa, amaç ne olmalıdır?

SZ: Mısır'da, örneğin, bunun özgürlükçü bir gösteri olduğunu görebilirsiniz. Otantik bir soldur bu, çünkü ne zaman polis onlara ateş etse, onlara "Siz bizimlesiniz! Kardeşimizsiniz! Bize katılın!" diye haykırıyorlardı. Defansif bir şiddete kalkışsalar dahi, *bize katılın* mesajını tekrar etmeyi kesmediler. Bu, ölüm saçan bir proje değil. Pozitif bir proje.

Buradaki sebep otantik solcu projenin daima *halk* ve onların *işlevleri* arasında bir ayrıma gitmesidir: Aynı şekilde burjuvaların sonunun gelmesini isteriz, ama tüm kapitalistleri öldürmek istemeyiz. O farklı bir projedir. Sanki daima "Çok genç değil, Bir şansın var, bize katıl" dermiş gibi. Ancak faşistler farklıdır. Hitler Yahudilere asla "Dinleyin, bir yanlış anlaşılma oldu, bize katılın" demedi. Hayır! Ona göre Yahudileri doğası gereği bir sorundu. Sorunu çözümlenin yegâne yolu da hepsini öldürmektir. Bu

devasa bir fark. Ve olayların gerçekten bu harika anı onayladığı bir yerde bu var. Sol hakkında muhteşem olan şey de bu. Mücadeleye katıldıklarında bile, bu *kapsayıcı* bir mücadele oluyor. “Bize katılın, siz de bizden birisiniz” diyen bir mücadele bu.

Faşistler tüm insanları temsil ettiklerini öne sürmelerine rağmen, bunu asla yapamayacakları aşikâr. Daima Yahudiler, yabancılar vs. gibi kendilerini dışarıdan tehdit eden bir tür harekete ihtiyaçları var. Başka bir deyişle, “Birileri öldürülmeli”deki gibi çok daha fazla kurban mantığına sahipler.

Öyleyse, elbette bu çalışmaları Rousseau’dan biliyoruz. Rousseau bir aptal değildi, Marx kadar naifti. Eşsiz diyalog kitabı, *Rousseau, Judge of Jean-Jacques*’ta Rousseau, benciliğin iki biçimi arasında, *amour-de-soi* (doğal olan kendini sevmesi) ve *amour-propre* (bir amaca ulaşmaya odaklanan değil, bunun önündeki engelleri yok etmeye odaklanan bir kişinin kendini başkalarına sapınca tercih etmesi) arasındaki harikulade ayrımı uygulamıştır. Benciliğin kötü olmadığını söylediği noktada, burada, Rousseau’nun harika bir teorisini geliştirmek istiyorum: “Tamamı mutluluğumuza doğrudan bağlı ilkel tutkular, bizim yalnızca onlarla ilişkili nesnelere uzlaştırır, ve ilkesi yalnızca *amour-de-soi* olanlar özünde sevilebilir ve sevecendir; ancak ne zaman ki nesnelere engeller tarafından başka bir yöne çekilse, ulaşmaya çalıştıkları nesneden ziyade, kurtulmak istedikleri engellerle meşgul olurlar, doğalarını değiştirirler ve çabuk sinirlenen ve nefret dolu bir hale gelirler. Bu yüzden asil ve mutlak bir duygu olan *amour-de-soi*, birini di-

ğeriyle kıyasladığı anlamına gelen göreceli bir duygu, *keyfi tamamen olumsuz ve kendi öz-varlığımızda tatmini bulmak için gayret göstermeyen, fakat diğerlerinin talihsizlikleri için çabalayan*, öncelikleri talep eden bir duygu olan *amour-propre* haline gelir.”

Teologların dediğinin aksine, benci bir meraktan ortak iyiye geçmek çok kolaydır. Rousseau, bizim olumlu bir benciliğimizin, *amour-propre*'mizin olduğunu ve bunda kötü bir şey olmadığını söyledi. Sorun, yalnızca mutlu olmanın tek yolunun başkalarına zarar vermek olduğunu düşündüğünüzde değil, başkalarına zarar vermenin kendi mutluluğunuzdan daha önemli hale geldiği zaman başlıyor. Burada “Kapitalim ve bencilik, ikisi de kötü” diyen Papa'nın dinsel aptallık üzerine eleştirisine tamamen katılıyorum. Belki de bugün *yeterince* benci değildir. Bu türden bir dönüm noktası hiçbir yüksek ahlaki standarda ihtiyaç duymaz.

Öyleyse, kıskançlık ve kızgınlığın mantığı nedir? Bazı Sloven atasözlerini alıntıladım –bizde böyle harika atasözleri ve peri masalları vardır. Büyülü biri çiftçiye ne istediğini sorar: Komşusuna iki inek verilirken, ona bir inek verilecek, ya da onun ineklerinden biri öldürülürken, komşusunun iki ineği öldürülecek. Her Sloven ikincisini tercih eder. Bence de komşumun daha fazla inek almasından sa acı çekmesi daha iyi. İşler kötü gittiğinde, kendi mutluluğunuzun değil de ötekine zarar vermenin daha önemli hale gelmesinin mantığı hayati derecede önem taşır. Gore Vidal bu noktayı özlü bir biçimde göstermişti: “Benim için kazanmak yetmez, öteki de kaybetmeli.”

Bu yüzden benciliğin kötü olduğunu düşünmüyorum. Her kötü insan böylece benci *olmaz*, yalnızca “kendi çıkarlarını düşünüyordur.” Gerçek bir benci, kendi iyiliğini korumak için çok meşgul olduğundan başkalarının talihsizliklerine sebep olacak vakti bulamaz. Kötü bir kişinin ilk kötülüğü tam olarak kendinden çok başkaları ile meşgul olmaktır. Hegel ve özellikle Schelling gibi büyük filozoflar bunu biliyorlardı. Bu kendinizi faydacı ilgi ve zevk üzerinde yükseltmek anlamına gelmektedir. Bu yüzden günümüzün hedonist-benci toplumunda eleştiriler, gerçek değerlerin tamamen bu noktayı atlamış olmalarından yakınıyor. Benci kendini sevmenin zıddı özgecilik, yani ortak iyiyi düşünmek değil, benim çıkarlarıma *karşı* beni harekete geçiren kıskanma, hınç duygusudur. Öyleyse kötü olan çok ahlakidir. Kötü demektir ki: “Bunu yaparak ölsem bile seni öldüreceğim.” Bu da demek oluyor ki, başkasına yönelik nefretin için fedakârlık yapmaya hazırsın; hatta sırf başkasına zarar vermek uğruna kendi iyinden fedakârlık yapmaya hazırsın.

Bu çok trajik, Avrupa’da bugünün dini kurumlarının mevcut krize yanıt vermekten aciz olduğunu düşünüyorum. Bize verdikleri bütün cevapların açıkça yanlış olduğunu düşünüyorum. Finansal krize yönelik Kilise’nin yanıtı neydi? “Bu ahlaki bir kriz, bencilik krizi.” Tamamen yanlış. Kriz, *sistemin* içinde.

Pek hoşlanmam, ama 60 milyar çalan bu korkunç he-rif Bernard Madoff’a yönelik neredeyse bir yakınlık duyuyorum, çünkü günah keçisi haline geldi; herkes onu kirli biri olmakla suçladı. Hayır! Neredeyse bir idealist. Bu-

günün ideal bir kapitalisti olarak, sistemin bugün size dayattığı yolu seçti. Sorun Madoff değil, onu bunu yapmaya iten şeydir. Bu nasıl mümkün oldu? Bana biraz anti-Semitik gibi geliyor. Nasıl? Çünkü Madoff bir Yahudiydi. Bu kritik anlarda, toplumsal bir süreci kişisel sorumluluğa döndüren *ahlakileştirmeden* hoşlanmam.

Ekoloji konusunu ele alalım. Ekolojik krizimizin kısa vadeli benciliğin bir sonucu olduğunu sıklıkla duyuyoruz: Anlık zevkler ve zenginliğe takıntılı olarak, ortak iyiyi unutuyoruz. Ancak, burada Walter Benjamin'in bir din olarak kapitalizm nosyonu hayati derecede önemlidir: Gerçek bir kapitalist hedonist bir bencideğildir, aksine fanatik bir biçimde servetini ikiye katlama görevine kendini adanmış, uğuruna sağlığını ve mutluluğunu ihmal edecek, ailesinin refahından ve çevrenin iyiliğinden söz etmeyecek biridir kapitalist. Bu yüzden, yüksek zeminli bir ahlakçılığı ve beş para etmez kapitalist benciliği uyandırmaya hiç gerek yok –kışkırtılmış, fanatik, kapitalist kendini feda etmeciliğe karşı, basit benci ve faydacı endişelerin iyi bir önlemini almak yeterlidir. Başka bir deyişle, Rousseau'nun doğal *amour-de-soi* dediği uğraş hayli medeni bir düzeyde farkındalığı gerektiriyor.

SOMUT EVRENSELLİK İHTİMALİ



*D*ediğiniz gibi, ortak iyinin hiçbir dilinde, gizli varsayımları, gizli güç iddialarını nitelendirenin önemini vurgulamaya gerek yoktur. Herhangi bir konferans düzenleyecek olsanız, en ilginç sorular ne olurdu? Ya da ana tema olarak tartışmaları ortak iyiyle birleştirmiş olsaydınız, vurgulamaya değer olan kritik sorular ne olurdu?

SZ: Burada, Hegel'in somut evrensellik dediği temel derse başvurmak istiyorum. Evrensellik asla nötr değildir. Bir şeyi ortak, nötr ya da evrensel olarak nitelediğiniz vakit –bu klasik bir Marksist noktadır– bir kural olarak sıklıkla herhangi bir faile imtiyaz tanır. Örneğin, insan haklarının klasik Marksist eleştirisi, onların bunu formüle etme biçimi, zaten belirli bir kültüre veya belirli bir cinsiyete vs. imtiyaz tanır.

Bazı insanlar Batı imparatorlukları fikrini ele almak ister: Bireysel sorumluluğa çok fazla vurgu yaparsanız, toplumsal işbirliğine daha az vurgu yapmış olursunuz. Bunu evrensel bir insan hakkı olarak ortaya koymanıza rağmen, zaten belirli bir Batılı bireyci modele imtiyaz ta-

numuşsınızdır –bunların evrensel olduğunu ortaya koysanız bile, bu hâlihazırda belirli bir imtiyazdır.

Bir tarih kanalında gördüğüm güzel bir örnek var. 1989’da Tiananmen Meydanı’ndaki eylemin ardından, bir milyon kez tekrar eden bir sahne gösterildi: Tankın önünde tek başına duran bir adam. Fakat Çin’de, göstericilerle aynı fikirde olanlar bile, bu sahnenin sembolik bir durum kazanmadığını düşünüyor. Onlar için bu bir sembol değil. Bu tipik bir Batılı fikri: Orduya karşı bir tek adam. Bu, onların görüşü değil. Onların *ikon* olarak tanımladığı tipik bir örnek bu –fakat hayır! Bizim için bir ikon bu. Hatta onlar için bir tür ırkçılık. Naomi Klein’in *Şok Doktrini*’nde ortaya koyduğu gibi, Çinlilerin Tiananmen olaylarını gerçekten çok derinden çok edici olarak bulup bulmadığı şüpheli. Onlara göre, bu çok da sembolik değil. Evrensellikleri kurarken ne kadar dikkatli olduğumuzun güzel bir örneği bu.

Durumu ileride daha da içinden çıkılmaz hale getiren şey, küresel kapitalizmde yükselen boş alanların kendisinin de artık, artan bir biçimde dışlanma ve hâkimiyete gereksinim duyduğu özgürlük ve demokrasinin evrensel bir kamu düzenini taşıyamadığıdır. Post-politik tarihsizleştirme çıkmazından nasıl çıkacağız? Wall Street’i İşgal Et hareketinden sonra, çok uzakta başlayan protestolar –örneğin, Ortadoğu’da, Yunanistan’da, İspanya’da ya da İngiltere’de– merkeze ulaştığında ve şimdi güçlendirilip tüm dünyaya yayıldığında ne yapmalı? Bu aşamada, karşı durulması gereken şey protestonun enerjisini bir dizi *somut* pragmatik talebe açıkça çabucak dönüştürmektir.

Mısır'da ve başka yerlerde gördüğümüz gibi *evrenselliklere* inanıyorum. Ortak iyinin gizli önyargısı başlığının iyi bir örnek olduğunu düşünüyorum. Niye, biliyor musunuz? Çünkü iki tarafta da manipülasyonlar görüyorum ve iki taraf derken Batılı liberalleri ve Doğulu, Asyatik taraftakileri kastediyorum. Batı'da, bireyci bir modele imtiyaz tanıdığımız için kendimizi eleştirmemiz gerek. Fakat Doğu'da uyumlu bir toplum hakkında konuşulduğunda genellikle baskının meşrulaştırıldığını biliyor olmalısınız. Burada, iki tarafın da kulağa neredeyse Stalinist komünizm gibi gelen *özeleştiriyeye* katılmasının iki yolu vardır.

Burada, neredeyse eski bir Maoistim. Kulağa çok yumuşak ve Konfüçyüsçü gelmesine rağmen, ne kadar baskının bu uyumlu hiyerarşik toplumda mevcut olabileceğini merak ediyorum. Bence bu gerçek bir çokkültürcü diyalogla olabilir. "Batı'da bizim kendi bireysellik nosyonumuz var ve Doğu'da onların organik uyumlu cemaat nosyonu var. İkisini de bir tür sentezle bir araya getirmemiz lazım" diye savunan tipik sıkıcı UNESCO haberlerinin hikâyesi gibi değil. Hayır, ihtiyacımız olan şey bunun zıddı. Paylaştığımız deneyime karşı her birimizin mücadele etmek için el ele vermemiz gerek. Kendi bireycilik önyargımızı ve baskıyı maskeleyen için faydalanılan sözde cemaat ruhu önyargımızı eleştirmemiz gerek.

Standart bir suçlama böylece, bir şekilde, açık bir kapıyı çalıyor: Evrensellik mücadelesi nosyonunun bütün meselesi gerçek evrenselliktir ve kısmen diğerini dışlamasıdır, fakat evrensel *hakikat* kısmen yalnızca öznel olarak katılan bir konumdan erişilebilirdir. İhtiyacımız olan

şey bu harici muhalefetten (ya da karşılıklı güvenden) bir adım uzaklaşarak benimsenen doğrudan ortak zemine geçmek olmalı. Bu da yalnızca diğerinden soyutlandığı zaman ve bu nedenle karşıtıyla örtüşen bir aşırılığa sebebiyet veren bir kutup anlamına gelmemektedir, fakat *ilk etapta kutupların hiçbir ilkel ikiliği yoktur, yalnızca birinin doğal boşluğu vardır*. Hegel kadar Schelling de, monist kalmaya devam etmektedir, bu yüzden evrensellik imkânına inanıyorum. Ve bir keresinde *The Parallax View* [Paralaks Bakış] kitabımda söz ettiğim gibi, *böylesi* bir evrensel, dayanılmaz bir karşıtlığın, iç çelişkinin ve gösterişli bir paralaksın yeridir: (çokluğun) ontolojik farkının tuzaklarının kendine özgü türleri, nihayetinde bu karşıtlığı(n) allak bulak etmek / uzlaştırmak / üstesinden gelmekten başka nedir ki? Başka bir deyişle, bir sorun-çıkılmaz alanının, yakıcı bir sorunun evrensel adı ve ayrıntıları bu soruyu *yanıtlamaya* çalıştı ama başarısız oldu.

ÖZGÜRLÜK İÇİN ORTAK MÜCADELE



“Somut evrensellik” sorunu sizin için hayati derecede önemdeyse, bu fikri pratik bir düzeye nasıl dönüştürürsünüz? Bunu siyasal ve toplumsal bir bağlamda nasıl uygulayabiliriz?

SZ: Bu ortak iyi sorusunun harikulade bir başlık olduğunu düşünüyorum. Niye, biliyor musunuz? Çünkü projenizin kolaylıkla bir tür New Age maneviyatı, barışı, aşkı vs. tarafından sahiplenildiğinin farkında olmalısınız. Hayır! Ortak iyi benim için mücadele edilecek bir şey. Ortak iyi, özgürlük için ortak mücadeledir: Dışlayıcı değil, birine ateş etme ya da birini öldürmek anlamında değil, fakat iktidardakilerin nüfuzunu kırma anlamında bir mücadele. Bir kez daha, bu başlığın hayati derecede önemde olduğunu düşünüyorum.

Çünkü her şey manipüle ediliyor. Bu konuda Chavez de aynı. Kusura bakmayın, fakat Latin Amerikan popülist modelinin evrensel olarak uygulanabileceğini ve onlar için sürekli işe yarayabileceğini düşünmüyorum. Bence bu mahvolacak. “Sen kimsin de bizim geleneğimiz hakkında ko-

nuşuyorsun?” fikrini de sevmiyorum. Bu Çinlilerin sıklıkla söylediği bir şey. Herkesin, bizim kendimizi eleştirmeye hazırlandığımız koşullarda bir başkasını eleştirmeye izni olması gerektiğini düşünüyorum. Çinliler hakkında sevmediğim şey, eğer onları özgürlüğün olmaması konusunda eleştirirseniz, derler ki “Aa, sen ırkçısın, salt emperyalist kavramları kullanıyorsun!” Hayır, herkesi eleştirebilmeliyiz. Sizin toplumunuzu eleştirmeye hakkım var, aynısına sizin de hakkınız var. Niye? Çünkü eleştiri çok geliştiricidir.

Size Hollywood’dan bir anektod anlatmama izin verin. Amerikan toplumları üzerine eleştirel bir bakış sergileyen çok sayıda iyi film Avrupa’dan göç eden yönetmenlerce yapıldı. Bazen dışarıdan yalnızca naif bir bakışa sahip bir yabancı, neyin yanlış olduğunu orada hâlihazırda yaşayanlardan çok daha iyi görebilir. Avrupa’da bile bu aynı. Bu bakıl açısı belki de Montesquieu’nün ünlü *İran Mektupları*’ndaki İran büyükelçisi tarafından tanımlanabilir: Kendi yabancılaşmamızı meydana getirmenin kaderimizde olduğu dünyamızın üzerinde garip bir bakış. Montesquieu, oraya gelip birçok tuhaf şeyi not eden kurgusal bir İran büyükelçisinin gözünden Fransa’yı eleştirir. Birbirimize saygı duymamamız gerektiğini düşünüyorum. Fakat benim sizi eleştirmemin kendimi yükseltmemin bir yolu olmaması gibi, kendinizi bir oyunun içine katmanız önemlidir.

Burada, sıklıkla Avrupamerkezci olmakla itham edilen Descartes’ı beğeniyorum. Descartes’ın yeni bir koşulsuz dayanak için aramakla meşgul olmayı kabullendiği “koşullu ahlak kuralı”nın gerekliliğini ve içeriğini özetlediği –bu çokkültürcülüğe iyi bir başlangıç olabilirdi– Yön-

tem Üzerine Söylev'in üçüncü bölümünde ünlü bir açılış var: "Birincisi, Tanrı'nın çocukluğumdan beri yetişmem için bana bağışladığı dine sıkı sıkıya bağlı kalarak ülkemin yasalarına ve alışkanlıklarına uymak ve tüm öbür konularda birlikte yaşayacağım en sağduyulu kimselerin uygulamada hep birlikte benimsediği en ılımlı ve aşırılıktan en uzak görüşleri izleyerek kendimi yönetmektir... İranlılar ya da Çinliler arasında bizim aramızda olanlar kadar sağduyulu kimseler olabilse de, bana birlikte yaşayacaklarımin görüşlerini kendime örnek almak daha yararlı görünüyordu." Descartes'ı altüst etmeliyiz: Sonsuzluk yalnızca sonluluğun ufkunda ortaya çıkabilir; sonsuzluk, sonluluğun bir kategorisidir.

Burada sevdiğim, eski bir tabir var: "Evrensel iyinin tek yolu hepimizin kendimize yabancılaşmamızdır". Kendinize bir yabancıнын bakışıyla, yabancıнын gözleriyle baktığınızı düşünün. Bunun insanlıktaki en muhteşem şey olduğunu düşünüyorum. Yalnızca kendi perspektifinizle sınırlı değilsiniz. "Kendi kültürünüze hapissiniz" diyen çok-kültürcülüğün yanlış kimlik politikalarından hoşlanmıyorum. Hayır, hepimizin diğerleri tarafından değil, yaptığımız tuhaf şeylerin nasıl olduğunu görerek kendi kendimize gafil avlanmak için inanılmaz bir kapasitesi var.

Bu harika ve basit örneği seviyorum: Bazı antropologlar Polinezya adasında oyulan, büyük, tek bir taş tarafından tasvir edilen bir hazine buldular. Fakat sonra burada bir deprem oldu veya fırtına çıktı ve taş taş sulara gömüldü. Ona erişemediler. Fakat dediler ki: "Ah, göremesek de hala orada." Ve biz de dedik ki "Ah, ne kadar ap-

tallar.” Ama bizim Fort Knox’taki altın için yaptığımız da bu değil mi? Bir yığın altın Fort Knox’ta bir işe yaramadan yatıyor, bu sayede sözde para dengesi sağlanıyor. Tamamen aynı. Burada, erişilemez biçimde duruyor, fakat yine de işe yarıyor. Bunun en iyi çokkültürcü eleştirel antropoloji olduğunu düşünüyorum. Yabancıların keşfettiği yerde açıkça aptalca görünen şeyin sonradan aynısını biz yapıyoruz!

Bu, *Edilginleştirme Modelidir*. Dua etmek zorunda olmayan bu aptal Tibetlilerle dalga geçerek başlamak istiyorum. Tibetlilerin dua tekerlekleri şunun gibi çalışıyor: Dua yazdığım bir parça kağıdı bu tekerleğin içine atıyorum, mekanik olarak onu döndürüyorum (ya da hatta daha pratiği, bırakın rüzgar çevirsin) ve tekerlek benim için dua ediyor –Stalinistlerin ortaya koyduğu gibi, zihnim en müstehcen cinsel fantezilerle dolu olsa bile “nesnel olarak” dua ediyorum. Yalnızca “ilkel” toplumlarda gerçekleşen bu tür yanılışmaları gidermek için, televizyon ekranındaki önceden hazırlanmış bir kahkahayı (müziğin kendisinin de dâhil olduğu bir komik sahneye kahkaha atma tepkisini) düşünün: Eğer gülmesem bile, basitçe ekrana bakarım, zor geçen bir günün arından yorulmuşken, yine de televizyon benim için gülüyormuşçasına rahatlamış hissederim. Bu garip süreci idrak etmek için, esrarengiz çifti edilginleştirme ile birlikte moda olan etkileşim kavramının ilave edilmesi gerekir.

Çokkültürcülüğün en iyi eleştirisi budur. Ötekiyle dalga geçmeye başlarsınız. Niye olmasın? Irkçı şakaları seversim. En güzelleridir. Öteki hakkında çok şaka yapmı-

yoruz; temelde kendimiz hakkında şakalar yapıyoruz. Bence bu ırkçılıkla mücadele etmenin en iyi yolu. Onu baskılamayın, fakat diyelim ki belirli bir ırkçı klişeniz var, bunu şakacı bir şekilde kabul edin ve kendinizle dalga geçin. Biliyorum, sarışın kızların aptallığı hâlihazırda biraz modanın dışında. Ve hepimizin burada yaptığı şey de bu, örneğin –bunu biliyor olmalısınız, hep tekrarlarım– eski Yugoslavya’da, Karadağ halkı tembel zannedilirdi. Onlar bununla harika bir şekilde dalga geçerlerdi. Ve Bosna’daki insanlar çok ilkel, hilekâr ve sekse takıntılıymış gibi yaparlardı. Bununla daima dalga geçerlerdi. Siyaseten doğru terörizmdense bu çok daha iyi bir yaklaşım. İşe yarıyor.

Bugünün ilerici siyasetinde bile, tehlike pasiflik değil, sahte-faaliyettir, aktif olma ve katılma dürtüsüdür. İnsanlar “bir şey yapma”ya çalışarak daima müdahale ederler; akademisyenler anlamsız tartışmalara katılırlar. Esas zor olan şey geri adım atmaktır. İktidardakiler sıklıkla sessizliğe eleştirel bir katılım yapmayı tercih ederler –bizim meşum pasifliğimizi kırdığınızdan emin olmak için bizi sadece diyaloga katın. Hiçbir şeyin gerçekten değişmeyeceğinden emin olmak için bizim her zaman aktif olduğumuz bu tür bir edilginleşme biçimine karşı, ilk gerçek eleştirel adım, geri çekilmek ve katılımı reddetmek olur. Bu ilk adım, seçkinler topluluğunun koordinatlarını etkili bir şekilde değiştirecek bir eylem için, gerçek bir aktivite için, alanı temizler.

Sizin değindiğiniz noktaya dönecek olursak, bu, kendimize yabancı hale gelerek ortak iyiyi nasıl tanımlaya-

cağımızla ilgili harika bir başlık olurdu. Birleşmiş Milletler veya UNESCO tarafından getirilen kültürel yaklaşıma inanmıyorum. Onların kültür, tarih ve insanlık adına yayınladıkları çok sıkıcı kitapların sebebi birini incitmekten son derece korkmalarıdır. “Burada ne güzel bir uygarlık var, ne güzel bir uygarlık bu.” Onların ne kadar aptal olduklarına bakmayı tercih ederim. Ve derim ki: “Bakın, onlar daha da fazla aptal.” Tek umut budur.

İMKÂNSIZ GERÇEKLEŞİYOR



Son soru için, zamanımızın en kaçınılmaz teorik sorununu ne olarak düşünüyorsunuz?

SZ: İki sorun kümesi olabilir. Birincisi, elbette toplumsal sorundur. Pratik olan budur. Sosyal demokrasinin başarısızlığının, çok değil ama özellikle komünizmin başarısızlığının ve sonra da doğrudan konseylerin ve yerel demokrasinin sınırlarını açıkça görmemizin ardından, *gerçek alternatifi* nasıl tasavvur edebiliriz? Benim için bu, Seattle protestolarının ve Porto Alegre hareketinin tamamının trajedisidir. Bunlar protesto hareketleridir. Siz protesto ettiğiniz sürece ve burada bir düşmana sahipken her şey çok iyi gidiyor. Porto Alegre'deki farklı insanlarla uzun tartışmalarım oldu. Resmi sloganları "başka bir dünya mümkün"ün ortaya koyduğunun aksi bir biçimde, bunun dışında, Porto Alegre birleşimleri bir şekilde itici güçlerini kaybettiler. Tam da fiilen iktidarın ele geçirileceği ihtimalinin olduğu anda, her şey patlar. Bir tarafta "Devleti aklınızdan bile geçirmeyin, yerel demokrasiyi düşünelim" diyenler var, fakat ne demek istedikleri asla açık değil. Devleti kendi başına mı bırakmamızı söylemeye çalışıyorlar? Yoksa devlet olmasın mı?

Hardt ve Negri konusunda, küresel kapitalist imparatorluğa karşı çıkmanın iki yolu olduğunu anlıyorlar: Hem güçlü ulus-devlete geri dönüşün “korumacı” savunusu, hem de çokluğun çok daha esnek biçimlerinin açılması. Bu satırlar boyunca, Porto Alegre küreselleşme karşıtı toplantısının analizinde, Hardt burada siyasal alanın yeni mantığını vurgular. Fakat –eğer gerçekten bu bir arzuysa ve hareketlerin arzusuysa– “iktidarı alalım” söz konusu olduğunda ne olacak? “Çokluğun gücü” neye benziyor? Ayrıca, (çok övülen liberal “deregülasyon”un gelişiyile birlikte), devlet bugün gerçekten ortadan kalkıyor mu? Aksine, “teröre karşı savaş” devlet otoritesinin en güçlü iddiası değil mi? Şimdi, devletin (baskı ve ideolojik) aygıtlarının eşi benzeri görülmemiş seferberliğine tanık olmuyor muyuz?

Benim için, buradaki en trajik örneklerden biri Zapatista hareketidir. Hareketi seviyorum, fakat nasıl kaybettiklerine bakın. Her şey *belirsizlikle* başladı. Bu, siyasal bir hareket mi, yoksa sadece eleştirel bir hareket mi? Ve sonra, kendini bir tür ahlaki otoriteye dönüştürerek bir *modus vivendi* yakaladı. Şimdi hiç kimse için tehdit değil, herkes açıkça onları seviyor. Çünkü her siyasetçi diyor ki “Bize ne yapacağımızı söyleyen bu dürüst insanların olması çok güzel, fakat gerçek hayatta yaşıyoruz, dolayısıyla birileri bu kirli işleri yapmalı.”

Meksika’daki radikal bir arkadaşımın bir keresinde bana isimsiz bir patrandan, Subcomandante Marcos’tan söz etmesine şaşmamalı. Birçok Meksikalı solcunun şimdi ona “Subcomediante” Marcos dediğini söyledi. Çünkü o, herkesin sevdiği için dinlediği bir tür vaiz. Kurumlar bile onu seviyor, çün-

kü kimseye bir tehdit oluşturmuyor. Burayı ziyaret eden bir adamla konuştum. Bunun aslında nasıl olduğu hakkında harikulade eğlenceli detaylar anlattı. Onların kendilerine ait küçük bir özgür alanları varmış. Hükümetin umurunda değilmiş ve onları yalnız bırakıyorlarmış, çünkü turizm için iyi bir şeymiş bu. Turistler buraya geliyorlarmış. Onların burada ahlaki olmak istemeleri bir sorunmuş, kumar, fahişelik, alkol yokmuş. Dolayısıyla Zapatista işleri akşamları organize ediyor, sonrasında isterseniz, bir otobüs sizi alıp özgür alanın dışına, genelevlerin, fahişelerin alkolün vs. bulunduğu bir yere götürebilir. Bu yüzden komünizme dönükten hemen sonra *kapitalist zaafa* bir uğrayın.

Zapatistalar gerçekten bir alternatif değil. Bir kez daha hangi *siyasal modelin* bunun yerini alacağını gerçekten bilmiyoruz. Burada, Negri ve Hardt'la ilgili büyük bir sorunum var: Mutlak demokrasi ve *çokluk* fikrinin küresel bir model olarak işe yaramadığını düşünüyorum. Evrensel hale getirilemez. *Çokluk*'un ikinci cildinin sonunda, imparatorluğa karşı direnişin çoklu biçimlerini açıkladıktan sonra, büyük Kopuş'u, Karar anını ima eden neredeyse mesihçi bir not ile nihai çözüm hakkında konuşurlar: "Devletin sönmüneceği ve çokluğun kendini yöneteceği an gelecektir." Fakat bunun bir tek göstergesini bile vermezler. Aniden, çokluğun bir figürü olarak Aziz Francis Assisi'yi alıntılayarak saf dinsel bir dil benimserler. Bu muğlak analogiler ve örnekler endişeli bir şüpheyi ortaya çıkarır.

Daha genel olarak, sizin projeniz somut bir siyasal soru olabilirdi. Ama daha radikal olarak, bunun mantıklı bir deneme olacağını ve keşfetmek istediğim müteakip görevin

bilim insanlarının değil filozofların görevi olacağını düşünüyorum. Bize bugün olan şeylere, *insan olma* bağlamınca değinmek gerekir. Daha önce de söz ettiğim gibi, biyolojik manipülasyonlar ve ekolojik kriz gibi bütün bu değişimler, insanlığın esas tanımını dönüştürmenin bir yoludur. İnsan olmanın ne anlama geldiğiyle ilgili esas algımızı değiştirecek şeyleri yapma kapasitesine sahibiz. Eğer biz veya bir başkası fiziksel ve fiziki özelliklerimizi kontrol edecek olsa, çok daha güçlü hale geliriz, fakat aynı zamanda daha madun, daha savunmasız hale geliriz. Bu çok tehlikeli bir durum ve burada hiçbir net ahlaki kılavuzumuz yok.

Ve mümkün ve imkânsız hakkında konuşurken, bunun ne kadar tuhaf dağıldığını fark ettiniz mi? Bir yanda, kişisel özgürlük ve bilimsel teknoloji alanında, bize “imkânsız bir şey yoktur” dendi: Tüm sapkın versiyonlarıyla seksten, indirilebilir tüm müzik, film ve dizi arşivinden keyif alabiliriz, ücreti karşılığında uzay seyahati mümkündür. Genoma müdahaleler yoluyla temel özelliklerimizin manipüle edildiği, hatta bir dizi donanım indirilebilir yazılımla kimliğimizi dönüştürerek, ölümsüzlüğe ulaşma tekno-gnostik hayalinin bile gerçekleştirilebileceği fiziksel ve psişik yetenekleri geliştirme olasılığı söz konusudur. Dediğim şu: Teknolojide her şey mümkün. Tüm hastalıkların tedavi edileceğini bile söylüyorlar. Nihai hayal, bizim kendimizi bir yazılım programına vs. dönüştürerek ölümsüz hale geleceğimiz teknolojinin agnostik hayalidir. Burada her şey mümkündür.

Ancak diğer yanda, sosyo-ekonomik ilişkiler alanında, çağımız kendisini insanlığın bin yıllık ütopyacı hayallerini terk ettiği ve gerçekliğin sınırlarını kabul ettiğimiz bir yetişkin-

lik çağında olduğumuz şeklinde algılıyor –okuyun: Tüm imkânsızlıklarıyla beraber kapitalist sosyoekonomik gerçeklik. Ne zaman sağlık hizmetlerine biraz daha pay ayırmak için ekonomide bazı değişiklikler yapmak istesenez: “Hayır, bu imkânsız. Pazar buna izin vermeyecektir” diyorlar. Ölümsüz olabiliriz, fakat sağlık hizmetleri için az bir pay alamayız. “Yapamazsın” komutu onun *mot d’ordre*’udur [şiarıdır]. Belli ki, *neyin mümkün olduğu ve neyin imkânsız olduğunun* tabiatında son derece yanlış giden bir şeyler vardır. Bu yüzden bir kez daha bence bugün düşünmenin görevi, –belki de bu iki boyutu bir araya getirmek ve bir tek soyut problemin içine almaktır– mümkünün ve imkânsızın sınırlarını yeniden belirlemenin yeni bir yolunu açık biçimde ifade etmektir.

Belirli düzeylerde, mümkün olarak aklımıza gelen şeyler muhtemelen mümkün değildir: Bütün bu ölümsüzlük düşleri falan. Ve belirli düzeylerde, ekonomistlerin bize imkânsız olduğunu söyledikleri şeyler mümkündür. İmkânsız gerçekleşir: Dini mucizeler anlamında imkânsızdır, fakat kendi koordinatlarımızla mümkün olarak değerlendirmediğimiz şeyler anlamında mümkündür. Bu yüzden Lacan’ın ideolojik bir imkânsızlığın üstesinden gelme formülü “her şey mümkündür” değildir, fakat “imkânsız gerçekleşiyor”dur. Lacancı imkânsız-gerçek, eylem alanında gerçekçi bir şekilde dikkate alınması gereken, a priori bir sınırlama değildir. Bir eylem, mümkün olanın alanına yapılan bir müdahaleden fazlasıdır –bir eylem, mümkün olanın ana koordinatlarını değiştirir ve böylece mümkünatın kendi koşullarını geriye dönük biçimde yaratır. Mısır’daki gibi, imkânsız gerçek oldu, kimse bunun mümkün olma-

sını beklemiyordu. Mümkün ve imkânsız arasındaki açık sınırlar olmaksızın, muhtemelen normal, düzenli bir hayat için ihtiyaç duyduğunuz asgari istikrarı elde edemezsiniz.

Mısır'daki gibi olaylardan hoşnut olan insanlar, bizim sürekli bu koşullarda sürekli yaşayamayacağımızı söylerlerdi. Bu aynı zamanda Mübarek'in kirli stratejisiydi. Bunu uzatmak ve insanlar için her şeyi daha acı hale getirmek istedi; protestocuların böyle demesini umdu: "Tamam, bu kadar yeter. Mübarek, geri dön ve bize barış getir." Bence, bir kez daha birçok gerici, en azından bugünün muhafazakârları, bu devrim anlarından hoşnutturlar, fakat sonra derler ki: "Oyun bitti, geri dönmemiz lazım." Fakat gerçekten geri mi dönmek zorundayız? Bence değişimler mümkün.

İmkânsız olan ne? Cevabımız sözünü edeceğim bir paradoksun etrafında dönüyor olmalı: *Soyons réalistes, demandons l'impossible* [gerçekçi ol, imkânsızı iste]. Tek gerçekçi seçenek, sistemde imkânsız görünen şeyi yapmaktır. Bu şekilde imkânsız mümkün hale getir.

Siniklerin bize söylediği de bu: "Evet, her 30 yılda bir devrimci kabarmalara ihtiyacımız var, dolayısıyla insanlar uzun vadede her şeyi gerçekten değiştiremeyeceğinin ve eski oyuna geri dönmeye gerektiğinin farkında." Örneğin, "'68'de vardım ve gösteri yapıyordum ama sonra gerçekçi oldum" demeyi gurur meselesi haline getiren bir muhafazakâr bugünün Fransa'sında yoktur. Hayır! Mümkün olanla imkânsız olan arasındaki çizgiyi bulanıklaştırmak ve onu yeni bir biçimde *yeniden tanımlamak* gerek. Bu yüzden bu benim için düşünmenin en muazzam görevidir: Mümkünün ve imkânsızın sınırlarını *yeniden tanımlamak* ve *yeniden düşünmek*.

MARKANISIZI İSTEMEK

Jacques Derrida '80'lerde neyse, Zizek de bugün odur:
Avrupa'nın genç entelektüel öncüleri için tercih edilen
bir düşünür.

- The Observer

Absürtlük çağının dili olan bir düşünür: Slavoj Zizek

- Foreign Policy

SOSYOLOGCA KİTAPLARI / 36

DOĞU KİTAPLARI

ISBN 978-605-5296-52-0



9 786055 296520 >

